

Golden State Realty **JASSI GILL**
Broker/Owner

Listing and Selling Homes
From San Jose to Sacramento
Ph:510-304-9292
Refinance Now
@ZERO COST
Call Sukhi Gill:510-207-9067
CA DRE Lic.#01180969

CA DRE# 00966763

**HELPING YOU BUY AND SELL HOMES
IN MORGAN HILL, GILROY, & HOLLISTER**

Jeet Singh Sangha
REALTOR & REAL ESTATE
ADVISOR
CALL FOR FREE CONSULTATION:
408-840-3112

CalRe:02014485 Speaks English, Hindi & Punjabi JeetSangha.com

COLDWELL BANKER REALTY

SERVING THE ENTIRE SOUTH BAY FROM SAN JOSE TO SALINAS

Certified Insurance Agent **Global Green**
INSURANCE AGENCY

ਰੈਲਬ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ
ਫੋਨ:510-487-1000
MANN@GGIABA.COM

Mann Insurance Brokers Inc.
4123 Dyer St., #230, Union City, CA 94587

Twenty-Fifth Year of Publication ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਐਡੀਸ਼ਨ Price 50¢

ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਅਤੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਫਤਾਵਾਰ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

Punjab Times, Vol 25, Issue 20; May 18, 2024 20451 N. Plum Grove Rd., Palatine, IL 60074 Ph:847-359-0746, Fax:847-705-9388

Email:punjabtimes1@gmail.com
www.punjabtimesusa.com

ਗੋੜ-ਦਰ-ਗੋੜ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਸਿੰਘਾਸਣ ਡੋਲਿਆ?

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਸਿਆਸੀ ਮੈਦਾਨ ਭਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। 'ਇਸ ਵਾਰ 400 ਪਾਰ' ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਬਦਲੇ ਤੇਵਰ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਮੈਦਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪਿਛਲੇ 10 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਉੱਤੇ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗਣ ਦੀ ਥਾਂ ਭਗਵਾ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਕਸ਼ਮੀਰ (ਪੀ.ਓ.ਕੇ) ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਰਲਾਉਣ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਚੂੜੀਆਂ ਪਵਾਉਣ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ-ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਭਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚੋਣ ਰੈਲੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦਾ ਭਾਸ਼ਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਦੱਸ ਦਈਏ ਕਿ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਸਾਲ 1950 ਤੋਂ 2015 ਵਿਚਕਾਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 43.15 ਫੀਸਦ ਵਧਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 7.82 ਫੀਸਦ ਘਟਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਖੁਲਾਸਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕੌਂਸਲ ਵੱਲੋਂ ਹੁਣੇ ਜਿਹੇ ਜਾਰੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਚੋਬੇ ਗੋੜ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਿਆਸਤ ਭਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੱਤਰ ਮੁਤਾਬਕ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 84.68 ਫੀਸਦ ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 78.06 ਫੀਸਦ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 1950 'ਚ 9.84 ਫੀਸਦ ਸੀ ਜੋ 2015 'ਚ ਵਧ ਕੇ 14.09 ਫੀਸਦ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਇਹ ਵਾਧਾ 43.15 ਫੀਸਦ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਮੁਸਲਿਮ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨੂੰ 'ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਖਤਰੇ' ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰੈਲੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕਦਮ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਮੁੱਦਿਆਂ' ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਤੋਂ ਸਿਆਸੀ ਮਾਹਿਰ ਵੀ ਹੋਰਾਨ ਹਨ।

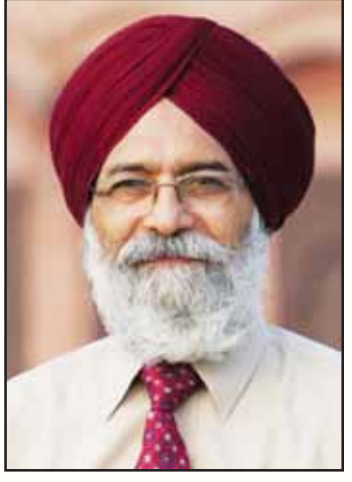
ਸਿਆਸੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੇ ਇਕ ਗਰੁੱਪ ਵੱਲੋਂ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਣੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਸਿਰਫ ਰਾਮ ਮੰਦਰ ਬਣਵਾਉਣ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੱਸਣ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਭਗਵਾ ਧਿਰ ਦੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਇਸ ਵਾਰ ਵੱਡੀ ਸੱਟ ਵੱਜਣ ਦੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਭਗਵਾ ਧਿਰ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ-ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੁਝ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿਚ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ, ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਸਫਾਇਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਹਰਿਆਣਾ (10) ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ (7) ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਕੋਲ ਸਨ; ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਭਗਵਾ ਧਿਰ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਟੱਕਰ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਿਆਸੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਪੈਰ ਧਰਾਵੇ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਹੱਥੋਂ ਉਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਖਿਸਕ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੱਕਲ ਕਾਚੀ (ਪੀ.ਐਮ.ਕੇ) ਨਾਲ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਅੰਨਾ .ਡੀ.ਐਮ.ਕੇ. ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲੋਂ ਨਾਤਾ ਤੋੜ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਚੋਣ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਤਾਮਿਲ ਨਾਡੂ ਅਤੇ ਕੇਰਲ ਦੇ ਕਈ ਦੌਰੇ ਕੀਤੇ ਹਨ; ਹਾਲਾਂਕਿ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਇਸ ਕੌੜੇ ਤੱਥ ਤੋਂ ਭਲੀਭਾਂਤ ਵਾਕਿਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦੀ ਤਰੀਕ ਵਿਚ ਇਹ ਦੱਖਣ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਵੱਲ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਮਸਲਿਆਂ ਕਰ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਅੰਦਰ ਸੀਮਤ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ।

ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਨੇ ਕਰਨਾਟਕ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪੈਂਠ ਬਣਾਈ ਸੀ ਪਰ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਿਸਟਾਚਾਰ ਵਿਚ ਗਰਕ ਜਾਣ ਕਰ ਕੇ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਹੁਣ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ। ਖੇਤਰੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਠਜੋੜ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਜਮਾਉਣ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਧਰੁਵੀਕਰਨ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਵੀ ਇਹਦੇ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਤਰ ਵੱਲੋਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਭਗਵਾ ਧਿਰ ਲਈ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਸਿਆਸੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਚੋਣ ਮੈਦਾਨ ਅੰਦਰ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲ ਵਾਲਾ ਜਲਵਾ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾ ਸਕੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਕਾਫੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਘਟ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਉਘੇ ਸ਼ਾਇਰ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ

ਉਘੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਦਿਆਂ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਅਹਿਮ ਹਸਤੀ ਸਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ ਅਤੇ ਪਾਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਕਵੀ ਹੋ ਨਿੱਬੜੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਉਤਾਰਿਆ। ਗਜ਼ਲਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਥਾਂ ਵਿਲੱਖਣ ਅਤੇ ਨਿਆਰਾ ਹੈ।

ਸਟਾਰਟ ਸੀ ਡੀ ਐਲ ਤੋਂ ਲਵੋ ਟਰੱਕਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ

START CDL COURSES
From \$2500

Call us at: +18442272162
Address: 2605 US-130 Cinnaminson, NJ 08077

- * ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਬਣੋ
- * ਫੀਸ ਕੇਵਲ 2500 ਡਾਲਰ
- * ਆਨਲਾਈਨ ਟਰੇਨਿੰਗ ਉਪਲੱਬਧ
- * ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦੋ ਹਫਤੇ
- * ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਵੀ ਗੱਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ

Raja SWEETS & CATERING
AUTHORIZED CATERER FOR MAJOR 5-STAR HOTELS

ਹਰ ਮੌਕੇ ਜਿਵੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ, ਜਨਮ ਦਿਨ, ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀ ਜਾਂ ਪਰਟੀ ਲਈ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਤੱਕ ਦੇ ਖਾਣੇ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

Fresh Sweets, Snacks & Food
Catering with Portable Tandoor for up to 10000 guests
Lunch - Dinner - Take Out - Banquets

31053 Alhambra Blvd. Union City CA 94087 Ph. (510) 489-8100 Fax (510) 489-8111
1275 W Wilton Ave. Hayward CA 94543 Ph. (510) 264-5300 Fax (510) 264-5345

Call Makhan Bains or Ravinder Singh For Your Next Party
1-866-FOR-RAJA(367-7252)
www.RajaSweets.com

GLOBAL TRUCK PERMITS
18 years of experience

Services

- We do Same day IRP Plates
- Truck Permits
- New company
- Truck ELD
- Trucking compliance

Rajinder Singh
159 D'Arcy Pkwy, Lathrop, CA 95330
Phone: 209 636 0880

ਵਿਪਸਾ ਵਲੋਂ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਭਰੇ ਮਨ ਅਤੇ ਛਲਕਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਅਲਵਿਦਾ !

ਹਵਾਵਰਤ: ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੇ ਅਚਾਨਕ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਮਨਹੂਸ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿਚ ਖਲਾਅ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਾਠਕਾਂ ਅਤੇ ਸਨੇਹੀਆਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਛੜੀ ਰੂਹ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਢਾਹਸ ਦੇਣ ਲਈ ਵਿਪਸਾ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ 'ਰਾਜਾ ਸਵੀਟਸ ਐਂਡ ਇੰਡੀਅਨ ਕੁਜ਼ੀਨ ਯੂਨੀਅਨ ਸਿਟੀ' ਵਿਖੇ ਮਿਲਣੀ ਕੀਤੀ। ਡਾ. ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਭਾਵ-ਭਿੰਨੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਪਸਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਇਰ ਕਲਵਿੰਦਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚੁੱਪ ਚੁੱਪੀ ਤੋਂ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਦਿਲ ਨੂੰ ਝੰਜੋੜ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਮਰ ਸਾਹਿਤ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਜਿੰਨੀ ਲੰਮੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਸਤੇ ਸਾਡੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਗੂੰਜਣਗੇ ਤੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਵਾਰਸ, ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਤੇ ਨਾਨਕ ਵਾਂਗ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚਮਕਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਤਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਿਅਰ ਨਾਲ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ:

ਤੂੰ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਦੇਸ ਦਾ ਵਾਸੀ ਹੈਂ
ਅੱਗੇ ਰਾਤ ਹੈ ਸ਼ਾਮ ਹੈ ਰੁਕ ਜਾ
ਇਹ ਕੋਈ ਜਾਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਨਹੀਂ

ਜਗਜੀਤ ਨੌਸ਼ਹਿਰਵੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਤਰ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਇਨਸਾਨ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਇਰੀ ਨੂੰ ਬੁਲੰਦੀਆਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਇਆ। ਉਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਜੋ ਕੁਝ ਛੱਡ ਕੇ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਮਨਫੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪ੍ਰੋ. ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਾਲਜ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਲੱਗ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ ਕਵੀ ਲੋਕ ਮਨਾਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ 'ਲੱਗੀ ਨਜ਼ਰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ' ਬਹੁਤ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਇਰੀ ਨੂੰ ਹਰ ਆਮ ਅਤੇ ਖਾਸ ਪੰਜਾਬੀ ਨੇ ਮਾਣਿਆ ਹੈ।

ਸੁਖਦੇਵ ਸਾਹਿਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੀਤ 'ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਹਨੇਰਾ ਜਰੇਗਾ ਕਿਵੇਂ' ਗਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਮੇਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵਿਪਸਾ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਡਾ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਖਿਸਕ ਗਈ। ਪਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹਲੂਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਅਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚੇਤਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਸੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵੱਖਰੀ ਲੀਹ ਪਾ ਗਏ ਹਨ। ਲਾਜ ਨੀਲਮ ਸੈਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਲੱਗੀ ਨਜ਼ਰ ਪੰਜਾਬ' ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੰਚ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਦੇ ਵਕਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਅਰ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਹੀ ਬੋਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਹਰ ਸ਼ਿਅਰ ਦੀ ਇਕ-ਇਕ ਸਤਰ ਧੁਰ ਮਨ ਅੰਦਰ ਲਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ:
ਪਿੰਡ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੱਡੇ ਚੱਲਣ, ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰੀ

ਸ਼ਹਿਰ 'ਚ ਆ ਕੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਬੱਸ ਦੀ ਇੱਕ ਸਵਾਰੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਾਇਰੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵੱਸੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਗਗਨ ਵਿਚ ਧਰੁਵ ਤਾਰੇ ਵਾਂਗ ਚਮਕਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਸੁਰਜੀਤ ਸਖੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਭਾਵ-ਪੂਰਤ ਯਾਦਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਸਖੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੁਰ ਜਾਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਿੰਦਰ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਗਜ਼ਲ ਸੁਣਾ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ:
ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਸਹਿਮ ਗਈਆਂ ਲੜਖੜਾਏ ਪੈਰ ਪੌਣਾਂ ਦੇ
ਕਿਵੇਂ ਖਾਮੋਸ਼ ਹੋਇਆ ਤਨ ਬਦਨ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦਾ
ਅਚਾਨਕ ਵਿਛ ਗਿਆ ਸੱਬਰ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ
ਜੁਬਾਨਾਂ ਬੈਠੀਆਂ ਮਾਤਮ ਕਰਨ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦਾ

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੀਰਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੋ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ 'ਐਮਰੀਵਿਲ ਵਿਖੇ ਵਿਪਸਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੀਟਿੰਗ' ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਹੋਈ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਹ ਵਧੀਆ ਸਾਇਰ ਅਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰ ਇਨਸਾਨ ਗੁਆ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਇਰੀ ਅਤੇ ਸਾਇਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪਰਖ ਸੀ। ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਨੇ ਸਿਹਤ ਨਾਸਾਜ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪਰਮ ਮਿੱਤਰ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੇ ਇੰਝ ਤੁਰ ਜਾਣ 'ਤੇ ਭੇਜੇ ਸੁਨੇਹੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਦੋ ਸਾਲ ਛੋਟਾ ਸੀ ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਤਰ ਦੇ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜੇ 'ਤੇ ਸੋਗ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਪੰਨੂ, ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸਾਗਰ, ਗੁਲਸ਼ਨ ਦਿਆਲ, ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੈਕਰਮੈਂਟੋ, ਗਗਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਮਾਹਲ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਨੋਆ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਧਨੋਆ, ਮੁਕੇਸ਼ ਸਰਮਾ, ਡਾ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਧੁੱਗਾ, ਐਸ ਅਸ਼ੋਕ ਭੱਰਾ, ਨੀਤ ਪੰਨੂ, ਕੰਵਲਦੀਪ ਕੌਰ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਧੂੜ, ਐਸ ਕਮ ਐਸ ਵਿਕ, ਪ੍ਰੋ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਜਗਤਾਰ ਗਿੱਲ, ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ, ਹਰਭਜਨ ਢਿੱਲੋਂ, ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਮਿਨਹਾਸ, ਅਵਤਾਰ ਗੋਦਾਰਾ, ਸੁਖਪਾਲ ਸੰਘੇੜਾ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਘੇੜਾ, ਲਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਲੱਕੀ, ਵਿਕਰਮ ਸੋਹੀ, ਗੁਰਦੀਪ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੱਤ, ਅਮਰ ਸੂਫੀ, ਅਮਰਜੀਤ ਜੋਹਲ ਅਦਿ ਨੇ ਵੀ ਗਹਿਰੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ। ਵਿਪਸਾ ਦੀ 2012 ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ, ਹੋਰ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਵਿਪਸਾ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ

-**ਰਿਪੋਰਟ: ਲਾਜ ਨੀਲਮ ਸੈਣੀ**
ਫੋਨ: 510-502-0551

ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਟੋਰਾਂਟੋ ਵੱਲੋਂ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀਆਂ

ਬਰੈਂਪਟਨ: ਲੰਘੀ 12 ਮਈ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਹੋਈ ਹੰਗਾਮੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸਿਰਮੌਰ ਕਵੀ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੇ ਅਕਾਲ-ਚਲਾਣੇ 'ਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਡੂੰਘੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੀਤਾ। ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ 79 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਵੀ ਪੂਰੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਕਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਜੋਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਾਖੂਬੀ ਨਿਭਾਅ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਗਜ਼ਲਾਂ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ ਫਿਲਮੀ ਸੰਵਾਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅਮੀਰ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕੈਡਮੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਕਈ

ਸਾਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਰਵੋਤਮ ਇਨਾਮ 'ਪਦਮਸ਼੍ਰੀ ਐਵਾਰਡ' ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਹਿਸਟਰੀ, ਲੈਂਗੂਏਜ, ਲਿਟਰੇਚਰ ਤੇ ਕਲਚਰ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਿਚ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ 2005 ਵਿਚ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਹੋਏ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਆਈਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਹਵਾ 'ਚ ਲਿਖੇ ਹਰਫ਼', 'ਬਿਰਖ ਅਰਜ਼ ਕਰੋ', 'ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਸੁਲਘਦੀ ਵਰਣਮਾਲਾ', 'ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ', 'ਪੱਤਝੜ ਦੀ ਪਾਜ਼ੇਬ' ਅਤੇ 'ਸੁਰਜੀਤ' ਵਿਚਲੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰਦਰਸ਼ਤਾ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਨਵੀਆਂ ਰਾਹਾਂ ਤੇ ਪੈੜਾਂ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਬਿੰਬਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ

ਨਵੀਂ ਛਾਪ ਛੱਡੀ। ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਫੁੱਲ ਭੇਟ ਕਰਦਿਆਂ ਦੋ ਮਿੰਟ ਦਾ ਮੌਨ ਧਾਰ ਕੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿੱਛਵੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਸਾਂਝੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਸਾਕ-ਸਬੰਧੀਆਂ ਅਤੇ ਦੋਸਤਾਂ-ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ਣ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਸ਼ੋਕ-ਸਭਾ ਵਿਚ ਬਲਰਾਜ ਚੀਮਾ, ਕਰਨ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ, ਮਲੁਕ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ, ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡ, ਡਾ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਝੰਡ, ਡਾ. ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ, ਇਕਬਾਲ ਬਰਾੜ, ਮਕਸੂਦ ਚੌਧਰੀ, ਜੱਸੀ ਭੁੱਲਰ, ਰਮਿੰਦਰ ਵਾਲੀਆ, ਡਾ. ਸੁਰਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਤੇ ਸੁਖਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

- **ਰਿਪੋਰਟ: ਡਾ. ਝੰਡ**

Change of Name

This is to certify that I Manjit Singh, son of Hakam Singh resident of Village Kotla Nihang, Tehsil: Ropar, Distt: Ropar, Punjab, India, now living at 113 Siebe Drive, Fairfield, CA 94534, have changed my name to Manjit Singh Taunque. All concerned please note.

Sistar Mortgage
A Nationwide Lender

Over 2 Decades of experience providing high level servicing for new and experienced borrowers!

Residential and Commercial Loans
Available in Most States!

Special loan programs for:

- Jumbo Loans
- Self Employed and with a work permit
- Business loans with or without property

(734) 330-8859

balbir.grewal@sistarmortgage.com
balbirgrewal.sistarmortgage.com
<https://www.nmlsconsumeraccess.org>

One stop shop for all your taxi needs

The Friendly Group Ltd.
Chelsea Taxi Brokers

Address: 287 10 AVE 2nd Floor, New York NY 10001

Ph: 212-947-9833, 212-695-0601

40 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ

- All types of insurance
- * Medallion transfers
  - * Accident claims
  - * Taxi Stand Facility available

We are here at your service to sell and buy or insure medallions and we are in business to help our Punjabi Community since last 40 years.

*Ask us about Purchase or new buyer and financing.

ਟੈਕਸੀ ਮਡਾਲੀਅਨ ਖਰੀਦਣ, ਵੇਚਣ ਜਾਂ ਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਲੈਣ ਜਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਸਾਡਾ ਸੁਝਾਵਾਨ ਤੇ ਸੁਹਿਰਦ ਸਟਾਫ਼ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਾਜਬ ਕੀਮਤਾਂ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਯਤਨ ਕਰੇਗਾ।

Matrimony

Green card holder Jat Sikh boy 38, 6'2" handsome, tall, clean-shaven, financially secure looking for a Nurse/ Pharmacist (Jat Sikh), match between the age of 28 and 32. The boy holds a B.A. B.Ed degree, and currently pursuing a degree in Law. He works as a machine operator and truck operator, earning a monthly income of \$4000. He is residing in Bakersfield. Girl should be tall and good looking, residing in California. No divorcee. For more info. americanjatsikhwedding@aol.com or call 661-903-5627.

If you are qualified candidate who meets these criteria, Please feel free to get in touch with me.

Phone:

661-903-5627

ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਕਰੀ ਕੁੱਕ, ਤੰਦੂਰੀਏ ਤੇ ਡਿਸ਼ਵਾਸ਼ਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਆਇਓਵਾ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਇੰਡੀਅਨ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਲਈ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਕਰੀ ਕੁੱਕ, ਤੰਦੂਰੀਏ ਤੇ ਡਿਸ਼ਵਾਸ਼ਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਫਰੀ

ਕਾਲ ਕਰੋ: ਮਿ. ਸਿੰਘ

ਫੋਨ: 515-291-1961

SUPER TRAVEL

847-676-9090, 773-465-5566

E-mail: supertravel2003@live.com

Lowest Fares With Excellent Service

United Airlines
British Airways

Etihad, Air India,
KLM, Lufthansa,
Delta, Qatar Airlines.

For Emergency
Call anytime at
847-436-9010

EARLY BIRD SALE!!!!

Domestic fares
available

UMA TRAVELS

2541 W. Devon Ave.,
Chicago, IL 60659

For Delhi Amritsar-Bombay Ahmedabad,
Hydrabad-Madras

Call For Special Sale Fares

Call: 773-338-5603

Matrimonials

ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

Parjapat Punjabi family looking for a H1B or Student visa holder Match for their Engineer son, working in MNC at Texas, USA. Age- 28, 5.10". Caste no Bar. Please Contact us at: singh.dapinder@gmail.com or call at 732-407-6683.

20-23

Looking for a suitable Ramgarhia Sikh Dhiman match in the USA/Canada for our well-settled boy (US citizen), 31, 5'11" tall, residing in Chicago. Please contact: man.rupal93@gmail.com

20-23

ਯੂ ਐਸ ਵਿਚ ਜਨਮੇ ਰਾਮਗੜੀਆ ਸਿੱਖ ਇਲੈਕਟੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਲੜਕੇ, ਉਮਰ 31 ਸਾਲ, ਕੱਚ 5'9" ਲਈ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ: ਈ-ਮੇਲ: sukhjitsa@att.net ਜਾਂ ਫੋਨ: 586-549-0107

20-23

Jatt Sikh family seeks a suitable match for their US Citizen, very handsome, teetotaller, trimmed hair, son, 31, 5'8", Master in Education and diploma in Administration. Working as Program specialist in Maths with California govt. He is very knowledgeable, sincere and progressive. Caste no bar, no demand. Send profile with photo at whatsapp no. 661-578-2261

19-22

Jat Sikh family from California Bay Area looking for a suitable match for their son born & raised in the US, 38 Yrs., 6.2", Engineer working in an executive Position in the Bay Area. Girl should be tall and from the US. For more info. E-mail: SVSCC2013@gmail.com or call (408) 309-9026.

19-22

Looking for Educated Girl for 30 year old, Engineer Ramgharia Sikh Boy, Height 5-7 Canada Citizen. Works with planes. Girl can be from Canada or USA. Please Contact: (559) 801-5475 (USA) or WhatsApp at +919592062095 (India).

17-18

Looking for Suitable Ramgarhia Sikh Dhiman match in USA/CANADA for our well settled boy (US Citizen), July 1994 born in Ludhiana 5'3", residing in Michigan (Canton). Bachelors degree holder and currently working as a Embedded Software Engineer. please call us at : +17348001448

17-20

Affluent Sikh family seeks a beautiful, well-educated, Gursikh, Jat, family-oriented girl for a Keshdhari and Turban wearing boy. Height 6'-2" and Sr. Network Engineer, June 1994 Born and Raised in Michigan, USA. Preferred USA/Canadian born/raised girl. Call/Whatsapp: +1-586-873-3444

17-20

ਲੜਕੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

Gursikh Rajput Kanda family seeks a suitable match in USA for their convent educated MBBS Doctor daughter, October 1989 born 5'4". Younger sister is also a Doctor. Please call us at: 98150-66773 or text message our Whatsapp no. 224-392-6613.

Ramgarhia Sikh family seeks a suitable match in USA for their USA Citizen well settled daughter, August 1990 born in Ludhiana 5'2", residing in Michigan (Canton). Working as a Nursing Assitant in University of Michigan Hospital. Please call us at : +17348001448 or Email : binnumunday@gmail.com

17-20

Hindu/Sikh nai family looking for a suitable match for their beautiful daughter US Citizen, 26years, 5'6" Dentist DMD degree and now working as a Dentist. Family and sibling are US citizen. Please Contact us at 516-510-9744

17-20

Rajput family looking for a suitable match for their USA Citizen daughter 29, 5'-3" beautiful, family oriented, bachelors of Science in Biology and Psychology. MBA in Healthcare Management. Working as Senior Project Manager in Oncology Research. The boy must be from the USA (Citizen, Green card or H1b visa holder), professionally qualified, good-natured & well settled. Serious enquiries only. Please do Text Message at 630-746-9793

17-20

Ramgarhia Sikh family is looking for a suitable match for their Canadian Citizen daughter 30, 5'-8" beautiful, family oriented, graduated in M.B.A (Canada). The boy must be from USA or Canada, professionally qualified, well settled, and with good family values. Serious enquiries only. Please respond to hunjan.inders@gmail.com with biodata.

16-19

UNITED SPORTS CLUB CALIFORNIA, AMERICA

ਯੂਨਾਈਟਡ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਅਤੇ ਗਾਖਲ ਗਰੁੱਪ ਯੂ.ਐੱਸ.ਏ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੀ 25ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਮੁਬਾਰਕਾਂ

ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਕਿਆਨੀ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਕਾ ਹੋਤ ਕੁੰਦੀ ਸੁੰ ਵਾਕਾਤ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ

ਭਾਈ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਹਰਮੀ ਵਾਕੀ ਸੁੰ ਵਾਕਾਤ ਸਾਹਿਬ ਸੁੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ

Late. Karam Singh Gakhal

Late. Nashib Singh Gakhal

Late. Major Singh Bains

Amolak Singh Gakhal
Chief Patron, United Sports Club

Makhan Singh Bains
Chairman

Iqbal Singh Gakhal
Vice Chairman

Jugraj Singh Sahota
President

Palwinder Singh Gakhal
Advisor

S. Ashok Bhaura
Gen. Sec & Media Incharge

Narinder Singh Sahota
Treasurer

Sadhu Singh Khaur
Advisor

Sanam Bains
Advisor

Balvir Singh Bhatia
Director

Natha Singh Gakhal
Advisor

Makhan Singh Dhaliwal
Advisor

Debi Sohal Sidhwan Dona
Advisor

Inderjit Singh Thind
Advisor

Bakhtawar Singh Gakhal
Advisor

Gurpreet Singh Gakhal
Advisor

Giani Ravinder Singh
Advisor

Baljinder Singh Gakhal
Advisor

Harjinder Ladhar
Advisor

Dalwinder Padda
Advisor

Arundeeep Singh
Advisor

Baljinder Singh
Advisor

Kirandeep Singh (Advisor)

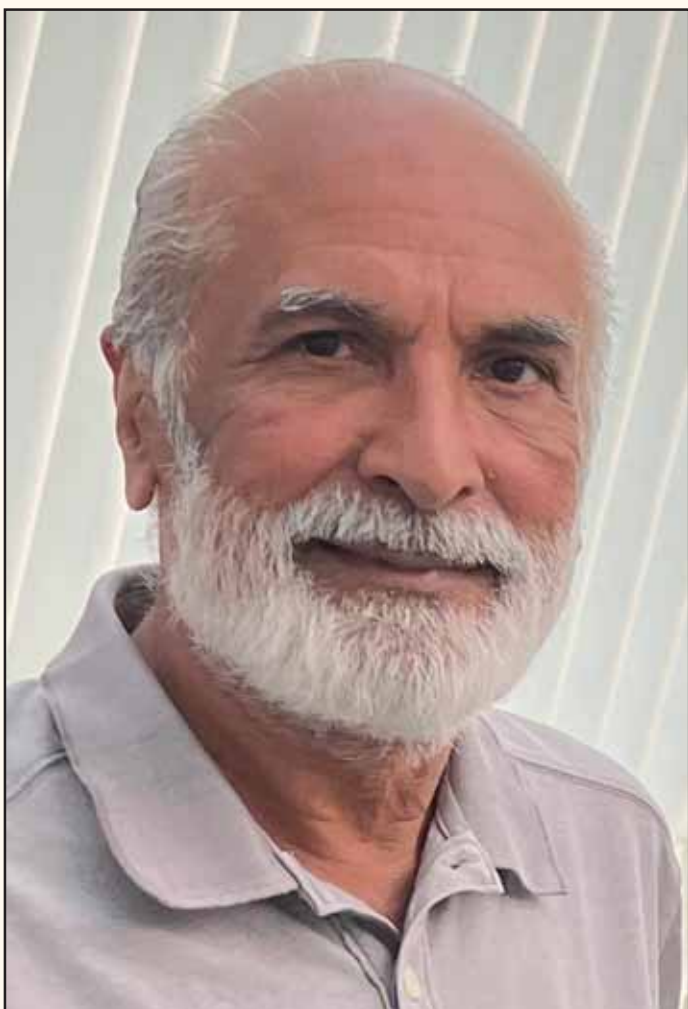

Dhanna Coach
Advisor

Ajmer Singh Chana
Advisor

‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦੀ 25ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਦੀਆਂ ਵਧਾਈਆਂ!

ਖ਼ੇਮ ਮਾਨ

ਸ. ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦਾ ਬੂਟਾ ਅੱਜ ਤੋਂ ਪੱਚੀ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ‘ਤੇ ਲਾਇਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਬੜੇ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾ ਲਈ। ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੰਪਾਦਕ ਦਾ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋਣਾ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਲੋਚਕਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਿਰਪੱਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ, ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਗਰੁੱਪ, ਜਾਂ ਰਾਜਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ‘ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਆਜ਼ਾਦ ਸੋਚ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਵੰਨ-ਸਵੰਨਤਾ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਕਰਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਵਿਚ ਹਰਮਨ-ਪਿਆਰਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਪਾਠਕ ਬੜੀ ਬੇਸਬਰੀ ਨਾਲ ਹਰ ਅੰਕ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚਲੇ ਆਪਣੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਬਿਜ਼ਨਸਮੈਨ, ਆਪਣੇ ਬਿਜ਼ਨਸ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਲਈ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੰਸਦ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੱਚ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਕੁਝ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਕ ਕੇ ਛਪਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਕੁਝ ਛਪ ਕੇ ਵਿਕਦੀਆਂ ਹਨ’। ਸੋ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਛਪ ਕੇ ਵਿਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਇਸ ਸ਼ੁਭ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ‘ਤੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਕਾਮਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਖ਼ਬਾਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਦਿਨ ਦੁਗਣੀ ਰਾਤ ਚੌਗਣੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦਾ ਰਹੇ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੀ 25ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ 'ਤੇ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ ਵਲੋਂ ਵਧਾਈਆਂ

ਵਾਟਸਨਵਿੱਲ (ਬਿਊਰੋ): ਗਾਖਲ ਗਰੁੱਪ ਯੂ.ਐੱਸ.ਏ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸ. ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦੇ ਝੰਡਾਬਰਦਾਰ ਅਖਬਾਰ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਦੀ 25ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ 'ਤੇ ਗਾਖਲ ਗਰੁੱਪ ਅਤੇ ਗਾਖਲ ਪਰਿਵਾਰ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਵਧਾਈਆਂ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸ. ਗਾਖਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਤਰਕਾਰਤਾ ਦੇ ਅਹਿਮ ਹਸਤਾਖਰ ਸ. ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਸਾਂਝ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿਸਮਾਨੀ ਤੰਗੀਆਂ ਤੁਰਸੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸੁਪੂਤ ਹੋਣ ਦਾ ਜੋ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਇਆ ਉਸ ਨੂੰ ਅਗਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਰੱਖਣਗੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ. ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲ ਦੂਰ ਇਸ ਅਤਿ ਆਧੁਨਿਕ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦਾ ਦੀਵਾ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਲਦਾ ਰੱਖਿਆ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੁਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੱਜ ਵੀ ਬਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਵੀ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਤੇ ਸਾਥ ਨਿਭਾਉਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਸਮਾਜ ਸੇਵੀ ਤੇ ਖੇਡ ਪ੍ਰਮੋਟਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੱਕੜ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਘਾਟਾ ਪਿਆ: ਗਾਖਲ

ਵਾਟਸਨਵਿੱਲ (ਬਿਊਰੋ): ਸ. ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ ਚੇਅਰਮੈਨ ਗਾਖਲ ਗਰੁੱਪ ਨੇ ਉਘੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵੀ ਤੇ ਖੇਡ ਪ੍ਰਮੋਟਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੱਕੜ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ 'ਤੇ ਡੂੰਘੇ ਦੁਖ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੱਕੜ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਘਾਟਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਗਾਖਲ ਗਰੁੱਪ ਅਤੇ ਯੂਨਾਈਟਡ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਵਲੋਂ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸ. ਗਾਖਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੱਕੜ ਯੂਨਾਈਟਡ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਡਮੁੱਲਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੁਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸੋਗ ਦੀ ਲਹਿਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ 19 ਮਈ ਨੂੰ Cherokee Memorial Funeral Home, 14165 Beckman Rd, Lodi, CA 95240 ਵਿਖੇ ਦੁਪਹਿਰ 1:00 ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 3:30 ਵਜੇ ਤੱਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਟਾਕਟਨ ਵਿਖੇ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਹੋਵੇਗੀ।

ਵਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਣਿਆ ਸਿਟੀ ਆਫ ਐਲਕ ਗਰੇਵ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖ ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨਰ

ਐਲਕ ਗਰੇਵ: ਪਿਛਲੇ ਵੀਹ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਐਲਕ ਗਰੇਵ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਵਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਚੁਣਿਆ

ਗਿਆ ਹੈ। ਐਲਕ ਗਰੇਵ ਦੀ ਮੇਅਰ ਬੋਝੀ ਸਿੰਘ ਐਲਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਟਵਿੱਟਰ ਖਾਤੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਾਵੇਂ 8 ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਇਹ ਚੋਣ ਬਹੁਤ ਫਸਵੀਂ ਸੀ ਪਰ ਵਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਬੀਤੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵੀ ਕੰਮਾਂ ਅਤੇ ਵਾਲੰਟੀਅਰ ਵਰਕ ਦੇ ਲੰਮੇਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੁਣ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਵਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ UC Davis ਤੋਂ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਰਿਜਨਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਡਿਗਰੀ ਹੋਲਡਰ ਹੈ ਤੇ ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ ਸਟੇਟ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਿਟਾਇਰ ਹੋ ਰਹੇ ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜੌਰਜ ਮਰਫੀ ਸਵੀਅਰਜ਼ ਨੇ ਵਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਆਖਦਿਆਂ (ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਲਈ) ਸਹੁੰ ਚੁਕਾਈ ਦੀ ਰਸਮ ਨਿਭਾਈ। ਵਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਭਾਵੇਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੁਣ ਕੇ ਕੋਈ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਜੰਮਪਲ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਵਰਿੰਦਰ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦਾ ਭੰਗੜਾ ਕਲਾਕਾਰ ਤੇ ਭੰਗੜਾ ਕੋਚ ਵੀ ਹੈ। ਵਰਿੰਦਰ ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ 34 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵਿਸਾਖੀ ਅਤੇ ਤੀਠਾਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸ. ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਫਰਵਾਲਾ ਅਤੇ ਮਨਦੀਪ ਕੌਰ ਫਰਵਾਲਾ ਦਾ ਬੇਟਾ ਹੈ।

ਕੈਲਗਰੀ ਵਿੱਚ ਸਾਲਾਨਾ ਨਾਟਕ ਮੇਲਾ 23 ਜੂਨ ਨੂੰ

ਕੈਲਗਰੀ: 13ਵੇਂ 'ਸੋਹਣ ਮਾਨ ਇਸ ਸਾਲ ਦਾ ਨਾਟਕ ਮੇਲਾ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰੀ ਸਾਲਾਨਾ ਨਾਟਕ ਮੇਲਾ 2024' ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਲਈ 'ਪ੍ਰੋਗਰੈਸਿਵ ਕਲਚਰਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਕੈਲਗਰੀ' ਅਤੇ 'ਪ੍ਰੋਗਰੈਸਿਵ ਕਲਾ ਮੰਚ ਕੈਲਗਰੀ' ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਮੀਟਿੰਗ ਐਤਵਾਰ 12 ਮਈ ਨੂੰ ਹੋਈ। ਜਿਸਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਹਾਜ਼ਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਨਾਮਵਰ ਸ਼ਾਇਰ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਜੀ ਦੀ ਅਚਾਨਕ ਮੌਤ 'ਤੇ ਡੂੰਘਾ ਦੁਖ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੈਂਡ ਸਟੋਨ ਨਾਰਥ ਈਸਟ ਥੀਏਟਰ ਵਿੱਚ ਐਤਵਾਰ 23 ਜੂਨ, ਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਾਂਗ ਲੋਕ ਕਲਾ ਮੰਚ, ਮੰਡੀ ਮੁੱਲਾਪੁਰ ਤੋਂ ਲੇਖਕ, ਕਲਾਕਾਰ ਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ, ਹਰਕੇਸ਼ ਚੌਧਰੀ ਜੂਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫਤੇ ਕੈਲਗਰੀ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਹਨ। 'ਪ੍ਰੋਗਰੈਸਿਵ ਕਲਾ ਮੰਚ, ਕੈਲਗਰੀ' ਨੂੰ ਨਾਟਕਾਂ ਲਈ ਪੁਰਸ਼ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਨਾਟਕ ਮੇਲੇ ਲਈ ਵਾਲੰਟੀਅਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਣ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕਮਲਪੀਤ ਪੰਧੋਰ ਨਾਲ 403-479-4220 ਜਾਂ ਕਮਲ ਸਿੰਘੂ ਨਾਲ 403-966-7167 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਰੀਓਗਰਾਫੀ ਲਈ ਬੱਚੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਾਉਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਵੀ ਉਪਰਲੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ ਨਾਟਕ ਦੀ ਫਰਿਜ਼ਨੋ ਵਿਖੇ ਸਫਲ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ

ਫਰਿਜ਼ਨੋ: ਪੰਜਾਬ ਲੋਕ ਰੰਗ ਮੰਚ ਵੱਲੋਂ ਨਾਟਕਕਾਰ ਸ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਨੋਆ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਹੇਠ 'ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਾਟਕ 'ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ' ਫਰਿਜ਼ਨੋ ਦੇ ਸੈਂਟਰਲ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੇ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ ਵਿਖੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਅਟਕਿਆ ਤੇ ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਜੋ ਪੱਖ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ, ਉਹ ਵੀ ਵਿਲੱਖਣ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਰਾਹੀਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਆਖਰੀ ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਮੰਚ 'ਤੇ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ

ਨਿੱਬਤਿਆ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਜਿੱਥੇ ਸਮੂਹ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਸਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਓਥੇ ਹੀ ਸਮੂਹ ਸਪਾਂਸਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਮਾਜਸੇਵੀ ਕਿੱਟੀ ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਸਮੂਹ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਰੈਡਿਟ ਦੇਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸ. ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਨਾਟਕ ਦੇ ਸਫਲ ਮੰਚਨ ਲਈ ਨਾਟਕ ਦੀ ਪੂਰੀ ਟੀਮ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਆਸ ਜਤਾਈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਟੀਮ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਨਾਟਕ ਲਿਆਉਂਦੀ ਰਹੇਗੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਸ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਨੋਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਟੀਮ ਦੀ ਅਗਲੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੋਵੇਗੀ।

ਖਚਾਖਚ ਭਰੇ ਹਾਲ ਅੰਦਰ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ। ਨਾਟਕ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸ. ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਬੱਲ ਨੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਉਘੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰ ਸ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਨੋਆ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਘੀ ਜੀ ਆਇਆਂ ਆਖੀ ਤੇ ਨਾਟਕ ਦੇ ਥੀਮ 'ਤੇ ਪੰਛੀ ਝਾਤ ਪਵਾਈ। ਅਖੀਰ ਪਰਦਾ ਹਟਿਆ ਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੱਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫਰੋਲਦਾ ਇਹ ਨਾਟਕ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਵਿਸਮਾਦ ਵੱਲ ਲੈ ਗਿਆ। ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਦੋਗਲੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਉਘੇੜਦਾ ਨਾਟਕ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਹਿਬ ਦੇ ਕਿੱਲੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਅੰਤ ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮੇ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੁਬਾਰਾ ਚਿੱਠੀ ਨੁਮਾ ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮੇ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਦੋ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਦਾ ਚਿਣ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਬੱਸ ਇਹੀ ਪਛਤਾਵਾ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ। ਸਕਰੀਨ ਪਲੇਅ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਰੋਲ ਬਾਖੂਬੀ ਨਿਭਾਇਆ। ਸ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਨੋਆ ਵਲੋਂ ਨਿਭਾਏ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਖੂਬ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ। ਅਖੀਰ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਪੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਉਘੇੜਦਾ ਇਹ ਨਾਟਕ ਯਾਦਗਾਰੀ ਹੋ

ਕਰਾਉਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਵੀ ਉਪਰਲੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਨਾਟਕ ਮੇਲੇ ਦੀ ਟਿਕਟ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਸਿਰਫ ਦਸ ਡਾਲਰ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਸਪੌਂਸਰ ਕਰ ਕੇ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਮਾਸਟਰ ਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ 403-455-4220 ਜਾਂ ਹਰਚਰਨ ਪ੍ਰਗਾਰ ਨਾਲ 403-681-8689 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਮਾਸਟਰ ਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਕਮਲ ਸਿੰਘੂ, ਹਰਚਰਨ ਪ੍ਰਗਾਰ, ਕਮਲਪੀਤ ਪੰਧੋਰ, ਹਰੀਪਾਲ, ਮਨਜੀਤ ਗਿੱਲ, ਨਵਕਿਰਨ ਚੁੱਡੀਕੇ, ਗੋਪਾਲ ਜੱਸਲ ਆਦਿ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ।

ਆਦਮਪੁਰ ਦੀ ਸੁਮਿਤਾ ਵਾਹੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿਰ ਸਜਿਆ 'ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਭਾਰਤ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ' 2024 ਦਾ ਤਾਜ

ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ: ਮਾਈ ਡਰੀਮ ਟੀਵੀ ਯੂਐਸਏ ਦੁਆਰਾ ਬੇ ਏਰੀਆ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਕਰਵਾਏ 'ਮਿਸ ਭਾਰਤ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ 2024' ਬਿਊਟੀ ਪੇਜੈਂਟ ਵਿੱਚ ਬਰੈਂਟਵੁੱਡ ਦੀ ਵਸਨੀਕ ਅਤੇ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਆਦਮਪੁਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੁਮਿਤਾ ਵਾਹੀ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਮਿਸਿਜ਼ ਭਾਰਤ (ਇੰਡੀਆ) ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ 2024' ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਜਿੱਤਿਆ।

ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਗਲੈਮਰ ਨਾਲ ਭਰੇ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੁਨਰ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਐਥਨਿਕ ਵੀਅਰ ਰਾਊਂਡ ਨਾਲ ਹੋਈ, ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਾਸਤ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਈ। ਦੂਜੇ ਗੇੜ ਦੌਰਾਨ, ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇ। ਸੁਮਿਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਛੋਟੇ ਕਸਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਜਿੱਤ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਕਿ ਸਖ਼ਤ

ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ, ਕੁਝ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸੁਮਿਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਐਸ ਡੀ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਆਦਮਪੁਰ

ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਦਿਆਲਿਆ ਆਦਮਪੁਰ ਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਬਰੈਂਟਵੁੱਡ-ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਆ ਗਈ, ਜਿੱਥੇ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਦੋ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਿਭਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਜਿੱਤ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

-ਗੁਰਿੰਦਰਜੀਤ ਨੀਟਾ ਮਾਛੀਕੇ/ਕੁਲਵੰਤ ਧਾਲੀਆ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚੋਣ ਮੈਦਾਨ 'ਚ ਆਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਬਦਲੇ ਸਿਆਸੀ ਸਮੀਕਰਨ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਲੋਕ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਲੋਕ ਸਭਾ ਹਲਕੇ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵਜੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਮਦ ਨਾਲ ਸਿਆਸੀ ਸਮੀਕਰਨ ਬਦਲਣ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਆਮਦ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰੇਗੀ।

ਇਸ ਲੋਕ ਸਭਾ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜ ਮੁੱਖ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਚੋਣ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਸਾਬਕਾ ਵਿਧਾਇਕ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜ਼ੀਰਾ, 'ਆਪ' ਵੱਲੋਂ ਮੌਜੂਦਾ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਲਾਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵੱਲੋਂ ਸਾਬਕਾ ਵਿਧਾਇਕ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਵਲਟੋਹਾ, ਭਾਜਪਾ ਵੱਲੋਂ ਸਾਬਕਾ ਵਿਧਾਇਕ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੰਨਾ ਮੀਆਂਵਿੰਡ ਤੇ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀ ਧਿਰਾਂ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਲੋਕ ਸਭਾ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਵਾਰ ਬਹੁਕੋਣਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਿਛੇਕੜ 'ਤੇ ਜੇਕਰ ਝਾਤ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 2008 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਹਲਕਾ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਲੋਕ ਸਭਾ ਹਲਕੇ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪਰ 2009 ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਲੋਕ ਸਭਾ ਹਲਕੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਨਵੇਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਲੋਕ ਸਭਾ ਹਲਕੇ ਹੇਠ ਆਉਂਦੇ ਨੌਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਦੋ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕੇ ਜੰਡਿਆਲਾ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ, ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਚਾਰ ਤਰਨ ਤਾਰਨ, ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੱਟੀ ਅਤੇ ਖੇਮਕਰਨ, ਕਪੂਰਥਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕਪੂਰਥਲਾ ਤੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਅਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਜ਼ੀਰਾ ਹਲਕਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵੱਲੋਂ ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਖ਼ਤਮ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵੱਲੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਐਸ.ਜੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਮੈਂਬਰ ਬੀਬੀ ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਵਿਰੋਧੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤਹਿਤ ਤੁਰਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਤੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਜਨਰਲ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਇਕਾਈ ਦੀ ਮਹਿਲਾ ਆਗੂ ਵੱਲੋਂ ਭਾਜਪਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਮਿਲਣ ਉਪਰੰਤ ਲਿਆ। ਸਕੱਤਰ ਜਨਰਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਕਤ ਮਹਿਲਾ ਮੈਂਬਰ ਦੀਆਂ ਪਾਰਟੀ ਵਿਰੋਧੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਵੀਡੀਓ ਸਬੂਤ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਇਕਾਈ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਚੋਣ ਮੈਦਾਨ 'ਚੋਂ ਹਟਣ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਬੇਬੁਨਿਆਦ: ਵਲਟੋਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਉਤੇ ਫੈਲਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਅਫਵਾਹਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦਿਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਚੋਣ ਲੜ ਰਹੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਵਲਟੋਹਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਹਨ। ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਖ਼ਬਰ ਵਾਇਰਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਵਲਟੋਹਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਮੀਦਵਾਰੀ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਈ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀ ਵਲਟੋਹਾ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਦੱਸਿਆ।

ਇਸ ਲੋਕ ਸਭਾ ਹਲਕੇ ਦੇ ਨੌਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ 'ਚੋਂ ਸੱਤ 'ਚ 'ਆਪ' ਵਿਧਾਇਕ ਕਾਬਜ਼ ਹਨ ਜਦਕਿ ਇਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕੇ 'ਚ ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਇਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦ ਵਿਧਾਇਕ ਕਾਬਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਹਲਕੇ 'ਤੇ 'ਆਪ' ਦਾ ਦਬਦਬਾ ਹੈ।

ਸਾਲ 1952 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 2019 ਤੱਕ ਇਸ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਉਪ

ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸੱਤ ਵਾਰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਅਤੇ 11 ਵਾਰ ਅਕਾਲੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਜਿੱਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 1989 ਵਿੱਚ ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਵੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵਜੋਂ ਚੋਣ ਜਿੱਤ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 10 ਵਾਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਚੋਣ ਜਿੱਤੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਤੁੜ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਜੀਅ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। 2019 ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੁੜ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਡਿੱਪਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਦਾ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਪੱਤਰ ਵਕੀਲ ਵੱਲੋਂ ਦਾਖ਼ਲ

ਤਰਨ ਤਾਰਨ: ਹਲਕਾ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ 'ਵਾਰਿਸ ਪੰਜਾਬ ਦੇ' ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਆਗੂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਪੱਤਰ ਉਸ ਦੇ ਵਕੀਲ ਹਰਜੋਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵਜੋਂ ਦਾਖ਼ਲ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਾਚਾ ਸੁਖਚੈਨ ਸਿੰਘ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਪੱਤਰ ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਅਧਿਕਾਰੀ ਡੀ.ਸੀ. ਸੰਦੀਪ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਅਧਿਕਾਰੀ-ਕਮ-ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ. ਸਿਮਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਭਾਜਪਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੰਨਾ ਅਤੇ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਕਾਗਜ਼ ਦਾਖ਼ਲ ਕੀਤੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਕੋਲ ਕੇਵਲ 1000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਹੀ ਚੋਲ ਸੰਪਤੀ ਹੈ।

ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਣ ਤੋਂ ਟਾਲਾ ਵੱਟਣ ਲੱਗੀਆਂ

ਤਰਨ ਤਾਰਨ: 'ਵਾਰਿਸ ਪੰਜਾਬ ਦੇ' ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਆਗੂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਚੋਣ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਉਣ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਚਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜਦਕਿ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਉਸ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਜਾਂ ਮੌਜ ਤੋਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਟਾਲਾ ਵੱਟਣ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪਿਤਾ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚਾਚਾ ਸੁਖਚੈਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਸੀਮਤ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਹੜਿਆਂ ਅੰਦਰ ਇਕੱਠ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਨਿਸ਼ਿੱਠਾ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਲਹਿਰ ਚਲਾਉਣ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਨੇ ਇਸ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਸੰਨੁ ਲਾਈ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਪੰਥਕ ਵੋਟ ਵੰਡੀ ਗਈ ਸੀ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵਜੋਂ ਬੀਬੀ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਖਾਲੜਾ ਨੇ ਚੋਣ ਲੜੀ ਸੀ। ਜੇ ਦੋਵਾਂ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਵੋਟ ਫੀਸਦ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 50 ਫੀਸਦ ਵੋਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਦਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੇ 43 ਫੀਸਦ ਵੋਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਸਿੱਖ ਵੋਟ ਵੰਡੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਕਾਂਗਰਸੀ

ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਲਾਹਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਰ ਪੰਥਕ ਵੋਟਰਾਂ ਦਾ ਝੁਕਾਅ ਵਾਰਿਸ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਮੁਖੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਵੱਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਇਸ ਵੇਲੇ ਐਨ.ਐਸ.ਏ. ਹੇਠ ਆਸਾਮ ਦੇ ਡਿਬਰੂਗੜ੍ਹ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵਜੋਂ ਚੋਣ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਿਤਰਨ ਕਾਰਨ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਚੋਣ ਲੜ ਚੁੱਕੀ ਬੀਬੀ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਖਾਲੜਾ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਹੈ।

ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ: ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਉਤੇ ਰਹੀ ਟੇਕ

ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ: ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਸਥਾਨਕ ਪਾਰਟੀ ਆਗੂ ਨੂੰ ਚੋਣ ਲੜਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਹੀ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਚੋਣ ਮੈਦਾਨ 'ਚ ਉਤਰੇ ਉਕਤ ਆਗੂਆਂ 'ਚ ਰਵਨੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟੂ, ਅੰਬਿਕਾ ਸੋਨੀ, ਮਨੀਸ਼ ਤਿਵਾੜੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਆਗੂ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਲਿਆਏ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਹੁਣ ਸੰਗਰੂਰ ਤੋਂ ਵਿਜੈਇੰਦਰ ਸਿੰਗਲਾ ਨੂੰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਹਲਕਾ ਬਦਲ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਰਵਨੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟੂ 2009 'ਚ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਗਏ ਸਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕੌਮੀ ਆਗੂ ਬੀਬੀ ਅੰਬਿਕਾ ਸੋਨੀ 2014 'ਚ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਚੋਣ ਲੜੇ ਪਰ ਹਾਰ ਗਏ। ਇਵੇਂ 2019 'ਚ

ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਹੀ ਲਿਆਏ ਮਨੀਸ਼ ਤਿਵਾੜੀ ਵੀ ਇੱਥੋਂ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣੇ ਗਏ। ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਉਕਤ ਵਰਤਾਰੇ ਵਾਂਗ ਵਿਜੈਇੰਦਰ ਸਿੰਗਲਾ ਨੂੰ ਸੰਗਰੂਰ ਤੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਇਸ ਹਲਕੇ

ਦਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਹਲਕੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਗੂ ਨੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਉਮੀਦਵਾਰ

ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੁਟਰੇਲਾ ਸਾਬੀਆਂ ਸਣੇ 'ਆਪ' 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਕੌਂਸਲਰ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੁਟਰੇਲਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਬੀਆਂ ਸਣੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ 'ਤੇ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੁਟਰੇਲਾ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾਓ ਪਾ ਕੇ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੁਟਰੇਲਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਲ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਓਪਰਾ ਹੈ ਪਰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਆਗੂ ਤੇ ਵਰਕਰ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਡਟੇ ਹੋਏ ਹਨ।

'ਆਪ' ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਕੌਂਸਲਰ ਮੁੜ ਅਕਾਲੀ ਦਲ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ

ਮੋਗਾ: ਹਾਕਮ ਧਿਰ 'ਆਪ' ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਤਿੰਨ ਕੌਂਸਲਰ ਮੁੜ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਲੰਚੇਕੇ ਅਤੇ ਹਲਕਾ ਇੰਚਾਰਜ ਸੰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਨੀ ਗਿੱਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤਿੰਨ ਮੌਜੂਦਾ ਕੌਂਸਲਰ ਗੌਰਵ ਗੁਪਤਾ ਗੁੱਡੂ, ਕੌਂਸਲਰ ਰੇਨੂੰ ਬਾਲਾ ਅਤੇ ਕੌਂਸਲਰ ਸਪਨਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਬਕਾ ਕੌਂਸਲਰ ਦੀਪਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਤੇ ਹਲਕਾ ਅਬਜ਼ਰਵਰ ਗੋਵਰਧਨ ਪੋਪਲੀ ਨੇ ਵੀ ਘਰ ਵਾਪਸੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

'ਮੇਅਰ' ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਦਾ ਬਾਪਤਾ ਮਿਲਣ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਛੱਡ ਕੇ 'ਆਪ' ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। 2023 ਵਿਚ ਹਾਕਮ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ

ਭਾਜਪਾ ਸੂਬੇ 'ਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਸੀਟ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤ ਸਕਦੀ: ਜਗੀਰ ਕੌਰ
ਜਲੰਧਰ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੇਪੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਚੋਣ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੜੇ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਗੱਰੰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਸੀਟ ਭਾਜਪਾ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।

ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੇਅਰ ਨੀਤਿਕਾ ਭੱਲਾ ਨੂੰ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਗੁੱਡੂ ਦੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਹਾਕਮ ਧਿਰ ਨੇ ਕੌਂਸਲਰ ਗੁੱਡੂ ਨੂੰ ਮੇਅਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਪਰ ਐਨ ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੌਂਸਲਰ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚਾਨੀ ਨੂੰ ਮੇਅਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਹਰਸਿਮਰਤ ਨੇ ਮੋਦੀ ਤੇ ਸ਼ਾਹ ਅੱਗੇ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤੀ: ਸੁਖਬੀਰ

ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਪਿੰਡ ਜਗਾ ਰਾਮ ਤੀਰਥ, ਕੌਰੋਆਣਾ, ਗਿਆਨਾ ਵਿਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਬਠਿੰਡਾ ਤੋਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਹਰਸਿਮਰਤ ਕੌਰ ਬਾਦਲ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਜਨ ਸਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੀਬੀ ਬਾਦਲ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਦੀ

ਰਾਖੀ ਲਈ ਸੰਸਦ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਤੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਅਮਿਤ ਸ਼ਾਹ ਅੱਗੇ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਹੀ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵੰਗ ਨਾਲ ਮੁੱਦੇ ਚੁੱਕਦੀ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਬਠਿੰਡਾ ਰੋਡ ਸ਼ੋਅ

ਦੌਰਾਨ ਆਪਣਾ ਜੂਠਾ ਪਾਣੀ ਆਪਣੀ ਦਸਤਾਰ 'ਤੇ ਪਾ ਕੇ ਪੱਗ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਤਕਰੀਬਨ ਬੰਦ ਕਰ ਰੱਖੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਆਈ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਚਾਲੂ ਕਰਾਂਗੇ।

ਰੂਸ ਵੱਲੋਂ ਖਾਰਕੀਵ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਹਮਲਾ

ਕੀਵ: ਰੂਸੀ ਫੌਜ ਨੇ ਯੂਕਰੇਨ ਦੇ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬ 'ਚ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ 'ਚ ਕਈ ਵਿਅਕਤੀ ਮਾਰੇ ਅਤੇ ਕਈ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ। ਖਾਰਕੀਵ ਖਿੱਤੇ 'ਚ 1700 ਤੋਂ ਵਧ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਲਾਕਾ ਖਾਲੀ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਰੂਸ ਦੇ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਫੌਜ ਨੇ ਪੰਜ ਪਿੰਡਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਧਰ ਖਾਰਕੀਵ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਓਲੇਗ ਸਿਨੀਏਗੁਬੋਵ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਕਿ 30 ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੱਖ ਵੱਖ ਨਗਰਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਤਿੰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਹਲਾਕ ਅਤੇ ਪੰਜ ਹੋਰ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ।

ਯੂਕਰੇਨ ਨੇ ਰੂਸੀ ਹਮਲੇ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਖਾਰਕੀਵ ਖਿੱਤੇ 'ਚ ਹੋਰ ਫੌਜੀ ਟੁਕੜੀਆਂ ਭੇਜੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਨਾਲ ਰੂਸ ਵੱਲੋਂ ਬਫ਼ਰ ਜ਼ੋਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵਲਾਦੀਮੀਰ ਪੂਤਿਨ ਨੇ ਅਹਿਦ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਜ਼ੈਲੋਂਸਕੀ ਨੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਰੂਸੀ ਫੌਜ ਨੇ ਹਮਲੇ ਵਧਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਕ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਭਾਈਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਫੌਜੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ। ਰੂਸੀ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਅਹਿਮ ਸਪਲਾਈ ਰੂਟ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼

ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਰੂਸ ਨੇ ਜੰਗ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਖਾਰਕੀਵ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ੇ 'ਚ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਕਰੀਬ ਇਕ ਮਹੀਨੇ

ਚੀਨ ਖਾਸ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ: ਸਫ਼ੀਰ

ਪੇਈਚਿੰਗ: ਚੀਨ ਦੇ ਭਾਰਤ 'ਚ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਵੇਂ ਸਫ਼ੀਰ ਸੂ ਫੇਈਹੋਂਗ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਲਕ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਵਾਰਤਾ ਰਾਹੀਂ ਖਾਸ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਫੇਈਹੋਂਗ ਨੇ ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਆਪਣੀ ਤਾਇਨਾਤੀ ਲਈ ਚੀਨੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸ਼ੀ ਜਿਨਪਿੰਗ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੁਵੱਲੇ ਸਬੰਧਾਂ 'ਚ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਦੋਵੇਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਲੱਦਾਖ਼ 'ਚ ਟਕਰਾਅ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਦਿੱਲੀ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖ਼ਬਰ ਏਜੰਸੀ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਦੋਸਤੀ ਹੋਰ ਗੂੜ੍ਹੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਸਹਿਯੋਗ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ। ਸੂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਫ਼ਗ਼ਾਨਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਰੋਮਾਨੀਆ 'ਚ ਚੀਨ ਦੇ ਸਫ਼ੀਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮਰਾਨ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਆਫ਼ ਚੀਨ 'ਚ ਸੀਨੀਅਰ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੁਨ ਵੇਈਡੋਂਗ ਦੀ ਬਾਂ ਲੈਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਕਤੂਬਰ 2022 'ਚ ਕਾਰਜਕਾਲ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ 'ਚ ਚੀਨ ਦੇ ਉਪ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਹਨ। ਸੂ ਨੂੰ 18 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਫ਼ੀਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਹਿਮ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ

ਪੰਨੂ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਬਾਇਡਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਸੰਤੁਸ਼ਟ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਰਾਜਦੂਤ ਐਰਿਕ ਗਾਰਸੇਟੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਇਡਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸਰਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਸਿੱਖ ਵੱਖਵਾਦੀ ਆਗੂ ਗੁਰਪਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਸਬੰਧੀ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਜਿਸ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਉਸ ਬਾਰੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਚੁੱਕੇ ਕਦਮਾਂ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸੰਘੀ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਨਵੰਬਰ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਨਿਖਿਲ ਗੁਪਤਾ 'ਤੇ ਪੰਨੂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਨਾਕਾਮ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਕ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਅਭਿਵਾਦ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤਹਿਤ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦੇ ਪੰਨੂ ਕੋਲ ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਦੋਹਰੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਿਹ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਚੱਕੂ ਐਕਟ (ਯੂ.ਏ.ਪੀ.ਏ) ਤਹਿਤ ਪੰਨੂ ਨੂੰ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਮਨੋਨੀਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਜਦੂਤ ਗਾਰਸੇਟੀ ਨੇ ਸਿਖਰਲੇ

ਗਾਜ਼ਾ 'ਚ ਸਾਡੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ: ਅਮਰੀਕਾ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜੋਆ ਬਾਇਡਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗਾਜ਼ਾ ਵਿਚ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਵੱਲੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਿਤ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਯੁੱਧ ਕਾਰਨ ਅਮਰੀਕੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਕੋਲ ਹਾਲੇ ਇਸ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਮੁਲਕ ਵੱਲੋਂ ਗਾਜ਼ਾ ਵਿਚ ਜੰਗ ਛੇਤ ਕੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦੇ 'ਵਾਜਬ' ਸਬੂਤਾਂ ਵਾਲੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਮਰੀਕੀ ਸੰਸਦ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਹ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸਖ਼ਤ ਟਿੱਪਣੀ ਮੰਨੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮਗਰੋਂ ਫੌਜ ਬਾਹਰਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਪਿਛਾਂਹ ਹਟ ਗਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਯੂਕਰੇਨੀ ਫੌਜ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਕੀਵ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਜਵਾਬੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਾਰਨ

ਪੱਛਮੀ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਆਸ ਬੱਝ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਯੂਕਰੇਨ ਵੱਲੋਂ ਰੂਸ ਨੂੰ ਜੰਗ 'ਚ ਹਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਯੂਕਰੇਨ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਏ ਸਨ।

ਚੋਣ ਬਾਂਡ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਘੁਟਾਲਾ: ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ

ਕੋਲਕਾਤਾ: ਵਕੀਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ ਨੇ ਚੋਣ ਬਾਂਡ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਘੁਟਾਲਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕਾਰਪੋਰੇਟਾਂ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਗੰਢਤੁਪ ਦੀ ਜਾਂਚ ਸਿਟ ਤੋਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਸਬੰਧੀ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਜੱਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਇਕ ਨਿਰਪੱਖ ਸਿਟ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੋਲਕਾਤਾ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਲੱਬ ਵਿਚ ਭੂਸ਼ਣ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਸਿਟ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਦਾਇਰ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਜਲਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗੀ।"

ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਮੁਲਜ਼ਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਅਤੇ ਇਨਫੋਰਸਮੈਂਟ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ (ਈ.ਡੀ) ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਚੋਣ ਬਾਂਡ ਵਿਚ ਕੌਣ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੋਂ ਪੈਸਾ ਵਾਪਸ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ

ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਚੋਣ ਬਾਂਡ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਲਈ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣ, ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀਆਂ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ, ਨੀਤੀਆਂ ਵਿਚ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਡਰੱਗ ਰੈਗੂਲੇਟਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 16,500 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਚੋਣ ਬਾਂਡ 'ਚੋਂ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਭਾਜਪਾ ਕੋਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਾ ਟੀ.ਐਮ.ਸੀ. ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਜਿਹੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਕੋਲ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਜੋ ਲੋਕ ਸ਼ਾਸਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਇਕ ਟੈਲੀਕਾਮ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ 100 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇ ਚੋਣ ਬਾਂਡ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਦਰਾਮਦ ਨੀਤੀ 'ਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਇਜ਼ਰਾਇਲੀ ਫੌਜ ਰਾਫ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁਰ ਅੰਦਰ ਤੱਕ ਪੁੱਜੀ

ਰਾਫ਼ਾਹ: ਇਜ਼ਰਾਇਲੀ ਫੌਜ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਰਾਫ਼ਾਹ ਅੰਦਰ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹਮਾਸ ਨੇ ਗਾਜ਼ਾ ਦੇ ਹੋਰ ਟਿਕਾਣਿਆਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਪੈਂਠ ਮੁੜ ਬਣਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਫ਼ਾਹ ਹਮਾਸ ਦਾ ਆਖਰੀ ਗੜ੍ਹ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਦਹਿਸ਼ਤੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਫ਼ਤਿਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮੰਜ਼ਰ ਹੈ। ਇਜ਼ਰਾਇਲੀ ਫੌਜ ਦੇ ਤਰਜਮਾਨ ਰੀਅਰ ਐਡਮਿਰਲ ਡੈਨੀਅਲ ਹਗਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਵਾਨ ਗਾਜ਼ਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸਿਆਂ 'ਚ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਬਾਲੀਆ ਅਤੇ ਜ਼ੈਇਤੂਨ ਸਮੇਤ ਬੇਇਤ ਲਾਹੀਆ ਅਤੇ ਬੇਇਤ ਹਾਨਾਉਨ

'ਚ ਵੀ ਜੰਗ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਧਰ ਮਿਸਰ ਦੇ ਇਕ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਖ਼ਬਰ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਾਹਿਰਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਰਹੱਦ ਨੇੜੇ ਰਾਫ਼ਾਹ 'ਚ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਇਜ਼ਰਾਈਲ, ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਯੂਰਪੀਅਨ ਸਰਕਾਰਾਂ ਕੋਲ ਇਤਰਾਜ਼ ਜਤਾਇਆ ਹੈ।

ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵੱਲੋਂ ਫਲਸਤੀਨ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ

ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ: ਫਲਸਤੀਨ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਪੂਰਨ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਸਬੰਧੀ ਮਤਾ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਮਹਾ ਸਭਾ 'ਚ ਵੱਡੇ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਮਤੇ ਦੇ ਹੱਕ 'ਚ ਵੋਟ ਪਾਈ ਹੈ। ਮਤੇ ਦੇ ਹੱਕ 'ਚ 143 ਜਦਕਿ ਵਿਰੋਧ 'ਚ 9 ਵੋਟਾਂ ਪਈਆਂ।

ਨੌ ਵੋਟਾਂ ਪਈਆਂ ਅਤੇ 25 ਮੈਂਬਰ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਰਹੇ। ਵੋਟ ਪਾਏ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਸਾਰਾ ਸਦਨ ਤਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਗੂੰਜ ਉੱਠਿਆ। ਮਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਚਾਰਟਰ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਅਨੁਸਾਰ 'ਫਲਸਤੀਨ ਰਾਜ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ 'ਚ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।' ਮਤੇ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕੌਂਸਲ ਨੂੰ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਪੂਰਨ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਇਕੋ-ਇਕੋ ਗੈਰ-ਅਰਬ ਮੁਲਕ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਫਲਸਤੀਨ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਭਾਰਤ 1988 ਤੋਂ 1996 ਵਿਚ ਫਲਸਤੀਨ ਰਾਜ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਮੁਲਕ ਵੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ 193 ਮੈਂਬਰੀ ਮਹਾ ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੈਸ਼ਨ 'ਚ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ 'ਚ ਫਲਸਤੀਨ ਰਾਜ ਦੀ ਪੂਰਨ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਵਿਚ ਅਰਬ ਸਮੂਹ ਦਾ ਮਤਾ 'ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ 'ਚ ਨਵੇਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਦਾਖ਼ਲਾ' ਅਮੀਰਾਤ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮਤੇ ਦੇ ਹੱਕ 'ਚ ਭਾਰਤ ਸਮੇਤ 143 ਵੋਟਾਂ ਪਈਆਂ ਜਦਕਿ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ

ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਵਿਚ ਮੀਂਹ ਤੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਬਾਹੀ

ਪਭਾਂਗ (ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ): ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਦੇ ਸੁਮਾਟਰਾ ਟਾਪੂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਮੀਂਹ ਅਤੇ ਜਵਾਲਾਮੁਖੀ ਦੀਆਂ ਢਲਾਣਾਂ ਤੋਂ ਵਹਿਣ ਵਾਲੇ ਠੰਢੇ ਲਾਵੇ ਤੇ ਚਿੱਕੜ ਕਾਰਨ ਅਚਾਨਕ ਆਏ ਹੜ੍ਹ ਵਿਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 37 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਜਦੋਂਕਿ ਡੇਢ ਦਰਜਨ ਲਾਪਤਾ ਹਨ।

ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੱਛਮੀ ਸੁਮਾਟਰਾ ਦੇ ਅਗਮ ਤੇ ਤਨਹਾ ਦਾਤਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਮੌਨਸੂਨੀ ਮੀਂਹ ਅਤੇ ਮਾਉਂਟੀ ਮਾਰਾਪੀ 'ਤੇ ਵਹਿ ਰਹੇ ਠੰਢੇ ਲਾਵੇ ਕਾਰਨ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਟੁੱਟ ਗਏ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਵਹਾਅ ਪਹਾੜੀ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅੱਗੇ ਵਧ

ਗਿਆ। ਕੌਮੀ ਆਫ਼ਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਤਰਜਮਾਨ ਅਬਦੁਲ ਮੁਹਾਰੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸੌ ਤੋਂ ਵੱਧ ਘਰ ਤੇ ਇਮਾਰਤਾਂ ਡੁੱਬ ਗਈਆਂ। ਮੁਹਾਰੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਚਾਅ ਕਰਮੀਆਂ ਨੇ ਅਗਮ

ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੇਨਡੋਂਗ ਪਿੰਡ ਵਿਚੋਂ 19 ਅਤੇ ਗੁਆਂਢੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਤਨਾਹ ਦਾਤਾਰ ਵਿਚੋਂ ਨੌਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਏਜੰਸੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅੱਠ ਲਾਸ਼ਾਂ ਪਭਾਂਗ ਪੈਰਿਆਮਨ ਵਿਚ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜਦੋਂਕਿ ਇਕ ਲਾਸ਼ ਪਭਾਂਗ ਪੰਜਾਗ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ, 18 ਮਈ, 2024

ਚੋਣਾਂ ਵਾਲੀ ਸਿਆਸਤ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੂਬੇ ਦੀਆਂ 13 ਲੋਕ ਸਭਾ ਸੀਟਾਂ ਲਈ ਵੋਟਾਂ ਪਹਿਲੀ ਜੁਨ ਨੂੰ ਪੈਣੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ 4 ਜੁਨ ਨੂੰ ਮੁਲਕ ਭਰ ਵਿਚ ਨਤੀਜੇ ਐਲਾਨੇ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਐਤਕੀ ਪਿਛਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਰੰਗ ਹੈ। ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ 2019 ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਹੇ ਗੱਠਜੋੜ ਤਹਿਤ ਚੋਣਾਂ ਲੜੀਆਂ ਸਨ। ਐਤਕੀ ਦੋਵੇਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੋਣ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਹਨ। 2020 ਵਿਚ ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨ ਦੌਰਾਨ ਦੋਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਤੋੜ-ਵਿਛੋੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। 2022 ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵੀ ਦੋਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਅੱਡੋ-ਅੱਡ ਲੜੀਆਂ ਸਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਹੁਣ ਚੋਣ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੇ ਦੋਖਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਤਿੱਖਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਸਮਝੌਤੇ ਤੋਂ ਪੈਰ ਪਿਛਾ ਹਿੱਚ ਲਏ। ਅਸਲ ਵਿਚ, ਬੇਅਦਬੀ ਵਾਲੇ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਤਿੱਖੀ ਪਛਾੜ ਵੱਜਣ ਕਾਰਨ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਵੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਅੰਦਰ ਵੰਗ ਨਾਲ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਹੇ। ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭਾਜਪਾ ਇਕਾਈ ਦਾ ਇਕ ਧੜਾ ਪਿਛਲੇ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਕੱਲਿਆਂ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕੁੱਦਣ ਦੀ ਪੈਰਵਾਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉੱਝ, ਉਸ ਵਕਤ ਇਸ ਧੜੇ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਗੋਡੇ ਹੇਠੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਹਾਲਾਤ ਇਹ ਬਣੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਉਣੀ ਵੀ ਔਖੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸਾਨ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਘੇਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਮੁਹਿੰਮ ਇੰਨੀ ਕਾਰਗਰ ਹੋ ਨਿਬੜੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੇਂਦਰੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਕਰਨੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ।

ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ 'ਇੰਡੀਆ' ਗੱਠਜੋੜ ਤਹਿਤ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਹਨ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਇਕੱਲੀਆਂ-ਇਕੱਲੀਆਂ ਚੋਣ ਲੜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਚੋਣ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਦੀ ਰਾਇ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਤਾਲਮੇਲ ਬਿਠਾਉਂਦੀਆਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ 13 ਸੀਟਾਂ ਉਤੇ ਜਿੱਤ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ, ਕੁਝ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਗੱਠਜੋੜ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਫਾਇਦਾ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀਟਾਂ ਉਤੇ ਜਿੱਤ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਗਰਮੀ ਚਲਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਗੂ ਅਤੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਦਾ ਤਾਂ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਸਾਰੀਆਂ 13 ਸੀਟਾਂ ਉਤੇ ਵੱਡੀ ਜਿੱਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਏਗੀ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਖਿਲਾਫ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਸੂਰ ਕਾਰਨ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ 13 ਵਿਚੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸੀਟਾਂ ਜਿੱਤ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਮਾੜੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਕੁਝ ਲਾਭ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਬਾਰੇ ਕਿਆਸ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੇ ਆਗੂ ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਭਾਵੇਂ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਸੰਗਰੂਰ ਜ਼ਿਲਮਨੀ ਚੋਣ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਐਤਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰੱਕਦ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਨੇ ਖੜੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ 'ਵਾਰਿਸ ਪੰਜਾਬ ਦੇ' ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਸ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮ ਕਾਫੀ ਦਿਲਚਸਪ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।

ਉੱਝ, ਇਕ ਗੱਲ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਚੋਣ ਸਰਗਰਮੀ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਗਾਇਬ ਹਨ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਆਮ ਕਰ ਕੇ ਪਾਣੀ, ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁੱਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਅਕਸਰ ਚਰਚਾ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਮੁੱਦੇ ਉਭਾਰੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਹੇ। ਪੰਜਾਬ ਇਸ ਵਕਤ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਸੱਟ ਸਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸੂਬੇ ਦਾ ਅਰਥਚਾਰਾ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਹ ਰੁਝਾਨ ਵੀ ਭਾਰੂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹਨ ਗਏ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲੀ ਜ਼ਮੀਨ-ਜਾਇਦਾਦ ਵੇਚ-ਵੱਟ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਰਗੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਵੱਡੇ ਨਿੰਘਾਰ ਕਰ ਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਪਰਵਾਸ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਆਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਖੇਤੀ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸ ਵੱਲ ਖੱਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਚਰਚਾ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਨਅਤੀ ਵਿਕਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਪਿਛਲੇ ਚਾਲੀ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਧਣ ਲਈ ਕੋਈ ਨੀਤੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਹੈ ਸਗੋਂ ਜਿਹੜੀ ਸਨਅਤ ਪਹਿਲਾਂ ਚੰਗੀ-ਭਲੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਖੋਰਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪਹਾੜੀ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਛੱਟਾਂ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਛੱਟੀਆਂ ਸਨਅਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗੀ ਹੀ ਰਹਿਣੀ ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਬੱਝਵੀਂ ਨੀਤੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੰਕਟ ਵਿਚੋਂ ਉਭਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੀ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਲੋਕ ਮੁੱਦੇ ਗਾਇਬ ਤੇ ਤੋਹਮਤਾਂ ਭਾਰੂ ਕਿਉਂ?

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਧਿਰ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ, ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਕਾਂਗਰਸ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬਾਦਲ) ਅਤੇ ਭਾਜਪਾ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵਧ-ਚੜ੍ਹ ਦੂਸ਼ਣਬਾਜ਼ੀ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਸੂਬੇ ਦੇ ਅਸਲ ਮੁੱਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਘਟ ਰਿਹਾ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪਾਣੀ, ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਐੱਮ.ਐੱਸ.ਪੀ. ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਾਰੰਟੀ, ਕਿਸਾਨ-ਮਜ਼ਦੂਰ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਕਾਰਨ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੌਤਾਂ, ਸੂਬੇ ਤੋਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਬੇਲੋੜਾ ਪਰਵਾਸ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਚੋਣ ਮੁੱਦੇ ਨਹੀਂ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਚਾਰ ਗੋਤ ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ; ਤਿੰਨ ਗੋਤ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਅਮਲ ਅਜੇ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਚੋਣ ਅਮਲ ਦੌਰਾਨ ਧੜਾ-ਧੜਾ ਹੋਈਆਂ ਦਲ ਬਦਲੀਆਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ ਪਰ ਦੇਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਸੁਣਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਅੱਡੀ ਚੋਟੀ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੋਟ ਫੀਸਦ ਨਹੀਂ ਵਧ ਰਹੀ।

ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਜਮਹੂਰੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਭੇਰਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਖਾਸਕਰ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨੇ 'ਤੇ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ

ਨਵਕਿਰਨ ਸਿੰਘ ਪੱਤੀ
ਈਮੇਲ: n4navkiran@gmail.com

ਵੱਲੋਂ 'ਨਿਆਂ ਪੱਤਰ' ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਠ ਚੋਣ ਮੈਨੀਫੈਸਟੋ ਜਾਰੀ ਕਰ ਕੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ, ਗਰੀਬੀ, ਸਮਾਜਿਕ ਨਾ-ਬਰਾਬਰੀ ਜਿਹੇ ਕਈ ਗੰਭੀਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਲੋਕ ਮੁੱਦੇ ਉਭਾਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿਆਸੀ ਤੋਹਮਤਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਅੰਤਿਮ ਜਮਾਨਤ ਤਹਿਤ ਜੇਲੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੁਖੀ ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੇ 'ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਕੀ ਗਾਰੰਟੀ' ਤਹਿਤ 10 ਗਾਰੰਟੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਚੀਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੀ ਭਾਰਤੀ ਸਰਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ। ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੇ ਅਗਨੀਵੀਰ ਸਕੀਮ ਖਤਮ ਕਰਨ, ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਜਿਣਸ ਦੀ ਐੱਮ.ਐੱਸ.ਪੀ. ਤਹਿਤ ਖਰੀਦ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰਾਜ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿਵਾਉਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ 'ਮੋਦੀ ਕੀ ਗਾਰੰਟੀ' ਅਤੇ 'ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਕੀ ਗਾਰੰਟੀ' ਵਿਚੋਂ ਚੋਣ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਪਿਛਲਾ ਅਭਿਆਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਗਾਰੰਟੀਆਂ ਹਵਾ ਵਿਚ ਹੀ ਲਟਕਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਮਹੀਨਾ ਦੇਣ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਢਾਈ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵੀ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰਾਜ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਤਾਂ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਦ ਇਹਨਾਂ 'ਆਪ' ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਾਈ ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਸੱਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਗੌਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰਾਜ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਵੱਧ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖੋਹ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਤੋੜਨ ਸਮੇਂ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਭੁਗਤੇ ਸਨ!

ਮਤਲਬ ਸਾਫ ਹੈ: ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਆਪਣੇ ਚੋਣ ਮਨੋਰਥ ਪੱਤਰਾਂ ਜਾਂ ਗਾਰੰਟੀਆਂ ਜਾਂ ਨਿਆਂ ਪੱਤਰਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਚੋਣ ਰੈਲੀਆਂ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਸਭ ਮੁੱਦੇ ਗਾਇਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਚੋਣ ਮੈਨੀਫੈਸਟੋ ਰਾਹੀਂ

ਜਾਂ ਗਾਰੰਟੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕ ਲੁਭਾਊ ਵਾਅਦੇ ਅਤੇ ਲਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਸਲ ਮੁੱਦੇ ਜਿਵੇਂ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ, ਨਸ਼ੇ, ਖੇਤੀ ਸੰਕਟ, ਗਰੀਬੀ, ਬੇਲੋੜੇ ਪਰਵਾਸ

ਆਦਿ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਨੋਸ਼ ਰਣਨੀਤੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ ਹੈ।

ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨ ਨੇ ਦੇਸ ਦੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਘਰਾਣਿਆਂ ਅਤੇ 'ਸੱਤਾ' ਦਾ ਗੱਠਜੋੜ ਬੇਪਰਦ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਂਗਰਸ ਵਰਗੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੀ ਅੰਬਾਨੀ, ਅਡਾਨੀ ਵਰਗੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟਾਂ ਖਿਲਾਫ ਬੋਲਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਪਰ ਹੁਣ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕਾਂਗਰਸ 'ਤੇ 'ਅੰਬਾਨੀ ਅਤੇ ਅਡਾਨੀ' ਨਾਲ ਗੰਢ-ਤੁੱਪ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਟੈਪੂ ਭਰ ਕੇ ਕਾਲਾ ਧਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਭੰਡਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਇਹ ਬਿਆਨ ਬੇਸ਼ਰਮੀ ਭਰਿਆ ਹੈ; ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਦੇਸ ਵਿਚੋਂ ਕਾਲਾ ਧਨ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਾਲੇ ਧਨ ਦੇ ਟੈਪੂ ਵੀ ਭਰ ਗਏ। ਦੂਸਰਾ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਧਨ ਦੇ ਟੈਪੂ ਭਰ ਕੇ ਭੇਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਈ.ਡੀ., ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਵਰਗੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਕੀ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ? ਅਸਲ ਵਿਚ 2014 ਤੋਂ 2019 ਵਾਲੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪਤਲੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ 'ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ' (ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ) ਵਰਗੇ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਉੱਪਰ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸੇ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚੁੱਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਚੁੱਪੀ ਕਿਉਂ ਧਾਰ ਲਈ ਹੈ। ਤਿਲੋਗਾਨਾ ਦੇ ਵੇਮੁਲਾਵਾੜਾ 'ਚ ਰੈਲੀ 'ਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮੋਦੀ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅੰਬਾਨੀ-ਅਡਾਨੀ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਖਿਲਾਫ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਰਾਤੋ-ਰਾਤ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਪੂੰਜੀਪਤੀਆਂ ਤੋਂ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਚੋਣ ਬਾਝ ਰਾਹੀ ਖੂਬ ਪੈਸਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਇਵਜ਼ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਕਸਰ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਧਿਰ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ, ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਕਾਂਗਰਸ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬਾਦਲ) ਅਤੇ ਭਾਜਪਾ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵਧ-ਚੜ੍ਹ ਦੂਸ਼ਣਬਾਜ਼ੀ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਸੂਬੇ ਦੇ ਅਸਲ ਮੁੱਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਘਟ ਰਿਹਾ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪਾਣੀ, ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਐੱਮ.ਐੱਸ.ਪੀ. ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਾਰੰਟੀ, ਕਿਸਾਨ-ਮਜ਼ਦੂਰ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਕਾਰਨ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੌਤਾਂ, ਸੂਬੇ ਤੋਂ ਹੋ ਰਿਹਾ

ਬੇਲੋੜਾ ਪਰਵਾਸ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਚੋਣ ਮੁੱਦੇ ਨਹੀਂ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਰਹੱਦੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਬੀ.ਐੱਸ.ਐੱਫ. ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ 50 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੱਕ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਮੁੱਦਾ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਮਾਮਲਾ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਲਾਉਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਏਜੰਡੇ ਉੱਪਰ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕੋਈ ਅਤਿਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਦੇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁੱਖਧਾਰਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇਸ ਵਿਚ ਫੈਲੀ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਿਆਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਏਜੰਡੇ ਉੱਪਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਖੇਤੀ, ਪਾਣੀ, ਵਾਤਾਵਰਨ ਤਿੰਨ ਅਜਿਹੇ ਮੁੱਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਚੱਲਦੀ ਹੈ ਪਰ ਤਿੰਨੋਂ ਹੀ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੇ ਬਗੈਰ ਚੋਣ ਪ੍ਰਚਾਰ/ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬੇਮਾਇਨਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਏ ਦਿਨ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਓਵਰਡੋਜ਼ ਨਾਲ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਅਖੌਤੀ ਗੈਂਗਸਟਰ ਮਾਫੀਆ ਰਾਜ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਸਾਨ ਤੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੋਏ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਮੁੱਖਧਾਰਾ ਪਾਰਟੀਆਂ ਕੋਲ ਇਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸਿਰ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਭਾਰ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਰੋਡਮੈਪ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੋ ਰਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਧੱਕਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਤੇ ਸੂਬਾਈ ਸੱਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ ਪਰ ਮੰਦਭਾਗੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਚਰਚਾ ਤੱਕ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਪਾਵਰਕਾਮ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸਬਸਿਡੀ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਬੱਸਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਮੁਫਤ ਸਫ਼ਟ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਨੂੰ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤਕ ਆਗੂਆਂ, ਬਾਇਆਂ ਤੇ ਰਸੂਖਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਬੇਲੋੜੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਬੋਝ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੌਰਾਨ ਸਬਸਿਡੀਆਂ ਨੂੰ ਤਰਕਸੰਗਤ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਚਰਚਾ ਚੱਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬੇਲੋੜੀ ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਛਿੜਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਲੋਕ ਮੁੱਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ, ਮਹਿੰਗਾਈ, ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਗਰੀਬ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਰਹੀ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਵਰਗੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਧਰਮ ਅਤੇ ਜਾਤ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਲੜੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਮੁਫਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਫੋਕੇ ਐਲਾਨ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਖਿਲਾਫ ਨੀਵੇਂ ਦਰਜੇ ਦੀ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਹੀ ਅਹਿਮ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਸਮੇਤ ਸਰਹੱਦੀ ਸੂਬਿਆਂ ਦਾ ਗੁਆਂਢੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਵਪਾਰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹਰ ਵਰਗ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁੱਖਧਾਰਾ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ, ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਇਸ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ?

ਠਾਹ-ਸੋਟਾ -ਚਾਚਾ ਬੇਲਿਹਾਜ਼

ਪਾਤਰ ਜੀ ਪਰਤ ਗਏ!

ਐਹੋ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਟਾਵਾਂ ਹੀ ਸ਼ਾਇਰ ਹੁੰਦਾ ਜਿਹੜਾ ਸਭ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸ ਜਾਂਦਾ। ਸ਼ਾਇਰੀ ਸਮੇਂ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲਿਖ ਕੇ ਕਿਹਨੂੰ ਆਖਦੇ ਕਵੀ ਇਹ ਦੱਸ ਜਾਂਦਾ। ਛੱਡ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਵ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾ ਕੇ ਸਾਹਿਤ ਪਿੜ 'ਚੋਂ ਖੱਟ ਕੇ ਜੱਸ ਜਾਂਦਾ। ਅਚਨਚੇਤ ਜਦ ਅੱਖਾਂ ਉਹ ਮਿਟ ਜਾਵੇ ਜੱਗ ਸੋਗ ਵਿਯੋਗ ਵਿਚ ਗੁੱਸ ਜਾਂਦਾ। ਏਨਾਂ ਲੋਇਣੀ ਦੇਖ ਲਏ ਬਹੁਤ ਸਦਮੇ ਭਾਣੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ 'ਤੇ ਵਰਤ ਗਏ ਨੇ। ਆਪਣਾ 'ਰੋਲ' ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਪਰਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਪਾਤਰ ਜੀ ਪਰਤ ਗਏ ਨੇ!

ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਅੱਧ-ਅਧੂਰਾ ਗਿਆਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖਤਰਨਾਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੌਦੀ ਸਰਕਾਰ ਜੋ 2021 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਕਰਨ 'ਚ ਨਬਿਧ ਸਾਬਤ ਹੋਈ, ਦੀ ਇਕਨਾਮਿਕ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਚੋਣਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਜਾਰੀ ਅੰਕੜੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੀ ਕਹਾਣੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਜ਼ਰੀਏ 1951-2021 ਦੇ ਅਰਸੇ ਦੌਰਾਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 'ਚ ਹੋਈਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਜੈਨੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿਚ ਕੁਲ ਗਿਰਾਵਟ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ; ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਧੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹੁਕਮਰਾਨ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਮੁਖਧਾਰਾ ਦੇ ਦਰਬਾਰੀ (ਗੋਈ) ਚੈਨਲਾਂ ਨੇ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਬਣਾ ਕੇ ਬਹਿਸ ਛੇਤਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਪੀ.ਟੀ.ਆਈ. ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਨ: 1951 ਤੋਂ 2015 ਦਰਮਿਆਨ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 'ਚ 7.8% ਕਮੀ ਆਈ ਜਦਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ

ਸੁਭਾਸ਼ ਗਾਤਾੜੇ
ਅਨੁਵਾਦ: ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮੂਦਪੁਰ

43.1% ਵਧੀ। 1950 'ਚ ਆਬਾਦੀ 'ਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 84.68% ਸੀ, ਇਹ 2015 'ਚ 78.06% ਤੱਕ ਆ ਗਈ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 1950 'ਚ ਕੁਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ 9.84% ਸੀ ਜੋ 2015 'ਚ 14.09% ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਜੈਨ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਆਬਾਦੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੁਲ ਆਬਾਦੀ ਦੇ 0.45% ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 0.36% ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਪੁਰਾਣੇ ਅੰਕੜੇ ਨਵਾਂ ਰੰਗਰੋਗਨ?

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ, ਇਕਨਾਮਿਕ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। 2011 ਤੱਕ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦਾ ਜੋ ਬਾਕਾਇਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ, ਜੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਫੁੱਲੀ ਕਿਤਾਬ 'ਲਵ ਜਹਾਦ ਐਂਡ ਅਦਰ ਫਿਕਸ਼ਨਲ: ਸਿੰਪਲ ਫੈਕਟਸ ਟੂ ਕਾਉਂਟਰ ਵਾਇਰਲ ਫਾਲਸਹੁੱਤ' ਪੜ੍ਹੀਏ (ਲੇਖਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸ ਜੈਨ, ਮਰੀਅਮ ਅਲਵੀ, ਸੁਪ੍ਰਿਯਾ ਸ਼ਰਮਾ) ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ।

ਕਹਿਣਾ ਦਾ ਭਾਵ, ਚੋਣਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਜਦੋਂ ਖੁਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਬਾਰੇ ਬਾ-ਬਾ ਦਿੱਤੇ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਬਿਆਨਾਂ ਕਾਰਨ ਸੁਰਖੀਆਂ 'ਚ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਬੁਹਾ ਵੀ ਖੜਕਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਵਕਤ ਪੁਰਾਣੇ ਅੰਕੜੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਖਾਸ ਮਾਹੌਲ ਸਿਰਜਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਵਾਸਿਯ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ 2021 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਾ ਸਕੀ, ਉਸ ਦੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕੌਂਸਲ ਵੱਲੋਂ ਅਜਿਹੇ ਅੰਕੜੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਗ਼ੈਰ-ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰਾਨਾ ਹਰਕਤ ਹੈ।

ਪਾਪੂਲੇਸ਼ਨ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਜੋ ਪਿਛਲੀ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਯੁੱਧਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਖਾਸ ਫਿਰਕਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਡਰ ਅਤੇ ਭੇਦਭਾਵ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਨਿਹਾਇਤ ਗਲਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਹਿਮ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ:

ਇਕ, ਪੁਜਨਨ ਦਰ (ਫਰਟੀਲਿਟੀ ਰੇਟ); ਦੋ, ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਸੱਚ। ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਪੁਜਨਨ ਦਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਮਦਨ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਨੇੜਿਓਂ ਜੁੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ਕੇਰਲ ਅਤੇ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਵਰਗੇ ਰਾਜ ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖਿਆ, ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਪਹੁੰਚ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿਚ ਪੁਜਨਨ ਦਰ ਘੱਟ ਹੈ। ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 1981 ਤੋਂ 1991 ਦਰਮਿਆਨ ਜਿੱਥੇ 32.9%

ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸਬੰਧ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚੋਣਾਂ ਕਾਰਨ ਬੁਖਲਾਈ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਬਾਦੀ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜੇ ਅੰਕੜੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸਬੰਧ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਹੈ। ਸੁਭਾਸ਼ ਗਾਤਾੜੇ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਧ-ਅਧੂਰੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਲੇਖ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਸਾਡੇ ਕਾਲਮਨਵੀਸ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮੂਦਪੁਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਦਰ ਨਾਲ ਵਧੀ, ਉੱਥੇ 2001 ਤੋਂ 2011 ਦਰਮਿਆਨ ਇਹ ਦਰ 24.6% ਰਹੀ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਇਹੀ ਅੰਕੜੇ 22.7% ਤੋਂ 16.8% ਰਹੇ ਹਨ। ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ, ਅਧਿਐਨ ਤੇ ਗਣਨਾ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਸਾਬਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਧਰਮ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦਕਿ ਸੰਕੀਰਨ ਤਾਕਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੱਖ 'ਚ ਭੁਗਤਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ 2021 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਅਸੰਭਵ ਹੋਣੀ ਸੀ।

ਪੁਜਨਨ ਸਮਰਥਾ - ਧਰਮ ਦੀ

ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ!

ਗ਼ੌਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੋਦੀ ਨੇ ਗੁਜਰਾਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਆਬਾਦੀ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹਾ ਭਰਮ ਬਥੇਰਾ ਫੈਲਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਰਨਾਰਥੀ ਕੈਂਪਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਪੀੜਤ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਨਾਰਥੀ ਕੈਂਪਾਂ ਨੂੰ 'ਬੱਚੇ ਜੰਮਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ' ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ (2002 'ਚ) ਉਸ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮਾਹੌਲ ਭੜਕਾਉਣ ਲਈ 'ਹਮ ਦੇ, ਹਮਾਰੇ ਦੋ; ਵੋਹ ਪਾਂਚ, ਉਨਕੇ ਪੱਚੀਸ' ਦਾ ਭੜਕਾਉਣਾ ਆਰਾ ਵੀ ਉਡਾਇਆ ਸੀ।

ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਹੋਣ (2014) ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਰ.ਐੱਸ.ਐੱਸ. ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਘਟਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਵੱਧ ਬੱਚੇ ਜੰਮਣ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਿਯੋਜਨ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਤੋਂ ਤੋੜਾ ਕਰਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਅਖਬਾਰ (ਡੀ.ਐੱਨ.ਏ.) ਨੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਉੱਪਰ ਤਮਾਮ ਮਾਹਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਚਾਹੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਵਾਧਾ ਦਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਵੱਧ ਹੈ, ਹਕੀਕਤ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਬੀਤੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਉਸ ਵਿਚ ਗਿਰਾਵਟ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੰਘ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵਧਾ-ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਆਬਾਦੀ ਅੰਕੜੇ' ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਨਵਾਜਿਬ ਚਿੰਤਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਹੈ।

ਆਬਾਦੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਰੋਕੀਆ ਸਵਾਮੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ 'ਚ ਪੁਜਨਨ ਸਮਰਥਾ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਦਰ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ 'ਚ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਦੀ ਵੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮੁਸਲਿਮ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਗਰਭ-ਰੋਕੂ ਸਾਧਨ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਹੋਰ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵਾਂਝੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਕੇਰਲ ਅਤੇ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਵਾਧਾ ਦਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਔਸਤ ਵਾਧਾ ਦਰ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਬਿਹਤਰ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਨਾਲ ਜੋੜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰ ਕੇ

ਜ਼.ਪੀ. ਤੇ ਬਿਹਾਰ ਵਰਗੇ ਘੱਟ ਵਿਕਸਤ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਪੁਜਨਨ ਸਮਰਥਾ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ।

ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਆਬਾਦੀ ਫੰਡ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਵੱਖਰਾ ਪਹਿਲੂ ਉਘਾੜਿਆ: "ਧਰਮ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾ ਕੇ ਪੇਂਡੂ, ਆਦਿਵਾਸੀ ਅਤੇ

ਗ਼ਰੀਬ ਪਰਿਵਾਰਾਂ 'ਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਵਾਧਾ ਦਰ ਵਧੇਰੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਰਦੇ-ਪੁੱਜਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।"

ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨੇ: ਡਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼

ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮੁੱਢ 'ਚ ਯੂ.ਐੱਨ. ਮੁਖਰਜੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਫੁੱਲੀ ਸੀ 'ਹਿੰਦੂ: ਏ ਡਾਇਰਿਜ ਏਸ' ਅਰਥਾਤ ਮਰਨ ਕਿਨਾਰੇ ਕੌਮ। ਇਹ ਉਹੀ ਮੁਖਰਜੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਹਿੰਦੂ ਮਹਾਂ ਸਭਾ ਬਣਾਈ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਕਲਾਸਿਕ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਕੁਲ ਕਿਤਾਬਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਮਹਾਂ ਸਭਾ ਨੇ ਫੁੱਲੀਆਂ। ਮੋਹਨ ਰਾਓ 'ਹਿਮਾਲ' ਰਸਾਲੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ: 'ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਉਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਮੰਗ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਮੁੜ ਛਾਪਣਾ ਪਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸਾਰਨ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ 'ਚ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ।'

ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤਾਂ ਉੱਪਰ ਖਾਸ ਅਸਰ ਸੀ ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਦਲਿਤਾਂ 'ਚ ਉੱਠ ਰਹੀ ਵੱਖਰੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇਕਹਿਰਾ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰਾ ਘੜਨਾ ਚਾਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬੇਹੁਦਾ ਗੱਲਾਂ ਉਡਾਉਣ ਨਾਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਾਤੀਆਂ 'ਚ ਵੰਡੇ ਹਿੰਦੂਆਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਕਈਆਂ ਦੇ ਆਪਸ 'ਚ ਵੈਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਬੰਧ ਸਨ) ਨੂੰ ਇਕ ਮੱਥ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ਸੌਖਾ ਸੀ। (ਮਰਡਰਡ ਆਈਡੈਂਟਿਟੀਜ਼ ਐਂਡ ਪਾਪੂਲੇਸ਼ਨ ਪੈਰਾਨੋਇਆ, ਹਿਮਾਲ, ਸਤੰਬਰ 2008)।

ਆਪਣੇ ਲੇਖ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁ-ਪਤਨੀ ਪ੍ਰਥਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਤੱਥ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਸਨ: "ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਇਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਵਲ ਕਾਨੂੰਨ ਤਹਿਤ ਹਿੰਦੂ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਚਾਰ ਵਿਆਹ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਅੰਕੜੇ ਇਹੋ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਦੋ ਵਿਆਹਾਂ ਜਾਂ ਕਈ ਵਿਆਹਾਂ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹਿੰਦੂਆਂ 'ਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਅੰਕੜਿਆਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਹੁ-ਪਤਨੀ ਵਿਆਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ

ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਫ਼ੀਸਦੀ ਹਿੰਦੂਆਂ 'ਚ 5.8% ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ 'ਚ 5.73%।... ਇਸ 'ਚ ਇਹ ਵੀ ਅਣਡਿੱਠ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਂਗ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਇਕਹਿਰੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਭਾਈਚਾਰਾ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਵੀ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾਵਾਂ ਹਨ। ਕੇਰਲ ਅਤੇ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਜਾਂ ਇੱਥੇ ਕਹਿ ਲਓ, ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਜੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਿਹਾਰ ਜਾਂ ਯੂ.ਪੀ. ਵਰਗੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਜੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘੱਟ ਹੈ। ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੀ ਕੋਈ ਭੂਮਿਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਹ ਗੱਲ ਧਿਆਨ 'ਚ ਰੱਖਣੀ ਪਵੇਗੀ

ਕਿ ਸੀਮਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਂ ਅੰਤਰ-ਭਾਈਚਾਰਕ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਦੇ ਘਟਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਕਾਰਨ ਜੋ ਪਾਰਨਾਵਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੱਥਾਂ ਜ਼ਰੀਏ ਸਵਾਲਾਂ ਹੇਠ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ, ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਜੋ ਖਾਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਪੁਜਨਨ ਸਮਰਥਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਾਰੂ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਤੱਥ ਦੱਸੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ: 'ਇਕਨਾਮਿਕ ਐਂਡ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਵੀਕਲੀ' ਦੇ ਇਕ ਲੇਖ ਵਿਚ ਆਰ.ਬੀ. ਭਗਤ (ਫੈਕਟ ਐਂਡ ਫਿਕਸ਼ਨ ਆਲ ਹਿੰਦੂਤਵ ਕਲੇਮਜ਼, 25 ਸਤੰਬਰ 2004) ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ- "ਪਾਪੂਲਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਉੱਪਰ ਗ਼ੌਰ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਜ਼ਬ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਭਾਰੂ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਦੀ ਪੁਜਨਨ ਸਮਰਥਾ (ਕੁਲ ਪੁਜਨਨ ਸਮਰਥਾ ਦਰ 2.6) ਦੀ ਦਰ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੂ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਤੁਲਨਾ 'ਚ (ਕੁਲ ਪੁਜਨਨ ਸਮਰਥਾ ਦਰ 3.2) ਘੱਟ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ 'ਚ ਪੁਜਨਨ ਸਮਰਥਾ 'ਚ ਕਮੀ ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰ ਨਿਯੋਜਨ ਉੱਪਰ ਕਾਰਗਰ ਅਮਲ (ਜੋ ਮੁਲਕ ਦੀਆਂ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਾਲ ਅਟੱਟ ਰੂਪ 'ਚ ਜੁੜੀ ਹੈ) ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ 'ਚ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ 'ਚ ਵੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨਿਯੋਜਨ ਦੇ ਵਧਦੇ ਪੱਧਰ ਕਰ ਕੇ ਉੱਥੋਂ ਦੀ ਪੁਜਨਨ ਸਮਰਥਾ 'ਚ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਮੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ।"

ਜੇ ਅਸੀਂ ਯਹੂਦੀ, ਇਸਾਈ, ਇਸਲਾਮੀ ਜਾਂ ਸਿੰਹਲ ਮੂਲਵਾਦੀ ਆਬਾਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਵੀ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੇ ਆਬਾਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਤੱਤ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮਿਸਰ ਦੀ 'ਮੁਸਲਿਮ ਬੁਦਰਹੱਤ' ਵਰਗੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਗਰਭ ਨਿਰੋਧਕ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਹੈ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ 'ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਅਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਾਮੁਕਤਾ' ਵਧੇਗੀ ਜੋ ਇਸਲਾਮੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਇਖ਼ਲਾਕੀ ਤਾਣੇਬਾਣੇ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਹੋਰ ਇਸਲਾਮੀ ਮੂਲਵਾਦੀ ਤਾਕਤਾਂ ਵੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨਿਯੋਜਨ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਯਹੂਦੀਆਂ-ਇਸਾਈਆਂ ਦੀ ਮੁਸਲਿਮ ਜਗਤ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਦੀ ਚਾਲ ਹੈ।

ਕੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਉੱਪਰ ਅਲੱਗ ਬਹਿਸ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰਨ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੈ?

2024 ਵਾਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਮੋਦੀ ਦੀ ਇਕਨਾਮਿਕ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕੌਂਸਲ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ

(ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜੱਗ ਜ਼ਾਹਿਰ) ਅੰਕੜਿਆਂ ਜ਼ਰੀਏ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਇਹ ਗ਼ੈਰ-ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰਾਨਾ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਚੇਤੇ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ 2015 'ਚ ਬਿਹਾਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੱਸਕ ਨਤੀਜੇ ਉਛਾਲ ਕੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ 'ਵਧ ਰਹੀ ਆਬਾਦੀ' ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੀ ਪਾਲਾਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਵਿਡੰਬਨਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਜਾਤ ਅੰਕੜਿਆਂ ਉੱਪਰ ਉਦੋਂ ਵੀ ਚੁੱਪ ਵੱਟ ਲਈ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਮੰਗ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮੀਡੀਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੇ ਵੀ ਚੰਚ ਔਪਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸੇ ਸੁਰ 'ਚ ਸੁਰ ਮਿਲਾਈ। 'ਰਾਜਸਥਾਨ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ' ਦੇ ਗੁਜਰਾਤ ਐਡੀਸ਼ਨ ਨੇ ਆਬਾਦੀ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਫ਼ੀਸਦ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ 'ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘਟੀ' ਹੈ। 'ਦਿ ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਫ਼' ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸੀ: 'ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੇ ਜਾਅਲੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨੱਥ ਪਾਈ'।

ਉਦੋਂ ਸਾਰਥਕ ਦਖ਼ਲ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਹੋਈ ਸੀ:

1) 2001 ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ 'ਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਛੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਧਾਰਮਿਕ ਫਿਰਕਿਆਂ 'ਚ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਿਹਤਰ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ ਸੁਧਾਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ 'ਚ (936 ਤੋਂ 951 ਤੱਕ), ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੁਧਾਰ ਹਿੰਦੂਆਂ 'ਚ (931 ਤੋਂ 939 ਤੱਕ) ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

2) ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਫਿਰਕਿਆਂ ਦੇ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ 'ਚ ਕਾਫ਼ੀ ਫਰਕ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮਾੜੀ ਹਾਲਤ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਮਹਿਜ਼ 903 ਔਰਤਾਂ ਹਨ; ਇਸਾਈਆਂ 'ਚ ਇਹ ਅੰਕੜਾ 1023 ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬ ਦੇ ਕਈ ਰਾਜਾਂ 'ਚ ਇਹ ਅੰਕੜਾ 900 ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਹੈ।

3) ਸਭ ਤੋਂ ਦਿਲਚਸਪ ਅੰਕੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਨਾਸਤਿਕ ਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸੰਗਠਿਤ ਧਰਮ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ 2001 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ 'ਚ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ 'ਚ 294% ਵਾਧਾ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜ 'ਚ ਤਕੜੀ ਬਹਿਸ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ।

ਹਿੰਦੂਆਂ ਲਈ ਇਹ ਡੂੰਘੇ ਆਤਮ-ਨਿਰੀਖਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੁਧਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਹ ਵੀ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਇਸਾਈ ਫਿਰਕੇ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਬਾਕੀ ਫਿਰਕਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਿਹਤਰ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਸਮਾਜ 'ਚ ਉੱਚ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ ਕਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਫਿਰਕਿਆਂ ਵਿਚ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਅਸੀਂ ਜੈਨੀ ਲੋਕਾਂ ਉੱਪਰ ਗ਼ੌਰ ਕਰਦੇ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਇਸ ਦਹਾਕੇ 'ਚ ਮਹਿਜ਼ 5.4% ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਵਧੇ ਹਨ। ਦਹਾਕਾ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ 90% ਤੋਂ ਘੱਟ ਨੋਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ, ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਸਮਾਜ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਸਮੁੱਚ ਨੀਤੀ ਘਾੜਿਆਂ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕਾਂ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ-ਰਾਜਨੀਤਕ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਲਈ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਤੈਅ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਦਖ਼ਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਅੱਧ-ਅਧੂਰੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਜ਼ਰੀਏ ਸਮਾਜ 'ਚ ਵਧੇਰੇ ਪਾਟਕ ਅਤੇ ਤਣਾਓ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੋਦੀ ਅਤੇ ਭਾਜਪਾ ਵਾਲੇ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ 'ਚ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਅਤੇ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਨਮੱਤੇ ਸਫਰ ਦੇ 25ਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਵਾਲੇ ਸਮਾਗਮ ਲਈ ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰੇ ਵਜੋਂ ਬੁਲਾਉਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਦੋ ਨਾਂ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ: ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਤੇ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ। ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਅ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਣਾ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਹੀ ਓਟ ਲਈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਕਾਰਨ ਸਮਾਗਮ ਵਾਲੀ ਤਾਰੀਖ ਦਾ ਸੂਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੈਠ ਰਿਹਾ। ਦਸ ਕੁ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਾਰੀਖ ਬਦਲਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਆਖਿਆ ਪਰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਤਾਰੀਖ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਕਰਨੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੀ। ਵਕਤ ਦਾ ਤਕਾਜ਼ਾ ਦੇਖੋ ਕਿ ਜਿਸ ਸ਼ਖਸ ਨੇ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਦੇ ਇਸ ਖਾਸ ਸਮਾਗਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨਾ ਸੀ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਲੇਖ ਛਾਪਣੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਦਿਲ ਉਦਾਸ ਹੈ...! ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਾਤਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿਣਾ।

ਲੋਕ ਮਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਇਰ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ

ਹਮਾਰੇ ਬਾਅਦ ਅੰਧੇਰਾ ਰਹੇਗਾ ਮਹਿਫਲ ਮੇਂ, ਬਹੁਤ ਚਿਰਾਗ਼ ਜਲਾਓਗੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕੇ ਲੀਏ। ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹੇ-ਸੁਣੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਸਰਵ-ਸਨਮਾਨਤ ਸ਼ਾਇਰ ਸੀ। ਉਹਨੂੰ ਮਿਲਣਾ, ਸੁਣਨਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬੜਾ ਅਨੋਖਾ ਤੇ ਮਾਣ-ਮੌਤਾ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਨੇ ਕਦੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਚੋਟੀਆਂ ਹਨ: ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ, ਪਾਸ ਤੇ ਪਾਤਰ। ਇਕੱਠੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ਇਕੱਲੇ ਪਾਤਰ ਹੁਰੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰੀ

ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
ਫੋਨ: 647-535-1539

ਦੀ ਮਾਊਂਟ-ਐਵਰੈਸਟ ਸਨ। ਅੱਜ ਉਹ ਚੋਟੀ ਵੀ ਢਹਿ ਪਈ। ਪੰਜਾਬੀ ਅਦਬ ਦਾ ਉੱਚਾ ਸ਼ਮਲੂ ਢਹਿ ਪਿਆ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕਦੀ ਲਿਖਿਆ ਸੀ: ਕਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਜੋ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਅਜ਼ੀਮ ਸ਼ਾਇਰ। ਵਾਰਸ਼ਾਹ ਵਾਂਗ ਜਿਸ ਦੇ ਬੋਲ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬਣ ਕੇ ਧੜਕਦੇ ਨੇ। ਉਹਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕੋਇਲ ਦੀ ਕੂਕ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਏ। ਉਹਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅੰਗਿਆਰ ਮਘਦੇ ਤੇ ਅਨਾਰ ਚੱਲਦੇ ਨੇ। ਉਹਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਧੰਨਭਾਗ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਭਾਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਮਵਰ ਬੁਲਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਹਦੇ ਸ਼ਿਅਰ ਬੋਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਮਸ਼ਹੂਰ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਕੋਲ 'ਕੋਟ' ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਤਰ ਦੇ ਸ਼ਿਅਰ ਹੱਸਦੇ ਹੋਏ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਰਵੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਵਰਗੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਾਮੀ ਪੱਤਰਕਾਰ ਵੀ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪਾਤਰ ਦਾ ਸ਼ਿਅਰ ਕੋਟ ਕਰਦਾ ਸੁਣਿਆਂ ਮੈਂ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ, ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਨਾਮਵਰ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ ਪਾਤਰ ਵੀ ਕਈ ਥਾਈਂ ਪਾਤਰ ਦੇ ਸ਼ਿਅਰ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯਤਾ ਵਾਰਿਸ਼ਾਹ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਹੀ ਹਾਸਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਲੱਗੀ ਜੇ ਤੇਰੇ ਕਾਲਜੇ ਹਾਲੇ ਢੁਰੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਨਾ ਸਮਝ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬੁਰੀ ਨਹੀਂ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਾਲਜੇ 'ਚ ਹਰ ਪਲ ਵੱਜਦੀਆਂ ਛੁਰੀਆਂ ਦੀ ਪੀੜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਮੋਅ ਕੇ ਤੇ

ਮੋਤੀਆਂ ਵਰਗੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਸੰਜੋਅ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਅਜ਼ੀਮ ਸ਼ਾਇਰ ਸੀ ਸਾਡਾ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ। ਵਾਰਿਸ਼ਾਹ ਵਾਂਗ ਜਿਸ ਦੇ ਸੰਗੀਤਕ ਬੋਲ ਪੰਜਾਬੀ ਅਵਾਜ਼ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ਣ ਤੇ ਜਾਨਣ-ਸਮਝਣ ਵਰਗਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਅਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਚ ਪਾਤਰ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਠੀ ਨਹੀਂ। ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦਾ ਜਨਮ ਜਨਵਰੀ 1945 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਲੰਧਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਪੱਤਰ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। 'ਪੱਤਰ' ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਤਖੱਲਸ ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਛਿੱਲ-ਤਰਾਸ਼ ਕੇ, ਖੁਰਦਰੇ ਤੋਂ ਕੁਲਾ ਜਿਹਾ ਬਣਾ ਕੇ 'ਪਾਤਰ' ਰੱਖ ਲਿਆ। ਪਾਤਰ ਨੇ ਐੱਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਿਸਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੀਐੱਚ.ਡੀ. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਿਸਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਸੁਰੂਆਤੀ ਦੌਰ ਵਿਚ ਬੀੜ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਿਸਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਏ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਆਰਟਸ ਕੌਂਸਲ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਨ। ਪਾਤਰ ਨੇ ਸੱਠਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਕਿਤਾਬਾਂ 'ਹਵਾ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਰਫ', 'ਬਿਰਖ ਅਰਜ਼ ਕਰੋ',

'ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਸੁਲਗਦੀ ਵਰਨਮਾਲਾ', 'ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ', 'ਪਤਝੜ ਦੀ ਪਾਜੇਬ', 'ਸੂਰ-ਜ਼ਮੀਨ' ਆਦਿ ਹਨ। 'ਹਵਾ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਰਫ' ਦੇ ਛਪਦੇ ਸਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਗਜ਼ਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਜਿਹੇ ਝੰਡੇ ਗੱਡੇ ਕਿ ਚਾਰ ਪਾਸੇ 'ਪਾਤਰ, ਪਾਤਰ ਹੋ ਉੱਠੀ'। 'ਹਵਾ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਰਫ' ਦੇ ਛਪਣ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਉਹਦੇ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਗ਼ਾਲਿਬ, ਮੀਰ ਤੇ ਫੈਜ਼ ਹਨ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਦੁਸ਼ਿਅੰਤ ਭਾਸ਼ਾ ਪਰਿਸ਼ਦ ਕਲਕੱਤਾ ਵਲੋਂ 'ਪੰਚਨਾਦ ਪੁਰਸਕਾਰ' ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਹਨੂੰ 'ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ' ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਨਮਾਨ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲਿਆ ਬੇਪਨਾਹ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਪਾਤਰ ਨੇ 'ਸ਼ਹੀਦ ਉੱਧਮ ਸਿੰਘ' ਫਿਲਮ ਦੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਸੰਵਾਦ ਲਿਖੇ ਸਨ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੀ, ਆਪਣੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ 'ਬਿਰਖ ਜੋ ਸਾਜ਼ ਹੈ' ਨਾਮ ਹੇਠ ਟੋਪ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੇ ਸ਼ੌਕੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਸਾਲ ਉਹ ਟੋਪ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ। ਲੋਕ ਗੁਣਗੁਣਾਉਂਦੇ ਰਹੇ: ਕੋਈ ਡਾਲੀਆਂ 'ਚੋਂ ਲੰਘਿਆ ਹਵਾ ਬਣ ਕੇ ਅਸੀਂ ਰਹਿ ਗਏ ਬਿਰਖ ਵਾਲੀ ਆਹ ਬਣ ਕੇ ਪਾਤਰ ਦੱਸਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਗਿਆਨੀ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਅੱਖਰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਗੂੜ੍ਹੇ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੇ ਹੀ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ। ਪਾਤਰ ਦੇ ਚਾਚਾ ਜੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਪਰਦੇਸੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ: ਤਾਇਆ ਜੀ (ਪਾਤਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ) ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਭਾਰੀ ਸੀ, ਸਹਿਗਲ ਵਰਗੀ। ਪਾਤਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਉਤੇ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨੱਕ ਕੰਨ ਨਾ ਵਿੰਨਾਉਣ ਦਿੱਤੇ, ਨਾ ਹੀ ਵੱਡੇ ਪਾਉਣ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹੀ ਸਨ। ਪਾਤਰ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸੀ। ਰਾਤ ਦੇ ਰੋਟੀ ਟੁੱਕ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ ਦਲਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਸੀ।

ਗਹਿਰੀ ਗੁਫਤਗੂ: ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ

ਕੋਈ ਕੋਲ ਪੀੜ੍ਹੀ ਉਤੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਬਾਲ ਪਾਤਰ ਨੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਮੈਨੂੰ ਗੀਤ ਸੁਣਾਓ- ਸੜਕ ਸੜਕ ਜਾਂਦੀਏ ਮੁਟਿਆਰੇ ਨੀ।' ਉਹਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਹੱਸ ਪਏ ਤੇ 'ਨੁਣ ਨੁਣ' ਕਰ ਕੇ ਗੀਤ ਦੀ ਤਰਜ਼ ਗੁਣਗੁਣਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਗੀਤ ਦੇ ਬੋਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਬਾ 'ਤੇ ਨਾ ਲਿਆਏ। ਭੀੜੀ ਜਿਹੀ ਗਲੀ ਦੇ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਰ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਦੋ ਪਰਿਵਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਪਾਤਰ ਦੇ ਚਾਚੇ ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਤੇ ਦੂਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਚਾ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਪਰਦੇਸੀ ਦਾ ਜਨਮ ਇਕ ਹੀ ਛੱਤ ਹੋਠ ਹੋਇਆ। ਘਰਾਂ ਤੇ ਬੋੜੀ ਦੂਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਉਹਦੇ ਤਾਇਆ ਜੀ ਮੂਲ ਸਿੰਘ 'ਸੋਪੀ' ਕਰਦੇ ਸਨ। ਹਲ ਪੰਜਾਲੀਆਂ ਠੀਕ ਕਰਵਾਉਣ ਆਏ ਜੱਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਬਾਲ ਪਾਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨ ਦਾ ਮਾਰਾ ਉਥੇ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਤਾਇਆ ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਇੱਥੇ ਜਿਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸਖਤ ਲੱਕੜੀ ਵਾਲਾ ਰੁੱਖ ਬੋਲਦਾ ਹੋਵੇ। ਉਸੇ ਹਵੇਲੀ ਵਿਚ ਨਾਲ ਦੇ ਬਰਾਡੇ ਵਿਚ ਪਾਤਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੁਰਸੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦੇ। ਪਾਤਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਹਵੇਲੀ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਪਾਤਰ ਦੱਸਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵਾਰ ਐਸੀਆਂ ਸੁਆਣੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀਆਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਪੰਜ ਗੁੰਬੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਿਆ, ਚਿੰਠੀ ਲਿਖਣੀ ਸਿੱਖੀ। ਸਕੂਲ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਤਰ ਵੀ ਕਦੀ-ਕਦੀ ਪੜ੍ਹਨ ਆਈਆਂ ਕੁਝੀਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠਦਾ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਬਹੁਤ ਸਖਤ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸਨ। ਉਹ ਉਚਾਰਨ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜਾਂ ਦੀ ਅਜ਼ੋਬਤਾ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹਿਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਪਿੰਡ ਸੁਧਾਰ' ਨਾਮ ਦਾ ਕਿਤਾਬਚਾ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਇਕ ਕਿੱਸਾ ਵੀ ਛਪਵਾਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਚਿਆਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੱਸ ਤੋਂ ਨਸਵਾਰ ਛੁਡਾਉਂਦੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਪੁਰਖਾਂ ਮੌਕੇ ਉਹਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਬਹੁਤ ਉਮਾਹ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ। ਉਹ ਗੁਰਪੁਰਖਾਂ ਮੌਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਲੱਭ ਕੇ ਦਿੰਦੇ ਜਾਂ ਆਪ ਲਿਖ ਦਿੰਦੇ। ਅਜੇ ਪਾਤਰ ਦੂਜੀ ਵਿਚ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਘਰ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਮੁਸਾਫ਼ਰੀ ਤੇ ਜੰਜੀਬਾਰ (ਅਫ਼ਰੀਕਾ) ਚਲੇ ਗਏ। ਉਥੋਂ ਉਹ ਘਰ ਵੱਲ ਬਹੁਤ ਸੁਹਣੇ ਤੇ ਬਰੀਕ ਅੱਖਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਮਹਾਵਾਕਾਂ ਨਾਲ ਜੜੀਆਂ ਚਿੰਠੀਆਂ ਲਿਖਦੇ। ਕਦੀ-ਕਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿੰਠੀਆਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਕਾਵਿ-ਸਤਰਾਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਦੋ ਸਤਰਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਯਾਦ ਹਨ:

ਸ਼ਾਇਰ ਦੇ ਘਰ ਮਹਿਫਿਲ ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਫ ਮਕਾਨ ਮਾਲਕ

ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦਾ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਹਾਲੇ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਉਹਦਾ ਚੁਬਾਰਾ ਸਭਨਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਮਿਲਾਪਗਾਹ ਹੋਇਆ

ਡਾ. ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ (ਕੈਨੇਡਾ)

ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਲਗਪਗ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਦੇਰ ਰਾਤ ਤੱਕ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਮਹਿਫਲ ਜੁੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਘਰ ਵੀ ਪਾਤਰ ਦੇ ਚੁਬਾਰੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਹੀ ਵਿੱਥ 'ਤੇ ਸੀ। ਕਦੀ ਕਦਾਈਂ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਮੰਡਲੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ। ਪਾਤਰ ਦਾ ਮਕਾਨ ਮਾਲਿਕ ਬੜਾ ਸ਼ਰੀਫ ਜਿਹਾ ਸੱਜਣ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਏਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਮਹਿਫਲ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਦੇਰ ਰਾਤ ਤੱਕ ਭਠੀ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਗਾਇਨ ਵੀ ਪੰਚਮ ਸੁਰ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਘਰ ਵਾਲੇ ਸੌਣ ਤੋਂ ਆਜ਼ਿਜ਼ ਸਨ। ਸ਼ੇਰ ਸੀ ਕਿ ਬੰਮੁਣ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ! ਬੱਕ ਹਾਰ ਕੇ ਉਸ ਸਾਊ ਸੱਜਣ ਨੇ ਸਾਡੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਲਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵਜਾਈ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਅੱਖਾਂ ਮਲਦੇ ਮਲਦੇ ਬਾਹਰ ਆਏ। "ਏਨੇ ਕੁਵੇਲੇ ਕੀ ਕੰਮ...", ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਊ ਜਿਹੇ ਸੱਜਣ ਨੇ ਰੋਣਹਾਕੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, "ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹੋ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਤਾਂ ਵਰਜਣਾ।" ਉਹ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾ ਵਖਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੋਰ ਹੋਰ ਹੱਸੀ ਜਾਣ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਸੇ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਾਰ ਦੇ ਰੁਦਨ ਦੀ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਵੱਟੀ ਜਾਂਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮਾਤਾ ਜੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣਾ ਦੁੱਖ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਉਧਰੋਂ ਹੱਸੀ ਹੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ।" ਸੁਰਜੀਤ ਕੋਰ ਹੋਰੀਂ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਚੁੰਨੀ ਰੱਖ ਕੇ ਪਲ ਭਰ ਲਈ ਆਪਣੇ ਹਾਸੇ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਜ਼ਰਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ। ਆਹ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਗਾਉਣ ਦੀ ਉਮੇ ਭਾਈ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕੋਲ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਲਾਉਣ ਆਏ ਹੋ।" ਤੇ ਭਲਾਮਾਣਸ ਠੇਕੇਦਾਰ ਉਨ੍ਹੀਂ ਪੈਰੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਮੁੜ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਸਭ ਨੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਦੀ ਸ਼ਰਾਫਤ ਦਾ ਏਨਾ ਮੁੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾਇਆ ਕਿ ਮੁੜ ਦੇਰ ਰਾਤ ਤੱਕ ਪਾਤਰ ਦੇ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ ਏਨਾ ਹੰਗਾਮਾ ਕਦੇ ਨਾ ਹੋਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਪਾਤਰ ਦੂਜੀ ਵਿਚ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਘਰ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਮੁਸਾਫ਼ਰੀ ਤੇ ਜੰਜੀਬਾਰ (ਅਫ਼ਰੀਕਾ) ਚਲੇ ਗਏ। ਉਥੋਂ ਉਹ ਘਰ ਵੱਲ ਬਹੁਤ ਸੁਹਣੇ ਤੇ ਬਰੀਕ ਅੱਖਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਮਹਾਵਾਕਾਂ ਨਾਲ ਜੜੀਆਂ ਚਿੰਠੀਆਂ ਲਿਖਦੇ। ਕਦੀ-ਕਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿੰਠੀਆਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਕਾਵਿ-ਸਤਰਾਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਦੋ ਸਤਰਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਯਾਦ ਹਨ:

"ਮਾਂਛ ਜੀ" ਦਾ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਦਾ ਕੇ। ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਹੁਣ 'ਪੇਬਾ ਚਾਕੇ'। "ਮਾਂਛ ਜੀ" ਸ਼ਾਇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ ਤੇ ਉਹ 'ਪੇਬਾ ਚਾਕੇ' ਨਾਮ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਦੋਂ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਛ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਪਾਤਰ

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਚੋਬੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਚਾਰ ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮੌਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਭੇਜੀ ਜੋ ਪਾਤਰ ਨੇ ਯਾਦ ਕਰ ਲਈ।

ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਹਨੇ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਵਿਚ ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਸੁਣਾਈ:

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੇਰੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਕਲਾ ਚੜ੍ਹਦੀ ਤੇ ਦੂਣ ਸਵਾਈ ਹੋਵੇ

ਪਾਤਰ ਦੇ ਤਾਇਆ ਜੀ ਸ. ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸੁਰੈਣ ਸਿੰਘ ਸੋਫੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ੀਲ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ। ਉਹ ਹਵੇਲੀ ਵਿਚ ਕੁਰਸੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਪਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਮਿੱਠਾ ਕੀਰਤਨ ਵੀ ਕਰਦੇ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵੀ ਲਿਖਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਫਿਲਮੀ ਗੀਤਾਂ ਦੀਆਂ ਤਰਜਮਾਂ 'ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗੀਤ ਲਿਖਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਰਿਵਾਜ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਅੱਜ ਵੀ ਮਾਤਾ ਦੀਆਂ ਭੇਟਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਤੇ ਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਗੀਤ ਲਿਖਦੇ ਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਮਧੁਰ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਸੁਣਾਉਂਦੇ।

ਪਾਤਰ ਦੇ ਚਾਚਾ ਜੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਦੀਦਾਰ ਸੱਤਵੀ ਅੱਠਵੀ ਤੱਕ 'ਪਰਦੇਸੀ' ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਪਾਤਰ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆ। ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਤਾਂ ਖੈਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਗਾਇਕ ਬਣ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਦਾ 'ਮੁਹੰਮਦ ਰਫ਼ੀ' ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ।

ਸੋ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਏ ਕਿ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਵਰਗੀ ਰਹਿਮਤ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਾਤਰ ਹੁਰਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਉਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਾਇਰੀ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਬੀਜ ਅਛੋਪਲੇ ਜਿਹੇ ਉਹਦੇ ਮਨ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਬੀਜੇ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਵੀ ਬਣਨ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ।

ਦਾਦਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਪਏ ਮੁਢਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੇ ਬਾਅਦ ਆਪਾਂ ਉਹਦੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰ ਲਈਏ।

ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੇ ਬੀ ਜੀ ਦੇ ਪੇਕਿਆਂ ਦਾ ਨਾਂ ਹਰ ਕੌਰ ਸੀ ਤੇ ਸਹੁਰਿਆਂ ਦਾ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਕੌਰ। ਪਾਤਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਕੋਈ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣਿਆ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਿਹਰਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਜ਼ੂਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਦਾਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਹੀ ਪਾਤਰ ਲਈ ਕਵਿਤਾ ਸੀ। ਸੋ ਪਾਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹਦੀ ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਯਾਦਾਂ ਬੁਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਦੇ ਝੁੱਲੇ ਹਨ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ, ਭੈਣ ਭਰਾ, ਪਤਨੀ ਤੇ ਸੰਤਾਨ।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੈ ਜੋ ਅਸਲੀ ਵੇਰਵਿਆਂ ਨਾਲ ਹੁਬਹੂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਾਤਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ: ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਬੀ ਜੀ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮਮਤਾ ਤੇ ਕੁਰੁਣਾ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਚਾਰ ਧੀਆਂ ਤੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਸੀ ਉਹ, ਜਦੋਂ ਪਾਤਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਪਰਦੇਸੀ ਹੋਏ। ਦੋ ਧੀਆਂ ਵਿਆਹੀਆਂ ਤੇ ਦੋ ਕੁਆਰੀਆਂ ਸਨ। ਪੁੱਤਰ ਅਜੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਸਨ। ਪਾਤਰ ਅਜੇ ਅੱਠ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਪਕਾਰ ਚਾਰ ਸਾਲ ਦਾ। ਪਾਤਰ ਨੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰਦੇਸ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਦੇਖਿਆ। ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਲ੍ਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇਖੀਆਂ। ਬਹੁਤ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨੇ ਇਸ ਵਿਦਾ ਬਾਰੇ ਗੀਤ ਲਿਖਿਆ ਸੀ:

ਸੁੰਨੇ ਸੁੰਨੇ ਰਾਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੋਈ ਪੈੜ ਏ ਦਿਲ ਹੀ ਉਦਾਸ ਏ ਜੀ ਬਾਕੀ ਸਭ ਖੈਰ ਏ

ਦੂਰ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਘਰ ਸੀ ਕੱਚੀਆਂ ਸੀ ਕੰਧਾਂ ਉਦਾ ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਦਰ ਸੀ ਅੰਮੀ ਮੇਰੀ ਚਿੱਤਾ ਤੇ ਬਾਪੂ ਮੇਰਾ ਡਰ ਸੀ ਓਦੋਂ ਮੇਰੀ ਅਉਧ ਯਾਰੇ ਮਸਾਂ ਫੁੱਲ ਭਰ ਸੀ ਜਦੋਂ ਦਾ ਅਸਾਡੇ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਵੈਰ ਏ

ਮੇਲੀ ਜਿਹੀ ਸਿਆਲ ਦੀ ਉਹ ਧੁੰਦਲੀ ਸਵੇਰ ਸੀ ਸੁਰਜ ਦੇ ਚੜ੍ਹਨ 'ਚ ਹਾਲੇ ਬੜੀ ਦੇਰ ਸੀ ਪਿਤਾ ਪਰਦੇਸ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਸੀ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਤੇ ਨਰੇਰ ਸੀ ਹਾਲੇ ਤੀਕ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਮਾੜੀ ਮਾੜੀ ਗਹਿਰ ਏ ਕਿੱਥੋਂ ਦਿਆਂ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿੱਥੋਂ ਚੋਗਾ

ਲੱਭਿਆ ਧੀਆਂ ਦੇ ਵਸੋਬੇ ਲਈ ਬਾਪੂ ਦੇਸ ਛੱਡਿਆ ਕਿੰਨਾ ਹੈ ਮਹਾਨ ਦੇਸ ਓਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਝੁੱਲਾ ਮੇਰੀ ਹਿੱਕ 'ਚ ਤਰੰਗਾ ਗਿਆ ਗੱਡਿਆ ਝੁੱਲ ਓ ਤਰੰਗਿਆ! ਤੂੰ ਝੁੱਲ ਸਾਡੀ ਖੈਰ ਏ ਦਿਲ ਹੀ ਉਦਾਸ ਏ ਜੀ ਬਾਕੀ ਸਭ ਖੈਰ ਏ ਉਦੋਂ ਪਰਦੇਸ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਪਰਦੇਸ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਲਗਭਗ ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਹੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ। ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਆਉਂਦੀ।

ਪਰਦੇਸੀ ਗਏ ਪਿਤਾ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁੱਖ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਝੱਲਿਆ ਹੈ, ਪਾਤਰ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਗੀਤ ਉਸੇ ਪੀੜ ਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਾਤਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਤਿੰਨ ਮੁਸਾਫ਼ਰੀਆਂ ਲਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਪਾਤਰ ਐਮ.ਏ. ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲੇ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਬੀ ਜੀ ਬਹੁਤ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਤਰ ਦੇ ਮਾਮਾ ਜੀ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਤੇ ਬੀ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਧੰਗ ਦਾ ਦੌਰਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਕਾਫ਼ੀ ਠੀਕ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਆ ਕੇ ਗਈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਪਿਆਰੀ ਮਿੱਠਬੋਲਕੀ ਜਾਨ, ਪਤੀ ਦੀ ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਮਾਸੂਮ ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲੀ, ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਲਫਾਫ਼ਿਆਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਜਿਉਂਦੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਉਦਾਸ ਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਵਿਛੜ ਗਈ। ਉਸ ਦਾ ਪਰਦੇਸੀ ਪਤੀ ਉਸ ਪਲ ਉਸ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਖਬਰ ਵੀ ਸੱਤ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਮਿਲੀ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਸੋਚਦਿਆਂ ਲਫਾਫ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ ਇਸ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ? ਤਦ ਤੱਕ ਤਾਂ ਫੁੱਲ ਵੀ ਪਾਏ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਤੇ ਦੀਦਾਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਪਿੰਡ ਆਏ ਤਾਂ ਦੀਦਾਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ- ਪਿੰਡ ਵਤਦਿਆਂ ਤਾਇਆ ਜੀ ਮਤਲਬ, ਪਾਤਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਭੁੱਬ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, 'ਉਸ ਦੇਵੀਆਂ ਜਿਹੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਦੁੱਖ ਦੇਖਣੇ ਪਏ। ਮੈਂ ਉਹਦੀਆਂ ਆਖਰੀ ਘੜੀਆਂ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਸਾਂ।'

ਸ਼ਾਇਦ ਰੂਪ ਬਦਲ ਕੇ ਇਹੀ ਭਾਵ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਪਾਤਰ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ੇਅਰ ਵਿਚ

ਆਇਆ: ਜੋ ਬਦੇਸਾਂ ਚ ਰੁਲਦੇ ਨੇ ਰੋਜ਼ੀ ਲਈ ਉਹ ਜਦੋਂ ਦੇਸ ਪਰਤਣਗੇ ਆਪਣੇ ਕਦੀ ਕੁਝ ਤਾਂ ਸੇਕਣਗੇ ਮਾਂ ਦੇ ਸਿਵੇ ਦੀ ਅਗਨ ਬਾਕੀ ਕਬਰਾਂ ਦੇ ਰੁੱਖ ਹੇਠ ਜਾ ਬਹਿਣਗੇ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਪਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਉਣਾ-ਜਾਣਾ ਸੌਖਾ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਵਿਛੋੜੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਿਆਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਾਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਪਹਿਲੀਆਂ ਵਿਚ ਗਏ ਵਾਂਗ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ, ਬੀਬਾ ਬਲਵੰਤ ਅਤੇ ਹਰਭਜਨ ਹਲਵਾਰਵੀ।

ਪਰਵਾਸੀ ਜਦੋਂ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੀਆਂ ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤਾਂ ਭੁੱਬਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਦੁੱਖ ਸੀ।

ਐਮ.ਐਸਸੀ. ਕਰ ਕੇ ਪਾਤਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਵੀਰ ਉਪਕਾਰ ਵੀ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੋਲ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਕਨਿਆਟਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਫਿਜ਼ਿਕਸ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਇਕਿਆਸੀ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਪਾਤਰ ਕੋਲ ਲੁਧਿਆਣੇ ਆ ਗਏ ਤੇ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਸ ਸਾਲ ਇਥੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ। ਨੌਬੇ ਸਾਲ ਦੇ ਸਨ ਜਦੋਂ 1991 ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਹੋਇਆ। ਪਾਤਰ ਦੇ ਬੀ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਚੌਵੀ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ 1967 ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ ਸਨ। ਉਹ ਕਦੀ ਕਦੀ ਕਹਿੰਦੇ, 'ਰੱਬ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਏਨੀ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਬੀ ਜੀ ਨੂੰ ਏਨੀ ਝੋੜੀ!'

ਪਾਤਰ ਦਾ ਵਿਆਹ ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਇਥੇ ਵੀ ਸਾਂਝਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੰਗੀਤ ਹੀ ਬਣਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਗੱਲ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਭੁਪਿੰਦਰ ਦੀ ਭੈਣ ਨੇ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਦੇ ਗਾਏ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਭੇਜੀ: ਮਿਹਰਬਾਨ ਮਿਹਰਬਾਨ, ਸਾਹਿਬ ਮੇਰੇ ਮਿਹਰਬਾਨ।

ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਸੁਹਣਾ ਲੱਗਾ। ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੋ ਪਿਆਰੇ ਬੱਚੇ ਹਨ, ਅੰਕੁਰ ਤੇ ਮਨਰਾਜ। ਮਨਰਾਜ ਵੀ ਪਾਤਰ

ਵਾਂਗ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਭੁਪਿੰਦਰ ਨੂੰ ਵੀ ਗਾਉਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੌਕ ਹੈ। ਪਾਤਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਮੇਰੀਆਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਸੁਹਣੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਾਤਰ ਇਕ ਹੋਰ ਸਚਾਈ ਕੁਝ ਇੱਥੇ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਨੇ: ਇਕ ਦਿਨ ਅੱਠਵੀਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਲਾਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਟੂਰ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਉਹਨੂੰ ਗੇਟ ਤੱਕ ਤੋਰਨ ਗਈ। ਉਹ ਬੱਸ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਲੱਗਾ ਕਾਹਲ ਵਿਚ

‘ਬਾਏ! ਬਾਏ!’ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਭੁਪਿੰਦਰ ਗੇਟ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਈ ਤਾਂ ਇਹਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਮ ਸਨ। ਇਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ‘ਪੁੱਤਰ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ!’

ਪਾਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, ‘ਜਦੋਂ ਇਹ ਆਪ ਮਾਪੇ ਬਣਨਗੇ, ਉਦੋਂ ਸਮਝ ਜਾਣਗੇ। ਪਿਆਰ ਦਾ ਵਹਿਣ ਅਗਾਂਹ ਵੱਲ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਿਛਾਂਹ ਵੱਲ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਮੁੜਦਾ ਹੈ। ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਓਨਾ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਮੰਗੀਦਾ। ਇਹ ਪਿਆਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰ ਦਈਂ ਆਪਣੇ ਜਾਇਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਕਰੀਂ ਇਹ ਪਿਆਰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਮੁਫਤ ਖਿੱਛੀ ਹੀ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਮੋੜ ਨ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਦਿਲ ਬੁਰਾ ਨ ਕਰੀਂ ਇਹ ਪਿਆਰ ਪਿੱਛੀ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਮੁਫਤ ਪਿੱਛੀ ਹੀ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਮੋੜ ਨ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਦਿਲ ਬੁਰਾ ਨ ਕਰੀਂ

ਪਾਤਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਤੀਜਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਕਵਿਤਾ ਹੈ: ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਕਵਿਤਾ ਸਮਝ ਨ ਆਈ ਭਾਵੇਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਸੀ ਉਹ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਏਨਾ ਸਮਝੀ ਪੁੱਤ ਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਦੁਖ ਹੈ ਕੋਈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਦੁਖ ਮੇਰੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਆਇਆ ਕਿੱਥੋਂ ਨੀਝ ਲਗਾ ਕੇ ਦੇਖੀ

ਮੇਰੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਮਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇਖੋ ਲੋਕੋ ਕੁੱਖੋਂ ਜਾਏ ਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੁੱਖ ਕਾਗਰਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਨੇ

ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਕਾਗਜ਼ ਚੁਕ ਸੀਨੇ ਨੂੰ ਲਾਇਆ ਖ਼ਬਰੇ ਏਦਾਂ ਹੀ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਹੋਵੇ ਮੇਰਾ ਜਾਇਆ

ਪਾਤਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚਲੀ ਮਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹਰ ਕਵੀ ਦੀ ਮਾਂ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨਹੀਂ।

ਸਾਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਜਗਤ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਕਦਰਦਾਨ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਕੁ ਨਿੰਦਕ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿਧੀ ਤੋਂ ਸੜ-ਬਲ ਕੇ ਉਹਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਲਿਖਦੇ ਬੋਲਦੇ ਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਭਾਵੇਂ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਨਾ-ਗਿਨੀਣੀ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਫੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹੇ ਨਿੰਦਕਾਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਏ; ਪਾਤਰ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਨਿੰਦਕਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੇ ਨੇ:

ਸੱਜਣ ਨਾ ਯਾਰ ਆਉਂਦੇ, ਭੈਣਾਂ ਨਾ ਵੀਰ ਆਉਂਦੇ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਕਲੇਜੇ ਲੱਗਣ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਤੀਰ ਆਉਂਦੇ।

ਅਜਿਹੇ ਵਿਰੋਧ ਬਾਰੇ ਪਾਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ: ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਜਾਂ ਆਹਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਟੁੱਕ ਕੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਫਿਰ ਗੋਰਖ ਆਇਆ, ਉਹਨੇ ਉਹਨੂੰ ਕੱਢਿਆ। ਇੰਝ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ, ਕੋਈ ਵਾਕ ਮੁੜ ਕੇ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਸਾਬਤ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ-

ਜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਪੱਥਰ ਮਾਰੇ ਸੀ, ਜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕੰਢੇ ਚੋਢੇ ਸੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਹ ਹਜ਼ਮ ਵੀ ਕਰ ਲਏ, ਉਹ ਤਾਂ ਹੁਣ ਰਹੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਹ ਨਜ਼ਮ ਵੀ ਕਰ ਲਏ।

ਇੰਝ ਪਾਤਰ ਨੇ ਪੱਥਰਾਂ ਅਤੇ ਕੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਜ਼ਮਾਂ 'ਚ ਬਦਲ ਲਿਆ। ਪਾਤਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਨੇ ਵੀ ਮੇਰੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ 'ਚ ਮਦਦ ਹੀ ਕੀਤੀ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੌ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂ ਵੈਲਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ। ਸੋ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਦੁਆਲੇ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਮਕਾਰ ਰੱਖੀ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਤੱਤੀ 'ਵਾ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤੀ; ਦੂਜਿਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਾਹਰ ਤੱਤੀ ਹਵਾ ਵਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਇੰਝ ਉਹ ਲੋਕ ਜੋ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਫਾਵੇਂ ਵੱਢਣ 'ਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖਦੇ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕਦੀ ਲਿਖਿਆ ਸੀ:

ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਤੇ ਬੰਦੇ ਰਲ ਕੇ ਬਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਤੀਜੇ ਦਾ ਪ੍ਰਫਾਵੇਂ ਵੱਢਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਇਹ ਵੱਢਣ ਤੇ ਟੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਰੋਲ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵੱਢੇ-ਟੁੱਕਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਰੋਲ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬੰਦੇ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ 'ਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸੋ, ਪਾਤਰ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੈ:

ਹੋਇਆ ਕੀ ਜੇ ਆਈ ਪਤਝੜ, ਤੂੰ ਅਗਲੀ ਰੁੱਤ 'ਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖੀ। ਮੈਂ ਲੱਭ ਕੇ ਕਿੱਤੋਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ਕਲਮਾਂ, ਤੂੰ ਫੁੱਲਾਂ ਜੋਗੀ ਜਮੀਨ ਰੱਖੀ।

ਸਾਡੇ ਪਰਚੇ 'ਸੀਰਤ' ਵਿਚ ਪਾਤਰ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ 'ਸੀਰਤ' ਵਿਚ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਾਵਲਕਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਪਾਤਰ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਸੀ:

'ਪਾਤਰ! ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬੁੱਝੇ ਦੀਵੇ 'ਤੇ ਫੂਕ ਮਾਰੀ ਹੈ? ਸਭ ਜਗਦੇ ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਹੀ ਫੂਕ ਮਾਰ ਕੇ ਬੁਝਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ ਪਰ ਜਿਸ ਦੀਵੇ ਵਿਚ ਚੋਖਾ ਤੇਲ ਤੇ ਨਰੋਈ ਬੱਤੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਦੂਰ ਖਲੋਤੇ ਤੇ ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਫੂਕਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬੁਝਦਾ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈ ਕਿ ਤੂੰ ਛੋਟੀ ਕੀਤਿਆਂ ਬੁਝਣ ਵਾਲਾ ਦੀਵਾ ਨਹੀਂ।'

ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਪੰਜਾਬ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਲਟ ਲਟ ਬਲਦਾ ਚਿਰਾਗ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਅਨੇਕਾਂ ਸਮਿਆਂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਰੌਸ਼ਨ ਕਰਦੀ ਰਹੇਗੀ।

ਹਮਾਰੇ ਬਾਅਦ ਮਹਿਫਿਲ ਮੇਂ ਅਫਸਾਨੇ ਬਿਆਂ ਹੋਗੇ।

ਬਹਾਰੋਂ ਹਮ ਕੋ ਢੂੰਡੇਗੀ ਨਾ ਜਾਨੇ ਹਮ ਕਹਾ ਹੋਗੇ।...

ਸਿਵੇ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਣ ਦੀ ਕਾਹਲ !

ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਦੁਪਾਲਪੁਰ ਫਗਵਾੜਾ ਵਿਚ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਪ੍ਰੋ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸੱਜੇ) ਉਹ ਤਸਵੀਰ ਜੋ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਨੇ ਮੰਗੀ ਸੀ।

ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸੇ ਵਰ੍ਹੇ 3 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਮਰਹੂਮ ਵਿਦਵਾਨ ਡਾਕਟਰ ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੱਚਰ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਹੋਏ ਫਗਵਾੜਾ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਾ 'ਹੋਮ ਵਰਕ' ਕਰ ਰਹੀ ਨਿੱਕੀ ਧੀ ਦੀ ਫੋਟੋ ਖਿੱਚੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਮੌਕੇ ਮੈਂ ਉਹ ਫੋਟੋ ਪਾਤਰ ਸਾਹਬ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਖੋ ਜੀ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚਲੇ ਨੰਦ ਕਿਸੇਰ ਅਤੇ ਰਾਮਕਲੀ ਦੀ ਬੇਟੀ 'ਮਾਧੁਰੀ' ਲੱਭ ਲਈ ਐ!!

ਬੜੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਮੋਬਾਈਲ 'ਤੇ ਇਹ ਫੋਟੋ ਦੇਖਦਿਆਂ ਪਤਾਰ ਸਾਹਬ ਕਹਿੰਦੇ- 'ਮੇਰੇ ਵਟਸਐਪ 'ਤੇ ਭੇਜੋ ਇਹ ਫੋਟੋ!' ਆਹ ਪਾਤਰ ਸਾਹਬ! ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਕਹਿ ਗਏ:

ਅਸਾਂ ਵੀ ਅੰਤ ਕਿਰ ਕੇ ਖਾਦ ਹੋਣਾ! ਅਸਾਂ ਵੀ ਅੰਤ ਕਿਰ ਕੇ ਖਾਦ ਹੋਣਾ ਕਦੀ ਸਾਂ ਫੁੱਲ ਇਹ ਕਿਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਣਾ। ਕਿਸੇ ਦਿਸਣਾ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਗੁੰਮ ਹੋਣਾ ਕਿਸੇ ਗੁੰਬਦ, ਕਿਸੇ ਬੁਨਿਆਦ ਹੋਣਾ। ਮੇਰੇ ਨ੍ਹੇਰੇ ਤੇ ਤੇਰੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦਾ ਹੈ ਮਨ ਵਿਚ ਉਮਰ ਭਰ ਸੰਵਾਦ ਹੋਣਾ। ਸੁਲਗਦੇ ਲਫਜ਼ ਨੇ ਸੜ ਜਾਣਗੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਇਹਨਾਂ ਕਦੇ ਫਰਿਆਦ ਹੋਣਾ। ਉਦੋਂ ਸਮਝਣਗੇ ਲੋਕੀਂ ਦਿਲ ਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਸਿਵੇ ਵਿਚ ਜਦ ਇਹਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਣਾ!

ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਦੁਪਾਲਪੁਰ
ਫੋਨ: +1-781-469-2724

ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ: ਵਿਲੱਖਣ ਕਾਵਿ ਵਰਤਾਰਾ

ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਵਿਲੱਖਣ ਕਾਵਿ-ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਵਿਚ ਮਕਬੂਲ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਆਲੋਚਕ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਕਾਵਿ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਕਾਇਮ ਹਨ। ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੁਰਜ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਟੁੰਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਨਮੋਹਣੀ ਸ਼ੈਲੀ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤ ਵਿਚ ਲਿਆ। ਇਕ-ਅੱਧ ਆਲੋਚਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਭ ਨੇ ਪਾਤਰ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਸਮਰੱਥਾ ਕਬੂਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ-ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਦਿਸ਼ਾਵੇਦੀ ਛੁਹਣ ਵਾਲੇ ਕਵੀ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪਾਠਕਾਂ ਵਿਚ ਮਕਬੂਲ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਉਚੇਰੇ ਸਾਹਿਤਕ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਛੂਹਣਾ ਸਗੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਜੇ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਤਿ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਮਕਬੂਲ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਸਮਰੱਥ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ

ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: +91-93564-62593

ਖੱਪਾ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਾਤਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਖੱਪੇ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਬਟਾਲਵੀ ਨੇ ਪੂਰਿਆ। ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਕੰਮ ਲੋਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਬਿਬਾਠੀ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਪੀੜਾ ਦੇ ਜਸ ਗਾਇਨ ਦੇ ਬਲਬੂਤੇ ਕੀਤਾ। ਸਵਾਲ ਹੈ: ਪਾਤਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਇਹ ਮੁਕਾਮ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਸਕਿਆ?

ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦਾ ਜਨਮ ਮਾਘੀ (14 ਜਨਵਰੀ) 1945 ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਪੱਤੜਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਕੌਰ ਅਤੇ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਪਾਤਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਲਈ ਅਫਰੀਕੀ ਦੇਸ਼ ਨੈਰੋਬੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਘਰ ਪਰਤਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਘਰ ਵਿਚ ਮਾਂ ਤੇ ਭੈਣਾਂ-ਭਰਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਔਖਾਂ ਵਿਚ ਇਤਜ਼ਾਰ ਅਤੇ ਉਦਾਸੀ ਲਟਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੇਰ ਤਕ ਪਰਦੇਸ ਵਿਚ ਰਹੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਪਿਤਾ-ਬਿੱਬ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਨੇ ਅਥੋਲ ਹੁਕ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਿਆ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਚ ਗੂੰਜਦੀ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਅਤੇ ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਵਿਚ ਨਾਰਿਤਾ ਦੇ ਬੀਜ ਬੀਜੇ ਗਏ ਜੋ ਮਰਦਾਵੀਂ ਪਰ-ਪੀੜਨ ਬਿਰਤੀ ਦੀ ਥਾਂ ਸਵੈ-ਪੀੜਾ ਦੀ ਨਾਰੀ ਬਿਰਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇ ਹੋਣਗੇ। ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਆਪਣੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਾਤਰ ਦੇ ਪਿਤਾ 'ਵਿਲੱਖਣ ਜਿਹੇ ਕੀਰਤਨੀਏ' ਸਨ। ਘਰ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਮੁਹੱਬਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸਦਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਗਾਇਕ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਬਣਨ ਦਾ ਸੂਫਾ ਪੁੰਗਰਿਆ। ਪਾਤਰ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ, ਅਸਤਿਤਵ ਮੂਲਕ ਗੁੰਗਾਰੇ, ਦਰਦ ਭਰੀ ਹੁਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗੀਤਾਤਮਕਤਾ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੋਲ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮੁੱਢਲੀ ਵਿੱਦਿਆ ਮਗਰੋਂ ਪਾਤਰ ਨੇ ਕਪੂਰਥਲਾ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਗਿਆਰਵੀਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲਿਆ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਅਕੇਵਾਂ ਹੋਣ ਲੱਗਿਆ। ਉਸ ਸਾਲ ਪਾਤਰ ਨੇ ਕੋਈ ਇਮਤਿਹਾਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਆਰਟਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਲੈ ਕੇ ਬੀ.ਏ.ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕ ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਵਿਚ ਚੱਲਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਪਾਤਰ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਢਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਸ.ਸ. ਮੀਸ਼ਾ ਵਰਗੇ ਕਵੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ। ਕਾਲਜ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਤਖੱਲਸ ਵਜੋਂ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ 'ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ' ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਦੇ ਮਸ਼ਵਰੇ 'ਤੇ ਪੱਤੜ ਤੋਂ ਪਾਤਰ ਹੋ

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚਿੱਤਕ ਸ਼ਾਇਰ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੇ ਕਾਵਿ ਸਫਰ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਵਰਗੇ ਸ਼ਾਇਰ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਕੀ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਇਸ ਲੰਮੇ ਲੇਖ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੰਖੇਪ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਗਿਆ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ 1966 ਵਿਚ ਬੀ.ਏ. ਕਰ ਕੇ ਪਾਤਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲਿਆ ਜਿੱਥੋਂ ਉਸ ਨੇ 1968 ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਥਮ ਸਥਾਨ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਕੇ ਪਾਸ ਕੀਤੀ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ, ਸਾਹਿਤਕ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੁਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ, ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਬੂਬ, ਹਰਦਿਲਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਲਾਲੀ ਬਾਬਾ), ਗੁਰਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਜੀਤ ਮਾਨ ਆਦਿ ਦੀ ਸੰਗਤ ਹਾਸਿਲ ਹੋਈ। ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਸੰਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਸੀ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੰਰਚਨਾਵਾਦ ਅਤੇ ਅਸਤਿਤਵਵਾਦ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦਿਤ ਰੂਸੀ ਸਾਹਿਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਿੰਦੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦਿਤ ਫਰੈਂਚ ਤੇ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਭ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਪਾਤਰ ਆਵਾ'ਰਗੀ ਕਰਦਾ, ਵਿਸ਼ਵ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਚਿੰਤਨ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਐਮ.ਏ. ਮਗਰੋਂ ਪਾਤਰ ਉੱਥੇ ਹੀ ਰੀਸਰਚ ਸਕਾਲਰ ਲੱਗ ਗਿਆ ਅਤੇ ਡਾ.ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਧੀਨ ਅਸਤਿਤਵਵਾਦ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਉੱਤੇ ਪੀਐਚ.ਡੀ. ਦੀ ਖੋਜ-ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਲਗਿਆ ਪਰ ਇਹ ਯੋਜਨਾ ਸਿਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹ ਸਕੀ। ਪਾਤਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ 'ਬੁੱਢੀ ਜਾਦੂਗਰਨੀ' ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪੀ.ਐਸ.ਯੂ. ਦੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੜਤਾਲ ਕਾਰਨ ਬਣੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਤਣਾਉ ਭਰੇ ਮਹੌਲੇ ਵਿਚ ਜੋ ਅਸਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੀਐਚ.ਡੀ. ਵਿਚੋਂ ਛੱਡਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋ ਕੁ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਭੋਗ ਕੇ ਪਾਤਰ ਆਪਣੇ ਜਮਾਤੀ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਦੇ ਯਤਨ ਸਦਕਾ ਜੁਲਾਈ 1971 ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਕਾਲਜ ਬੀਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਲੈਕਚਰਾਰ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਇੱਥੋਂ ਉਸ ਦਾ ਸੰਪਰਕ ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ, ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਐਮਰਿਟਸ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਆਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰ ਕੇ ਪਾਤਰ ਸਤੰਬਰ 1972 ਵਿਚ ਪੀ.ਏ.ਯੂ. ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ, ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਖੋਜ ਸਹਾਇਕ ਜਾ ਲੱਗਿਆ। ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹ 1975 ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨੇ 'ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਦਾ ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਅਧਿਐਨ' ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਐਮਿਤਸਰ ਤੋਂ ਪੀਐਚ.ਡੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ

ਜਨਮ ਸਾਲ ਅਨੁਸਾਰ 30 ਅਪਰੈਲ 2004 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਸੰਚਾਰ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ 'ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ' ਵਿਚ ਫੁਪੀਆਂ ਜਦੋਂ ਅਜੇ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਰਣਧੀਰ ਕਾਲਜ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। 'ਕੋਲਾਜ' (1973) ਨਾਮੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕਿਤਾਬੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈਆਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੀਆਂ ਨੌਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪ੍ਰਮਿਦਰਜੀਤ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜੋਗਿੰਦਰ ਕੈਰੋਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ। ਪਾਤਰ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਬਿਰਖ ਅਰਜ਼ ਕਰੋ'

ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਅਤੇ ਉਘੇ ਲਿਖਾਰੀ (ਮਰਹੂਮ) ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ।

(1992) ਅਤੇ 'ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਸੁਲਘਦੀ ਵਰਣਮਾਲਾ' (1992) ਵਿਚ ਵੀ ਫੁਪੀਆਂ। ਇਹ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਰੂਪਕਾਰ ਪੱਖੋਂ ਨਜ਼ਮ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਦੇ ਯਥਾਰਥ, ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਰੋਸ ਪੂਰਨ ਪਰ ਵਿਅੰਗਾਤਮਕ ਚਿੰਤਕ ਉੱਘੜਦਾ ਸੀ ਜੋ ਪਾਤਰ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਰਾਜਸੀ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਝਾੜ ਪਵਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਚਨਾ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਪਾਤਰ ਨਿਰੰਤਰ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਵੀ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗ਼ਜ਼ਲ ਰਚਨਾ ਵਲ ਪਾਤਰ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਲਗਾਤਾਰ ਤੀਬਰ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਕਸਲੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਪਤਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਤਰ ਨੇ ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਕਰਮ ਦਾ ਮੁਖ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਇੱਥੇ ਪਾਤਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਮੌਲਿਕ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਹਵਾ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਰਫ' (1979) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਵਾਇਆ ਜੋ ਨਿਰੋਲ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਇਸ ਗ਼ਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਫੁਪਦਿਆਂ ਹੀ ਪਾਤਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪਹਿਲੀ ਕਤਾਰ ਦੇ ਕਵੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ।

ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਘਟਨਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਗ਼ਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੇ ਰਚੈਤਾ ਕਵੀ ਨੂੰ ਕਾਵਿ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਗ਼ਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ੀਲ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਗੀਤ ਵਿਰੋਧੀ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਪਛਾੜ ਕੇ ਗ਼ਜ਼ਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕ ਸੁਹਜ ਦਾ ਚਿਰ-ਸਥਾਈ ਅੰਗ ਬਣ ਗਈ। ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਪਾਤਰ ਦੀਆਂ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਦੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਗਹਿਰਾਈ, ਖ਼ਿਆਲ ਦੀ ਨੌਈਅਤ ਅਤੇ ਬਿਬਗਤ ਨਵੀਨਤਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਆਲੋਚਕਾਂ ਨੂੰ ਗ਼ਜ਼ਲ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਬਾਰੇ ਚਕ੍ਰਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇੱਥੇ ਪਾਤਰ ਨੇ 'ਹਵਾ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਰਫ' ਰਾਹੀਂ ਨਾ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਕਾਵਿ-ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੱਤਾ ਸਗੋਂ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਰਗੇ ਕਾਵਿ-ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਖ਼ਾਸੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਰ ਨੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸਵੈ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵੀ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਮਨੀਅਤ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਕੇ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਾਲ ਪਾਤਰ ਉਸ ਕਾਵਿ-ਵਿਧੀ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਲ ਅਹੁਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਆਤਮ ਅਤੇ ਅਨਾਤਮ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨਿਖੇੜੇ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚਤਾ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਸਕੇ। ਪਾਤਰ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਦੀ ਇਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਤਮ ਨੂੰ ਅਨਾਤਮ ਵਿਚੋਂ ਅਤੇ ਅਨਾਤਮ ਨੂੰ ਆਤਮ ਵਿਚੋਂ ਦਿਖਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਕਾਵਿ-ਵਿਉਂਤ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਹੀ ਵਿਧੀ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਪਰਤਾਂ ਅਤੇ ਪਾਸਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

'ਬਿਰਖ ਅਰਜ਼ ਕਰੋ' (1992) ਅਤੇ 'ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਸੁਲਘਦੀ ਵਰਣਮਾਲਾ' (1992) ਥੋੜ੍ਹੇ-ਥੋੜ੍ਹੇ ਵਕਫੇ ਵਿਚ ਫੁਪੀਆਂ। 'ਬਿਰਖ ਅਰਜ਼ ਕਰੋ' ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ, ਗੀਤ ਅਤੇ ਨਜ਼ਮਾਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਬਹੁਤੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਉਸ ਦੌਰ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਦਹਿਸ਼ਤੀ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਰਣ ਖੇਤਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦਾ ਦੁਵੱਲੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਵਿਚ ਸਹਿਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀਆਂ ਵਧੇਰੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸੰਕਟ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦਿਆਂ ਇਸ ਦੇ ਰਾਜਸੀ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਈ ਪਾਸਾਰ ਖੋਲ੍ਹਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਝਾਵੀ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਗੁੰਗਾਰਾ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਨੇ ਸਥਾਪਤੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਚੁੱਕੀ ਵਿਛੁੰਨੀ ਜਾਂ ਬੇਗਾਨੀ ਮਾਨਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਮੂਲ ਮਨੁੱਖੀ ਤੱਤ ਦੇ ਤਣਾਉ/ਟਕਰਾਉ, ਸੁਫਨੇ ਤੇ ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਤੱਛਾਦ, ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ਼ਕ ਅਤੇ ਸਵੈ ਦੇ ਪਲੈਟਫਾਰਮ ਉੱਤੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਦਵੰਦਾ/ਟਕਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਵਿ ਕਰਮ ਵਿਚ ਥੀਮਕ ਪਾਸਾਰ ਬਖਸ਼ੇ ਹਨ। ਪਾਤਰ ਦੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਵੈ-ਚੇਤਨ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਵਿਤਾ ਹੀ ਮੁੱਦਾ ਬਣ ਕੇ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ

ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ।

ਪਾਤਰ ਕਾਵਿ ਦੇ ਸਾਰ, ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਾਵਿ-ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। 'ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਸੁਲਘਦੀ ਵਰਣਮਾਲਾ' (1992) ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦਾ ਤੀਜਾ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਹੀ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਦੇ ਸਾਲ 1993 ਦੇ ਕੌਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਮੁਖ ਫੋਕਸ ਕਾਮਨਾ ਅਤੇ ਮਰਿਆਦਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਤਣਾਉ ਤੇ ਟਕਰਾਉ ਉੱਤੇ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਆਤਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੱਲਦੇ ਕਲੇਸ਼ ਦੇ ਬਹੁ-ਭਿੰਨ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਸਦੀਵੀਂ ਦਵੰਦ ਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਬਲਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵੀ ਪੁਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਅਤੀਤ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚਲੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਅਤੀਤ ਨੂੰ ਜਾਬਰ ਧਿਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਸੰਕਲਪਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਬੀਤ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵਰਤਮਾਨ ਨਸਲਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਇੱਥੇ ਪਾਤਰ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਉਪਰ ਵਾਪਰ ਰਹੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਅਤੀਤ ਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚਲੇ ਦਵੰਦ ਦੀ ਤਸਵੀਰਕਸ਼ੀ ਕਰਦਾ ਨਵੇਂ ਸਭਿਆਚਾਰ-ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਨਕਸ਼ ਵੀ ਉਲੀਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸੁਫਨਿਆਂ, ਚਾਹੁਤਾਂ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰ ਸਕੇ ਪਰ ਇਸ ਸਭ ਦਰਮਿਆਨ ਸਮੇਂ ਦਾ ਜੋ ਨਕਸ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਰੂਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਚੇਤਨਾ ਜੰਗਾਲੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਾਵਾਂ ਪਥਰਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੇ ਪਥਰਾ ਜਾਣ ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਕਿਸੇ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਮੌਲਿਕਤਾ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਚਾਹੁਤ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਵੀ ਦਾ ਆਪਾ ਬਹੁ-ਵਿਧ ਦਵੰਦਾ-ਟਕਰਾਵਾਂ ਦੀ ਰਣਭੂਮੀ ਬਣਿਆ ਕਿਸੇ ਸਥਿਰ ਸੁਫਨੇ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਮੌਤ ਅਤੇ ਉਦਾਸੀ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਚਾਹੁਤ ਦੇ ਭਾਵ ਸਰਲ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਹਨ ਬਲਕਿ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਦਾ ਉਚਾਰ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸਮਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਗੁੰਗਾਰਾ ਹਨ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਉਹ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਗੌਰਵਮਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਰਾਸਤ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਰਤਮਾਨ ਖੜੋਤ ਦਾ ਵਿਅੰਗ ਚਿੰਤਕ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਭਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗਤੀ ਤੋਂ ਖੁੰਝੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਈ ਕਿੰਝ ਖੜੋਤ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਵਲ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਤੀਤ ਦੇ ਨਿਰਪੇਖ ਮੋਹ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤ ਵਿਚ ਵਿਗਾਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਰਾਹ ਤੋਂ ਖੁੰਝ ਚੁੱਕੀ ਇਹ ਲੋਕਾਈ ਹਾਦਸਿਆਂ ਨਾਲ ਥੋੜ੍ਹਾ ਰਵਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਬਿਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਵਿਧੀ ਕੁਝ ਇਸ ਭਾਂਤ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕਵੀ ਮੈਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਇਸ ਕਦਰ ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਵਿਚੋਂ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦਾ ਬੋਧ ਹਾਸਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੀ ਚੌਥੀ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕ 'ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ' (1999) ਛਪਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕ ਨਾਲ ਪਾਤਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਉਹ ਦੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਕਾਵਿ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਰਹੱਸਮਈ ਸਪੇਸ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੇ ਪਥਰਾ ਜਾਣ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੇ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਸ ਦਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਪਾਤਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਤਿੱਖਾ ਅਤੇ ਡੂੰਘਾ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਤੱਤ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਿਰਜੇ ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਧੇਰੇ ਨਿਆਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਉਦੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸੱਤਾ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿਕਾਰਲਾਤਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੱਕ ਭਾਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਮਾਡਲ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਕਤਾਬ ਵਿਚ

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਝਰੋਖੇ 'ਚੋਂ: ਧੀਮੇ ਬੋਲਾਂ ਤੇ ਬੁਲੰਦ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਇਰ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ

ਮੇਰੀ ਔਕਾਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਲਿਖ ਸਕਾਂ। ਉਹ ਸਮੁੱਚੀ ਸਾਂਝੀ ਪੰਜਾਬੀ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਸ਼ਾਇਰ ਸੀ/ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਲੋਕ-ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਰਚ-ਮਿਚ ਗਈ ਸੀ/ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ੇਅਰ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਧਾਰਾ (ਫੋਕਲੋਰ) ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਉਸ ਲਈ ਲਫਜ਼ 'ਦਰਗਾਹ' ਅਤੇ ਲਿਖਣਾ 'ਇਬਾਦਤ' ਸੀ। ਉਹ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸਾਹ-ਸੁਲਤਾਨ ਅਤੇ ਸੁਰ-ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਸਮਰਾਟ ਸੀ। ਉਹ ਇਕ ਫਿਲਾਸਫਰ ਕਵੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਸਰਲਤਾ ਤੇ ਸਹਿਜਤਾ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚੇ ਦਰ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਡੂੰਘਾਈ ਸੀ।

ਪ੍ਰੋ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗੰਡਮ
ਫੋਨ: +91 98766-55055

ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਾਤਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੁਕਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਦੇ ਅਸਮਰੱਥ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਪਾਤਰ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ, ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਬਾਰੇ ਕੀਤੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਾਂਗਾ।

ਮੈਂ ਪਾਤਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਰੀਬ 50 ਸਾਲ ਤੋਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ

ਦਾ ਪ੍ਰਾ-ਅਧਿਆਪਕ ਸੀ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾ-ਅਧਿਆਪਕ ਪ੍ਰੋ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਾਦਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ ਇਕ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਕਰਾਈਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੱਤਰਵਿਆਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅਤੇ ਅੱਸੀਵਿਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਰ ਵਾਲੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ, ਡਾ. ਜਗਤਾਰ, ਐਸ.ਐਸ. ਮੀਸ਼ਾ, ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ, ਸੁਚਿੰਦਰ ਗਿੱਲ, ਲਖਵਿੰਦਰ ਜੌਹਲ, ਬਖਸ਼ਿਦਰ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਕਵੀ ਵੀ ਭਾਗ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਕਾਦਰ ਤਾਂ ਕਾਲਜ ਵਲੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਮੰਚ ਸੰਚਾਲਨ ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮੇਰੀ ਪਾਤਰ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਹੋਈ ਸੀ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਨੇੜਤਾ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ।

ਫਿਰ ਮੇਰਾ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਅਮਰਜੀਤ ਫਿਲੌਰ ਪਾਤਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਭਾਣਜੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹਿਆ ਗਿਆ। ਨੇੜਤਾ ਹੋਰ ਗੂੜ੍ਹੀ ਹੋ ਗਈ। ਕਵੀ ਦਰਬਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਮੇਲ-ਗੋਲ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ।

ਮੈਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੋਟ ਕਰਦਾ। ਆਪਣੇ 36 ਸਾਲ ਅਧਿਆਪਨ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਸੈਂਕੜੇ ਵਾਰ ਪਾਤਰ ਦੇ ਸ਼ੇਅਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਟ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ।

ਪਾਤਰ ਅਜੋਕੇ ਦੌਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਾਇਰ ਸੀ/ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗਜ਼ਲ ਨੂੰ ਜਦੀਦ ਉਰਦੂ ਗਜ਼ਲ ਦੇ ਹਾਣ ਦੀ ਬਣਾਇਆ। ਸਾਹਿਤ-ਰਸੀਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਟ ਕਰਦੇ ਹੀ ਹਨ, ਸਿਆਸਤਾਨ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ੇਅਰਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਅਸਰਦਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪਾਤਰ ਦੀ ਹਰਮਨ-ਪਿਆਰਤਾ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਪਿਆਰ-ਸਤਿਕਾਰ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਲੇਠੀ ਪੁਸਤਕ 'ਕੁਛ ਤੇਰੀਆਂ ਕੁਛ ਮੇਰੀਆਂ' ਦੇ ਲੋਕ-ਅਰਪਣ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਬੁਲਾਉਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਆਉਣ

ਸਰਮੋਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰ ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਪ੍ਰੋ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗੰਡਮ ਦੀ ਪਲੇਠੀ ਪੁਸਤਕ 'ਕੁਛ ਤੇਰੀਆਂ ਕੁਛ ਮੇਰੀਆਂ' ਲੋਕ ਅਰਪਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਤੇ ਪਾਤਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਅਮਰਜੀਤ ਦੀ ਡਿਯੂਟੀ ਲਾਈ ਤੇ ਦੋਸਤਾਨਾ 'ਸਖਤ' ਹਦਾਇਤ ਵੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਪਾਤਰ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਵੇ।

ਪਾਤਰ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਅਤੇ ਕਰੀਬ 3 ਘੰਟੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਸੁਆਗਤੀ ਬੋਲਾਂ 'ਚ ਟਕੋਰ ਜਿਹੀ ਕਰਨ ਦੀ ਮੂਰਖਤਾ ਕਰ ਬੈਠਾ ਕਿ 'ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਮਰਜੀਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੱਡਣਾ'।

ਆਪਣੇ ਸੰਬੋਧਨ ਵਿਚ ਪਾਤਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ 'ਪਾਤਰੀ' ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, 'ਗੰਢਮ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਤ ਨਿਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਅਮਰਜੀਤ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਕਾਰਨ ਆਇਆ। ਠੀਕ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀਆਂ ਤਾਂ ਨਿਭਾਉਣ ਜਾਣਦਾ ਹੀ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਰੁਹਦਾਰੀਆਂ/ ਦੋਸਤੀਆਂ ਵੀ ਨਿਭਾਉਣੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ'!

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ, ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਫਰਕ ਉਪਰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹ/ ਗਾ ਕੇ ਵੀ ਸੁਣਾਈਆਂ।

ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਲੋਕ ਅਰਪਣ ਸਮਾਗਮ ਸਾਹਿਤਕ ਸਮਾਗਮ ਬਣ ਗਿਆ।

ਆਪਣੇ 'ਟਰੇਡ-ਮਾਰਕ' ਧੀਮੇ ਬੋਲਾਂ ਤੇ ਸਹਿਜ-ਭਾਅ ਲਹਿਜੇ ਵਿਚ ਪਾਤਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਸੁਹਣੀ ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘਾਟ ਹੈ'। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਨਵੇਂ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਨੌਜਵਾਨ ਕਵੀ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕਵਿਤਾ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਲਾਹ ਲੈਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰਤਕ ਲਿਖਣ ਲਈ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, 'ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਵਿਧਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬਸ ਇਹੀ ਫਰਕ ਹੈ ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਲੇਖਕ ਨੂੰ 'ਘੋਰਦੀ' ਹੈ, ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਆਵੇ ਆਵੇ ਚਾਹੇ ਨਾ ਹੀ ਆਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਛੋ-ਛੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤਕ ਔੜ ਹੀ ਲਗੀ ਰਹੇ। ਪਰ ਵਾਰਤਕ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਲਿਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ,

ਇਕ ਵਿਸ਼ੇ ਦੁਆਲੇ ਬੁਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਨੱਚਣ ਵਾਂਗ ਹੈ, ਵਾਰਤਕ ਚਲਣ ਵਾਂਗ'!

ਆਪਣੇ ਸੰਬੋਧਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਆਲੋਚਕ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਪ੍ਰੋ. ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਇਕ ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ- 'ਮੈਂ ਅਜੇ ਨਵਾਂ ਨਵਾਂ ਲਿਖਣ ਲੱਗਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਸੇਖੋਂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਲਿਖਦਾ ਹੁੰਨਾ? ਮੇਰੇ ਇਹ ਜਵਾਬ ਦੇਣ 'ਤੇ ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ ਸੇਖੋਂ ਸਾਹਿਬ ਬੋਲੇ 'ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਕਰ, ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਕੀ ਐ, ਆਵੇ ਆਵੇ ਚਾਹੇ ਨਾ ਹੀ ਆਵੇ'। ਇੱਥੇ ਸੇਖੋਂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਵਿਤਾ ਦੀ 'ਆਮਦ' (ਸੁੱਝਣ/ਫੁਰਨ) ਵੱਲ ਸੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਵੀ ਓਨੀ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਕਵਿਤਾ, ਕਹਾਣੀਆਂ, ਨਾਟਕਾਂ, ਨਾਵਲਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਸੈਟਲਡ ਪ੍ਰੋ. ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ 'ਇਕ ਪਿਆਰੇ ਵਾਰਤਕਕਾਰ' ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਕਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਤਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਹਮੋਨੇ ਸਨ, ਦੇ ਇਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਆਖੀ ਗੱਲ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 'ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਪਿੰਗਲ-ਆਰੂਜ਼ ਵਾਂਗ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਵੀ ਆਰੂਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ'। 'ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਅਸੀਂ (ਵਾਰਤਕਕਾਰ) ਫਿਕਰੇ ਨੂੰ ਕੱਸ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਬਣਿਆ ਕਿ ਨਹੀਂ।'

ਪਾਤਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਵੀ ਵਾਰਤਕ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਲੇਖਕ (ਪ੍ਰੋ. ਗੰਡਮ) ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ, ਨਿੱਘੇ, ਬੋਝਾਕ ਅਤੇ ਸਾਫ ਦਿਲ

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 19 'ਤੇ)

ਪਾਤਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ 'ਆਇਆ ਨੰਦ ਕਿਸ਼ੋਰ' ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੇ ਸਫਰ ਦਾ ਅਗਲਾ ਅਧਿਆਇ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਾਤਰ ਪਰਵਾਸੀ ਬਿਹਾਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨਾਲ ਅੰਤਰੀਵੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਬਣ ਰਹੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਆਦਰ ਨਾਲ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਦੇ ਮਹੱਤਵਕਾੰਖੀ ਚਰਿੱਤਰ ਕਾਰਨ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਮੁਖ ਮੋੜ ਲੈਣ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਜਿਸ ਸੰਕਟ ਵਿਚੋਂ ਅਜ ਕੱਲ੍ਹ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਫਿਕਰ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਪਾਤਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ 'ਮਰ ਰਹੀ ਹੈ ਮੇਰੀ ਭਾਸ਼ਾ' ਰਾਹੀਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਤਰ ਭਾਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਲੰਮੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਾਤਰ ਨੇ 'ਹਵਾ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਰਫ਼' ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗਜ਼ਲਾਂ 'ਪੱਤਝੜ ਦੀ ਪਾਜ਼ੇਬ' (2004) ਗਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਛਪਵਾਈਆਂ। ਪਿੱਛੋਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਤੇ ਨਜ਼ਮਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ' ਅਤੇ ਗਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਸੁਰਜੀਮੀਨ' ਛਪੇ।

ਪਾਤਰ ਦੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਕਾਰਜ ਦਾ ਰੌਚਕ ਪਾਸਾਰ ਵਿਸ਼ਵ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਟ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਦਿਲਚਸਪੀ 'ਚੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਟਕਾਂ ਨੂੰ ਮੰਚ ਉੱਤੇ ਖੇਡਿਆ ਵੀ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰੰਗਕਰਮੀ, ਨਾਟ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਅਤੇ ਬਿਏਟਰ ਦੀ ਅਧਿਆਪਕ ਨੀਲਮ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਪਾਤਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਕਈ ਨਾਟ-ਰੂਪਾਂਤਰਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋਚਕ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਤਰ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੂਪਾਂਤਰਿਤ ਨਾਟਕਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵਿਚ ਢਾਲਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਬੰਠਕ ਕਲਾਕਾਰ ਵੀ। ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਤਕ ਪਾਤਰ ਨੇ 'ਅੱਗ ਦੇ ਕਲੀਰੇ' (ਲੋਕਾ ਦਾ ਨਾਟਕ 'ਬਲੱਡ ਵੈਡਿੰਗ'), 'ਸਈਓ ਨੀ ਮੈਂ ਅੰਤਰੀਵੀ ਤਰਕਾਲ' (ਲੋਕਾ ਦਾ ਨਾਟਕ 'ਯਰਮਾ'), 'ਹੁਕਮੀ ਦੀ ਹਵੇਲੀ' (ਲੋਕਾ ਦਾ ਨਾਟਕ 'ਦਿ ਹਾਉਸ ਆਫ ਬਰਨਾਰਡ ਐਲਬਾ'), 'ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਰੇ ਦੀ ਪਾਗਲ ਔਰਤ' (ਯਾਂ ਜਿਰਾਦੂ ਦਾ ਨਾਟਕ 'ਦਿ ਮੈਡ ਵਿਮੈਨ ਆਫ ਸ਼ਾਲੀਅਟ'), 'ਇਹ ਕੋਈ ਰੀਤ ਨਹੀਂ' (ਬਰਤੋਲਤ ਬ੍ਰੈਖ਼ਤ ਦਾ ਨਾਟਕ 'ਐਕਸਪੋਸ਼ਨ ਐਂਡ ਦਿ ਰੂਲ'), 'ਕਿਚਨ ਕਥਾ', 'ਹੇਠ ਵਗੇ ਦਰਿਆ' (ਕਮਲ ਕਪੂਰ ਦਾ ਨਾਟਕ 'ਕਲਾਈਟਮਨੈਸਤਰਾ'), 'ਨਾਗ ਛਾਇਆ' (ਗਿਰੀਸ਼ ਕਰਨਾਡ ਦਾ ਨਾਟਕ 'ਨਾਗ ਮੰਡਲ'),

ਜੋਰਜ ਡੈਡਿਨ (ਮੋਲੀਅਰ ਦਾ ਇਸੇ ਨਾਂ ਦਾ ਨਾਟਕ), 'ਫਿਦਾ' (ਸਰ ਰੈਸੀਨਾ ਦਾ ਨਾਟਕ 'ਫੀਦਰਾ'), 'ਸੀਬੇ ਇਨ ਸੁਪਰ ਮਾਰਕਿਟ' (ਅਫਰੀਕੀ ਕਹਾਣੀ ਉਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਨਾਟਕ) ਆਦਿ ਵਿਸ਼ਵ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਟਕ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਅਤੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਟ-ਰੂਪਾਂਤਰਣਾਂ ਦੀ ਖਾਸੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਾਤਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਤਰਾਵਲੀ, ਭਾਸ਼ਾ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਿੱਠਭੂਮੀ ਅਤੇ ਭਾਵ-ਜਗਤ ਨੂੰ ਇਸ ਕਦਰ ਪੰਜਾਬੀ ਰੰਗਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਹੀ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਤਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਵਿਕਤਾ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਗਹਿਰਾਈ ਸਹਿਜ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕ ਅਤੇ ਸਰੋਤੇ ਦੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਟੁੰਬਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਾਤਰ ਨੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਉੱਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਪਰੰਪਰਾ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਿਆਰ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ; ਕੁਝ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀਆਂ ਪਟਕਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਗੀਤ ਵੀ ਲਿਖੇ। ਇੱਥੇ ਪਾਤਰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਕਲਾ ਵਿਚ ਵੀ ਡੂੰਘੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਕਲਾ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪਾਤਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦੌਰ ਉਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਾਵਿ-ਚਿੱਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਾਲਮੁਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਜੋਕੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਵੰਗਾਰਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹਨ, ਉਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧੀ ਹੁੰਗਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅਸੀਂ ਆਮ ਹੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਜਿਹੇ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਮੁਖ ਮੋੜ ਰਹੇ

ਹਨ। ਪਾਤਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ 'ਆਇਆ ਨੰਦ ਕਿਸ਼ੋਰ' ਵਿਚ ਪਿੱਛ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹਾ ਬਿੱਬ ਉਸਾਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਪੋਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਬਿਹਾਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨੰਦ ਕਿਸ਼ੋਰ ਦੀ ਧੀ ਮਾਧੁਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਰਿਜ਼ਕ ਜਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਅਕਾਂਖਿਆ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਝਲਕ ਤਾਂ

ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਮਹਿਫ਼ਿਲ ਵਿਚ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ।

ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਰਾਜਸੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਸੰਕਟ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਭਰਵਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪਾਤਰ ਦੀ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਛਪੀ ਕਵਿਤਾ 'ਮਰ ਰਹੀ ਹੈ ਮੇਰੀ ਭਾਸ਼ਾ' ਵਿਚੋਂ ਹਾਸਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਖਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਾਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਅਤੇ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਮੁੱਹਬਤ ਨਾਲ ਪੱਲਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਸੰਕਟ ਵਿਚੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲੇ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਪਾਤਰ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਸਰੋਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਹੋਏ ਬਿਨਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਨੂੰ ਉਲੀਕਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਰਾਹੀਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦਾ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਨਿੱਤ ਦਿਨ ਉਭਰ ਰਹੇ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾਵਾਦ ਤੋਂ ਬਚਦਿਆਂ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਤਮਾਮ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਵਿਧੀ ਵਰਤਦੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਪਿਰਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਸ ਵਿਚ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਸਮੇਤ, ਪਾਠਕ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵੀ ਉਤਰਾਂ ਦੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਘੜਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਕਿਸੇ ਨਿਸਚੇਦਾਰੀ ਸਿੱਟੇ ਉੱਤੇ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਚਿੰਤਨੀ ਸਪੇਸ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਜੀਵਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਭਾਰਦਾ ਹੈ। ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਚਿੰਤਨੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦੀ ਜੇ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਝਲਕਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਚੱਲੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਮੁਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ ਰੀ ਰ ਕ - ਭੋਂ ਿ ਤ ਕ (ਫਿਜ਼ੀਕਲ) ਜਾਂ ਕਾਰਜਾਤਮਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਦਿੱਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ

ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਨਿੱਤ ਦਿਨ ਪਥਰਾ ਰਹੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਪੁਨਰ-ਜੀਵਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਨਾਲ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਮੌਲਿਕ ਚਿੰਤਨ ਵੀ ਉਸਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਉਂਦੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵੀ ਦੇ ਸਕੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ, ਇਸ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਗੁੱਝੇ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਸਟੀਕ ਸੂਤਰਕ (ਸੰਕੇਤਕ) ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਗਜ਼ਲ ਵਧੇਰੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਵਿਧਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਧਾ ਵਿਚ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨੀ ਕਿ ਖ਼ਿਆਲ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਅਤੇ ਸਰਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ, ਕਾਫੀ ਕਠਿਨ ਕੰਮ ਹੈ। ਸ਼ਿਲਪ ਦੇ ਸਖ਼ਤ ਬੰਧੇ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਜੀਵੰਤ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਨੂੰ ਸ਼ਿਲਪ ਉਪਰ ਪ੍ਰਮੁਖਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪਾਤਰ ਨੇ ਲਾਸਾਨੀ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੇ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਵੇਗ ਅਤੇ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਬੁਲੰਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਾਵਿ-ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਕਰ ਕੇ ਆਧੁਨਿਕ ਗੀਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਨੇ ਗਜ਼ਲ ਨੂੰ ਕਥਨ ਜਾਂ ਬਿਆਨ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਅਤੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਗਹਿਰਾਈ ਵਾਲੇ ਅਨੁਭਵੀ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵੰਤ ਪਰਗਟਾਵੇ ਦਾ ਰੂਪਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਪਾਤਰ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਗਜ਼ਲ ਸਥਿਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰ ਕੇ ਭਾਵ ਦੇ ਉਛਾਲ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਿੱਬਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗੀਤਕ ਉਚਾਰ ਦੀ ਬਜਾਇ ਜੀਵਨ ਗਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਜਿਹੇ ਬਿੱਬਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਰੂਪਕਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਆਧੁਨਿਕ ਸੁਹਜ ਸੰਵੇਦਨਾ ਅਨੁਕੂਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵੀ ਮਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਨੀ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਦੀ ਹੈ। ਪਾਤਰ ਦੀ ਗਜ਼ਲ ਆਮ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੇ ਕਾਵਿ-ਨਾਇਕ ਦੇ ਅਹੰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਥਾਂ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਚੱਲਦੇ ਦਵੰਦੇ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਆਮ ਬੰਦੇ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਮ ਜਿਹੇ ਦੁਖਾਂ-ਸੁਖਾਂ, ਦਵੰਦੇ-ਸੰਕਟਾਂ, ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ-ਮਸਲਿਆਂ, ਹਾਰਾਂ-ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸੋਚਾਂ-ਅਨੁਭਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਸਪੇਸ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਗੀਤ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਾਧਾਰਨਤਾ ਨਾਲ ਗੁੰਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਤਰ ਇਸ ਰਚਨਾਤਮਕ ਰਸਤੇ ਤੇ ਤੁਰਦਿਆਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਕਲਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਰੱਥ ਤੇ ਮਕਬੂਲ ਸ਼ਾਇਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਰਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਹਾਰੂਨ ਖਾਲਿਦ

ਨਵੀਂ ਪੋਥੀ: ਵਾਰਿਸ ਤੋਂ ਹੀਰ ਤੱਕ

ਹਾਰੂਨ ਖਾਲਿਦ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਾਨਵ ਵਿਗਿਆਨੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਟੋਰਾਂਟੋ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨਾਲ ਸਭ ਦਾ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ, ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਨਵੀਂ ਕਿਤਾਬ ਨਾਵਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਈ ਹੈ: 'ਫਰੋਮ ਵਾਰਿਸ ਟੂ ਹੀਰ' (ਵਾਰਿਸ ਤੋਂ ਹੀਰ ਤੱਕ)। ਹਾਰੂਨ ਖਾਲਿਦ ਨੇ ਇਸ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਵਾਰਿਸ ਅਤੇ ਹੀਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੁਣਾਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੋ ਨਿੱਬੜੀ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹਾਰੂਨ ਖਾਲਿਦ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਖਸੂਸੀਅਤ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ

ਸਹਿਜਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ

ਬਹੁ-ਪਰਤੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਭੂਤਕਾਲ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਫਰੋਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਤੁਰਦਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ੈਲੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫੋਰੇ-ਤੋਰੇ ਵਾਲੇ ਸੁਭਾਅ ਜ਼ਰੀਏ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਯਾਤਰੂ ਹੈ, ਲੇਖ ਅਤੇ ਖੋਜੀ ਉਹ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਾਹੀਂ ਲਗਾਤਾਰ ਸਫਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਬੰਧਿਤ ਥਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਫਰੋਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਸਮੱਗਰੀ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ 'ਤੇ ਉਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਜਿਹੇ ਸਫਰ ਦੀਆਂ ਹੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਨਵ ਵਿਗਿਆਨੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਇਸੇ ਅੱਖ ਨਾਲ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀ ਉਸ ਦੇ ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸਫਰ 'ਤੇ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੀ ਨਿੱਕਲਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਵਿਲੱਖਣ ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

'ਫਰੋਮ ਵਾਰਿਸ ਟੂ ਹੀਰ' ਨੂੰ ਹੀ ਲੈ ਲਓ। ਹਾਰੂਨ ਖਾਲਿਦ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਹੀਰ ਰਾਂਝੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹੀਰ ਰਾਂਝੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਆਪਣੇ ਕਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਮੁਹੱਬਤ ਅਤੇ ਖੁਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਸੁਣਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਹਾਰੂਨ ਖਾਲਿਦ ਲਈ ਇਹੀ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੁਣਾਈ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਣ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਉੱਝ, ਉਹ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਲੜੀ ਇਥੋਂ ਹੀ ਫੜਦਾ ਹੈ, ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਚੁੱਭੀ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਿੱਸਾ ਕਾਵਿ ਵੱਲ ਮੁੜਦਾ ਹੈ। ਕਿੱਸਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਵੰਨਗੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੁਣਨ ਸੁਣਾਉਣ

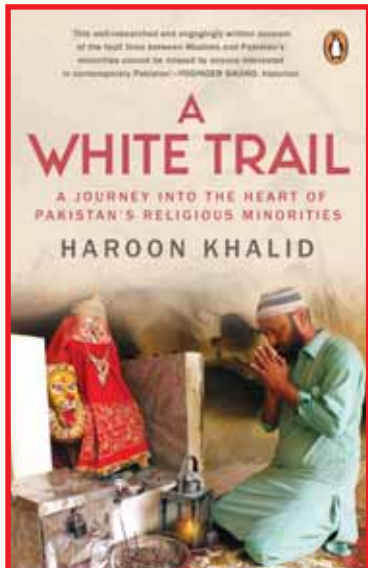

ਹਾਰੂਨ ਖਾਲਿਦ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਫਰੋਮ ਵਾਰਿਸ ਟੂ ਹੀਰ' ਦਾ ਮੁਖੜਾ।

ਕੈਨੇਡਾ ਵੱਸਦਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਲਿਖਾਰੀ ਹਾਰੂਨ ਖਾਲਿਦ।

ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਗੋਂ ਵਧੇਰੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਉਸ ਵਕਤ ਅਨਪੜ੍ਹ ਲੋਕਾਂ ਅੰਦਰ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹੋਰ ਜਾਵੀਏ ਇਵੇਂ

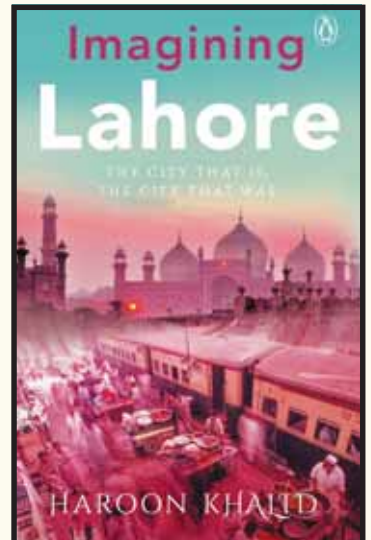

ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਿੱਸਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲੋਂ ਸੁਣਨ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਕਿਫ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਕਿੱਸੇ ਦਾ ਰੰਗ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿੰਨੀ ਕਮਾਲ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਇਸ ਕਿੱਸੇ ਤੋਂ ਵਾਈ ਸਦੀਆਂ ਬਾਅਦ ਹਾਰੂਨ ਖਾਲਿਦ ਹੀਰ ਰਾਂਝੇ ਦਾ ਇਹ ਕਿੱਸਾ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹੀਰ ਰਾਂਝੇ ਦੀ ਪਿਆਰ ਕਹਾਣੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਧਮਾਲ ਵੀ ਪੈਂਦੀ ਸੁਣਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਮਿਸਲਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਵਾਲੇ ਢੋਲ ਦੀਆਂ ਗੂੰਜਾਰਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹੈ ਅਤੇ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਹੋ ਰਹੇ ਮੁਗਲ ਸਾਮਰਾਜ ਦਾ ਤੁਣਕਾ ਵੀ ਵੱਜਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਾਲੋਂ-ਨਾਲ ਚੱਲਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਐਨ ਵਿਚਕਾਰ ਹਾਰੂਨ ਖਾਲਿਦ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਛੇੜਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਨੌਜਵਾਨ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਹੈ ਜੋ ਘਰੋਂ ਉਜੜ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਸੂਰ, ਪਾਕਪਟਨ ਤੇ ਮਲਕਾ ਹਾਂਸ ਵੱਲ ਧਾ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਮਲਕਾ ਹਾਂਸ ਉਹ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਹ ਹੀਰ ਰਚਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿੱਚੋਂ 18ਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਮੌਲਦਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਹਾਰੂਨ ਖਾਲਿਦ ਇਵੇਂ ਹੀ ਇਸ ਕਿੱਸੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਜੋੜਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਰਚਨਾ ਹਾਰੂਨ ਖਾਲਿਦ ਦੀ ਕਲਾਕਾਰੀ ਦਾ ਸਿਖਰ ਹੋ ਨਿੱਬੜੀ ਹੈ।

ਹਾਰੂਨ ਖਾਲਿਦ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ (ਏ ਵ੍ਹਾਈਟ ਟਰੇਲ, ਇੰਨ ਸਰਚ ਆਫ ਸਿਵਾ, ਵਾਕਿੰਗ ਵਿਦ ਨਾਨਕ, ਇਮੇਜਿੰਗ ਲਾਹੌਰ, ਬਿਐਂਡ ਦਿ ਅਦਰ, ਦਿ ਅਨਿਗਮਾ ਆਫ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਆਇਡੈਂਟਿਟੀ) ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹੀ ਰੰਗ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਸਫਰ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚਤਾ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਦਰ ਰਵਾਇਤਾਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਕੀਦਿਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਨਾਖਤਾਂ ਦੇ ਭਰਪੂਰ ਵੇਰਵੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਅਲ ਜਜ਼ੀਰਾ, ਸੀ.ਬੀ.ਸੀ., ਸਕਰੋਲ ਡਾਟ ਇੰਨ, ਵਾਇਰ ਡਾਟ ਇੰਨ, ਟੀ.ਆਰ.ਟੀ. ਵਰਲਡ, ਹਿਮਾਲ, ਦਿ ਡਾਅਨ, ਨਿਊਜ਼, ਐਕਸਪ੍ਰੈੱਸ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਵਰਗੇ ਮੰਚਾਂ 'ਤੇ ਨਸ਼ਰ ਹੁੰਦੇ ਲੇਖਾਂ ਅੰਦਰ ਵੀ ਇਹੀ ਤਾਲ ਟੁਣਕਦੀ ਹੈ। ਹਾਰੂਨ ਖਾਲਿਦ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'ਇਮੇਜਿੰਗ ਲਾਹੌਰ' ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਛੇੜੀ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਆਪ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਨਾਵਲ 'ਫਰੋਮ ਵਾਰਿਸ ਟੂ ਹੀਰ' ਨਾਲ ਉਹ ਇਕ ਪੌੜਾ ਹੋਰ ਉਤਾਰ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ।

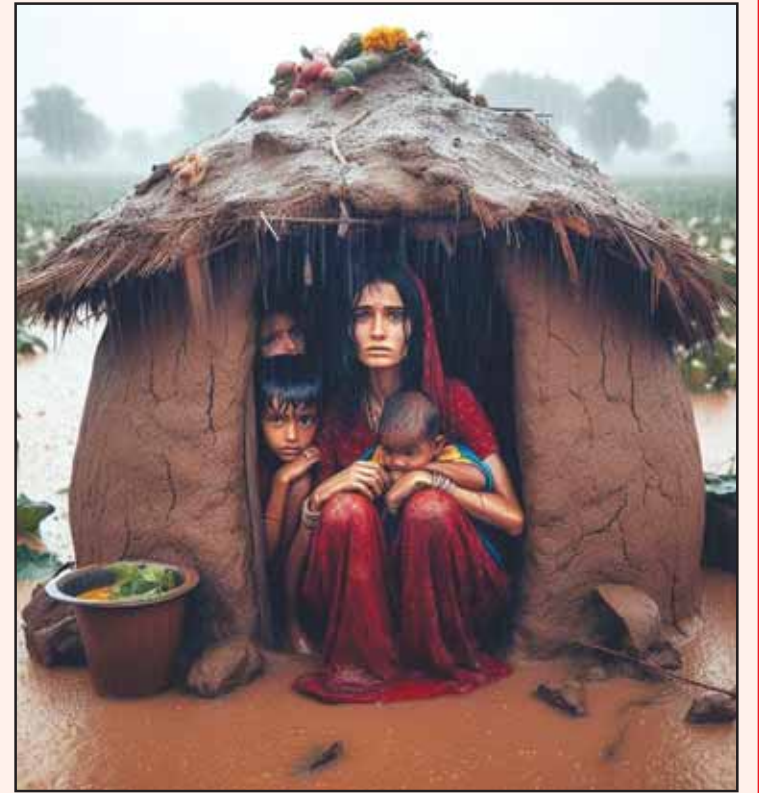
ਕਹਿਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਰੂਨ ਖਾਲਿਦ ਅੱਜ ਦਾ ਵਾਰਿਸ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਅਗਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਹੀਰ ਰਾਂਝੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵੱਖਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੁਣਾਈ ਹੈ।

ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ

ਕਾਲਮ 'ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ' ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੂੰ ਖੂਬ ਹਲੂਣਿਆ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵਲਵਲੇ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸਤਰਾਂ 'ਚ ਸਾਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੇਜੋ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਫੋਟੋ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਟੋਟਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਕੈਪਸ਼ਨ ਭੇਜਣ ਲਈ ਆਖਰੀ ਤਾਰੀਖ 25 ਮਈ 2024 ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-639

ਬਾਣੀ ਕਰੋ 'ਇਹੁ ਹਮਾਰਾ ਜੀਵਣਾ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚੇ ਦੇਖ', ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਠਗੀਆਂ ਕਿਉਂ ਲਿਖੇ ਨੇ ਭੈੜੇ ਲੇਖ? ਨਾ ਤੇਰਾ ਕੁੱਝ ਵਿਗਾੜਿਆ ਕਿਉਂ ਰਾਹੂ-ਕੇਤੂ ਮੱਥੇ ਦੇਖ, ਪਾ ਕੇ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਵੰਡੀਆਂ ਫਿਰਦੈਂ ਵੱਡਾ ਬਣਿਆਂ ਸ਼ੇਖ?

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-637

ਬਚਪਨ ਰੁਲਦਾ ਵਿੱਚ ਝੁੰਗੀਆਂ ਦੇ, ਜ਼ਰਾ ਜੱਗ ਦੇਖੇ ਅੱਖ ਖੋਲ੍ਹੋ, ਹੜ੍ਹ ਆਇਆ ਬਰਸਾਤ ਦਾ ਮੌਸਮ, ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਪਾਣੀ ਗਿਆ ਮਧੋਲ। ਰੋਟੀ ਰੋਜ਼ੀ ਭਾਲਣ ਮਾਪੇ ਤੁਰ ਗਏ, ਹੈ ਕੋਈ ਨਾ ਬੱਚਿਆਂ ਕੋਲ, ਭੁੱਖਣ ਭਾਣੇ ਨੀਂਦ ਆ ਕੇ ਦੱਬਿਆ, ਕੀ ਇਨਸਾਫ਼ ਤੇਰਾ ਹੈ ਬੋਲ? -ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ 'ਠੂਰਪੁਰੀ'

ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨਾਂ ਬੜਾ ਏ ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰੂ ਅਖਵਾਵਾਂਗੇ। ਚੰਦ ਦੇ ਉਪਰ ਜਾ ਆਏ ਹਾਂ ਸੂਰਜ 'ਤੇ ਵੀ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਲਿੱਬੜੇ ਤਿੱਬੜੇ ਲੋਕ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਲੁਕਾਵਾਂਗੇ। ਸਭ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ, ਸਭ ਲਈ ਭੋਜਨ ਫੇਰ ਵੀ ਨਾਹਰੇ ਲਾਵਾਂਗੇ।

-ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਧੋਰ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਰੁਲ ਜਾਂਦੇ ਆ ਫੁੱਲਾਂ ਵਰਗੇ ਲਾਲ ਕੋਈ ਨੀਂ ਪੁੱਛਦਾ ਰੋਟੀ ਟੁੱਕ ਲਈ ਖਿਲਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਵਾਲ ਨਾ ਕੋਈ ਲੋਰੀ ਬਾਤ ਸੁਣਾਵੇ ਮੰਦੜੇ ਹੋਏ ਹਾਲ ਮਾਏਂ ਨੀ ਇਕ ਤੇਰੇ ਬਾਬੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਲਾਇਆ ਹਿੱਕ ਦੇ ਨਾਲ। -ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ

ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਮਾਪਿਆਂ ਫੜਿਆ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਰਾਹ। ਵੱਡੇ ਬੱਚੇ ਝੌਂਪੜੀ 'ਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਛੋਟਿਆਂ ਵਲੋਂ ਹੋਏ ਲਾਪ੍ਰਵਾਹ। ਚਿੱਕੜ 'ਚ ਖੇਡਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਘੇਰਿਆ ਸੌਂ ਗਏ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਤੋਂ ਬੇਪਰਵਾਹ। ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਗੋਦ 'ਚ ਘੁੱਕ ਸੁੱਤੇ ਆਪੇ ਕਰੇ ਬਚਾਅ। -ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੂਰ ਫੋਨ: 98784-69639

ਵਿਰਸੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਗਈ ਕੰਗਾਲੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀ ਖਹਿਤਾ ਥੋੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਹੋਵੇ ਝੁੰਗੀ ਜਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਅਸਮਾਨ ਬੱਲੇ। ਨੀਂਦ ਤਾਂ ਹੈ ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਤਾਰਾ ਕਈ ਗਦੇਲਿਆਂ 'ਚ ਵੀ ਉਸਲਵੱਟੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਮਾਰੇ ਬੱਚੇ ਘੁੱਕ ਹਨ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਚਿੱਕੜ ਗਾਰੇ 'ਚ ਦੋਸ਼ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਮਿਆਰ ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ। -ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਲ ਦੋਸਾੜ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਫੋਨ: 847-359-0746

ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਹਾਰੂਨ ਖਾਲਿਦ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਛਪੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਮੁਖੜੇ।

ਪਿਆਰੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ : ਜਦੋਂ ਤਕ ਲਫਜ਼ ਜਿਉਂਦੇ ਨੇ ਸੁਖਨਵਰ ਜਿਉਣ ਮਰ ਕੇ ਵੀ ਉਹ ਕੇਵਲ ਜਿਸਮ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਜੋ ਸਿਵਿਆਂ ਵਿਚ ਸਵਾਰ ਬਣਦੇ ਇਸ ਸੱਚੇ ਸ਼ੇਅਰ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਸੀਂ ਸਦਾ ਸਾਡੇ ਸੰਗ ਹੋ, ਸੰਗ ਹੀ ਰਹੋਗੇ। ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਸੁਹਣੀ ਸੁਖਨਵਰੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਰੋਤ ਬਣੇ ਰਹੋਗੇ। ਤੁਹਾਡਾ ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਆਉਣਾ, ਅਤੇ ਸੁਹਣਾ, ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ, ਤੇਜਸਵੀ, ਜੀਵਨ ਜਿਉਂ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਸ਼ਟ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਆਹਟ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਵਾਂਗ, ਇਸ ਫਾਨੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਵੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਕਿਸੇ ਅਸੀਸ ਵਰਗਾ ਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਵੀ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੋਹ-ਮਾਣ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜ਼ੀ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਲਿਜਾਣ ਵੇਲੇ ਵੀ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗ ਬੋਝ ਕੇ ਲੈ ਗਈ। ਕੰਡੇ ਦੀ ਚੋਭ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਦਰਦ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ... ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਰੁਖਸਤੀ ਉਸ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਸਦਕਾ ਹੀ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੋ ਸੁਖਨਵਰ, ਕਾਇਆ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਇਸ ਜਹਾਨ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਠਕਾਂ-ਮੁਰੀਦਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਧਰਵਾਸ ਸੀ। ਅੱਜ ਕੋਈ ਸੰਘਣੀ ਛਾਂ ਸਾਡੇ ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਉਠ ਗਈ ਹੈ... ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਧੁੱਪ ਅਚਾਨਕ ਹੋਰ ਤਿੱਖੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮਸੋਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਪੀਲੇ ਪੈ ਗਏ ਜਾਪਦੇ ਨੇ... ਚੁਫੇਰੇ ਸੁੰਨ ਜਿਹੀ ਪਸਰ ਗਈ ਹੈ... ਜਿਵੇਂ ਵਕਤ ਤੁਰਦਾ ਤੁਰਦਾ ਥੱਕ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ... 'ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਹਾਂ ਛੁਪ ਕੇ ਵੀ ਬਲਦਾਂ, ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਮੇਰੀ ਸ਼ਾਮ ਨਹੀਂ'। ਹੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜਾਦੂਗਰ! ਤੁਹਾਡੇ ਇਸ ਹਕੀਕੀ ਸ਼ੇਅਰ ਤੋਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਅਮਰ ਸੁਖਨਵਰੀ ਤੋਂ ਕੌਣ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ! ਸੱਚਮੁਚ ਤੁਹਾਡਾ ਜਲੋਅ, ਤੁਹਾਡਾ ਚਾਨਣ ਸਦੀਵੀ ਹੈ। ਪਿਆਰੇ ਮੁਰਸ਼ਦ, ਤੁਹਾਡੀ ਵਿਦਾ ਦੇ ਉਦਾਸ ਵਕਤ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਉਹ ਮੁਰਸ਼ਦਨਾਮਾ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹਾਂ, ਜੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਅਕੀਦਤ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਹੈ...!

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ

ਮੁਰਸ਼ਦਨਾਮਾ...

ਮੁਹੱਬਤ ਵੇਦਨਾ ਨੇਕੀ ਹਲੀਮੀ ਤੇ ਵਫ਼ਾ ਪਾਤਰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪੰਜ ਤੱਤ ਇਕ ਸਾਰ ਰੱਬ ਨੇ ਸਿਰਜਿਆ ਪਾਤਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੰਧਲੇ ਪਾਣੀ 'ਤੇ ਉਹ ਤਰਿਆ ਫੁੱਲ ਦੇ ਵਾਂਗੂੰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸ਼ੋਰ 'ਚੋਂ ਇਕ ਤਰਜ਼ ਬਣ ਕੇ ਉਭਰਿਆ ਪਾਤਰ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਪਾਣੀਆਂ ਵਰਗਾ ਰਹੱਸਪੂਰਨ ਅਤੇ ਗਹਿਰਾ ਹੈ ਚਿੰਤਨ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਤਰੰਮ ਨਹੀਂ ਹਵਾ ਪਾਤਰ ਕਿਸੇ ਲਈ ਪੁਲ ਕਿਸੇ ਲਈ ਛਾਂ ਕਿਸੇ ਲਈ ਨੀਰ ਬਣ ਜਾਵੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਰਹਿਨੁਮਾ ਬਣਿਆ ਕਿਸੇ ਦੀ ਆਸਾ ਪਾਤਰ ਉਹ ਕੋਮਲ-ਮਨ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੀ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਲੱਗੇ ਉਹ ਰੋਸ਼ਨ-ਰੂਹ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੀ ਨੁਕੀਆਂ ਵਿਚ ਜਗ ਰਿਹਾ ਪਾਤਰ ਉਹਦੇ ਲਫਜ਼ਾਂ 'ਚ ਉਹ ਲੱਜ਼ਤ ਉਹਦੇ ਬੋਲਾਂ ਦਾ ਉਹ ਲਹਿਜ਼ਾ ਹਵਾ ਸਾਹ ਰੋਕ ਕੇ ਸੁਣਦੀ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਆਖਦਾ ਪਾਤਰ ਖਿੱਤੇ ਗੁੱਚੇ, ਜਗੇ ਦੀਵੇ, ਤਰੰਗਿਤ ਹੋ ਗਏ ਪਾਣੀ ਇਹ ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਵਜਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਕਿਧਰੇ ਗਾ ਰਿਹਾ ਪਾਤਰ ਉਹਦਾ ਬਿਰਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿਜਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਹੈ ਸ਼ੈਦਾਈ ਕਿਸੇ ਕੁਰਸੀ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਵੇਖਿਆ ਨਾ ਝੁਕ ਰਿਹਾ ਪਾਤਰ ਕਦੇ ਵਿਹੜੇ ਦਾ ਬੂਟਾ ਹੈ, ਗਯਾ ਦਾ ਰੁੱਖ ਕਦੇ ਜਾਪੇ ਸਨਾਖਤ ਹੈ ਉਹ ਸਹਿਰਾ ਹੈ, ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪਤਾ ਪਾਤਰ ਕਿਸੇ ਜੋਗੀ ਦੀ ਧੁਣੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਕੁਟੀਆ ਦਾ ਦੀਵਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਰਾਂਝੇ ਦੀ ਵੱਝਲੀ ਹੈ ਤੇ ਹਉਂਕੇ ਦੀ ਕਥਾ ਪਾਤਰ ਕਦੇ ਉਹ ਤਪ ਰਹੇ ਸਹਿਰਾਂ 'ਤੇ ਕਣੀਆਂ ਦੀ ਇਬਾਰਤ ਹੈ ਕਦੇ ਧੁਖਦੇ ਹੋਏ ਜੰਗਲ ਦਾ ਲੱਗੇ ਤਰਜੁਮਾ ਪਾਤਰ ਕਰੋ ਹਰ ਰੁੱਖ: ਮੇਰੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਨਗਮਾ ਬਣਾ ਪਿਆਰੇ ਕਰੋ ਹਰ ਵੇਲੇ: ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਪਾਤਰ ਪੜ੍ਹੋ ਜੋ ਵੀ ਇਹੀ ਆਖੇ: ਇਹ ਮੇਰੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਹੈ ਡੁਬੋ ਕੇ ਖੂਨ ਵਿਚ ਕਾਨੀ, ਜੋ ਅੱਖਰ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਪਾਤਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਜਗ ਰਿਹਾ ਸਿਰਤਾਜ ਹਸਤਾਖਰ ਜ਼ਖੀਰਾ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦਾ ਹੈ, ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੀ ਘਟਾ ਪਾਤਰ ਹਵਾ ਵਿਚ ਹਰਫ਼ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ਸੁਲਗਦਾ ਹੈ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਰਗਾਹ ਹੈ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੀ, ਤੇ ਬਿਰਖਾਂ ਦੀ ਦੁਆ ਪਾਤਰ ਉਹਦੀ ਕਵਿਤਾ 'ਚੋਂ ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਨਕਸ਼ ਦਿਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਲਿਆ ਕਵਿਤਾ 'ਚੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਪਾਤਰ।

ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਝਰੋਖੇ 'ਚੋਂ: ਪੀਮੇ ਬੋਲਾਂ ਤੇ ਬੁਲੰਦ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਇਰ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ

(ਸਫ਼ਾ 17 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਇਨਸਾਨ ਦਸਦਿਆਂ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਨਿਡਰ ਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, "ਪ੍ਰੋ. ਗੰਡਮ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰਤਾ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਬੜਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਉਪਰ ਵੀ ਅਥੁਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 40-42 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕਾਲਖੰਡ 'ਚ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਮਸਲਿਆਂ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਲੇਖਾਂ 'ਚੋਂ ਚੋਣਵੇਂ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਕਸ਼ੀਦ ਕਰ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸੁਹਣੇ, ਦਿਲਚਸਪ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਸਾਰਥਕ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ ਹੈ"। ਪ੍ਰੋ. ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਪ੍ਰੋ. ਗੰਡਮ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਬਹੁਤ ਅੱਛੀ, ਕਾਵਿਮਈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਰਵਾਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਅੱਖੀ ਡਿੱਠਾ ਕਬੱਡੀ ਵਰਲਡ ਕੱਪ' ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ. ਗੰਡਮ ਦੇ ਇਕ ਲੇਖ 'ਅਨੁਠਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਸਾਰ ਹੈ ਕਬੱਡੀ ਦਾ' ਨੂੰ ਮੁਖਬੰਦ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਭੇਟ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਨੇ ਲੇਖਕ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਉਦਾਸ ਬੋਝਕ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ। ਆਪਣੇ ਕਈ ਸ਼ੇਅਰਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੁਸਤਕੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨੋ-ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖਰੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਾਇਰ ਦੇ ਚੇਤਨ-ਅਵਚੇਤਨ-ਆਤਮਚੇਤਨ ਵਿਚ

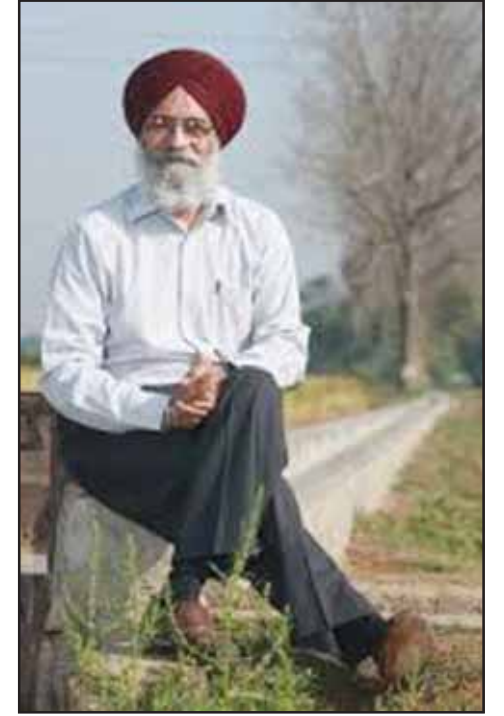
ਕਈ ਕੁਝ ਵਾਪਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿ ਵੱਖਰੀ ਮਨੋ-ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਪੱਤੇ ਪੁੰਗਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੰਨਿਆ, "ਮੇਰੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ 'ਕੁਛ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਹਨੇਰਾ ਜਰੇਗਾ ਕਿਵੇਂ/ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਸ਼ਮਾਦਾਨ ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ' ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਉਦਾਸੀ ਝਲਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਦੁਸਰੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਆਸ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਵੀ ਹੈ 'ਬਲਦੇ ਹੱਥਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਲਿਖੇ/ਹਰਫ ਉਹੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਿਖੇ ਰਹਿਣਗੇ'। ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ"। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਕਿਹਾ, "ਜੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਮੈਂ ਇਹ ਲਿਖਦਾਂ ਕਿ 'ਜੇ ਹਵਾ ਇਹ ਰਹੀ ਕਬਰਾਂ ਉਤੇ ਤਾਂ ਕੀ/ਸਭ ਘਰਾਂ 'ਚ ਦੀਵੇ ਬੁਝੇ ਰਹਿਣਗੇ' ਤਾਂ ਦੁਸਰੀ ਥਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ 'ਜਗਾ ਦੇ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ/ਉਠ ਜਗਾ ਦੇ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ/ਇਹ ਤਾਂ ਇਥੇ ਵਗਦੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿਣੀਆਂ ਪੈਣਾ ਕੁਪੱਤੀਆਂ'"। ਇਸੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਕਬੂਲ ਸ਼ੇਅਰ 'ਏਨਾ ਸੱਚ ਨਾ ਬੋਲ ਕਿ 'ਕੱਲਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ', ਚਾਰ ਕੁ ਬੰਦੇ ਛੱਡ ਲੈ ਮੇਰਾ ਦੇਣ ਲਈ' ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਮਨੋ-ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਕੋਟ ਕੀਤੀਆਂ--"ਝੁਠੀਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਦੇ ਵਿਚ ਸੱਚ ਕਹਿ ਕੇ ਜਦ ਇਕੱਲਾ ਰਹਿ ਗਿਆ/ਸਤਰਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਵਾ ਲੱਖ ਹੋ ਗਿਆ"। ਪ੍ਰੋ. ਗੰਡਮ ਵਲੋਂ ਇਸੇ ਹੀ ਕਤੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ੇਅਰ 'ਸੱਚ ਕਹਿ ਦੇ ਪੀ ਲੈ ਵਿਸ਼ ਪਿਆਲਾ/ਦੇ ਦੋ ਜਾਨ

ਕਿਥੋਂ ਲਿਆਈਏ ਲੱਭ ਕੇ

ਸਮਕਾਲੀ ਚੇਤਨਾ ਵਿਚ ਰੋਲ-ਮਾਡਲ ਵਾਂਗ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਦਾਨਸ਼ਵਰਾਂ/ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾ ਕਦੇ ਬਹੁਤੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਬਹੁਤੀ ਰਹਿਣੀ ਹੈ। ਵਿਰਲਿਆਂ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਸਦਾ ਹੀ ਖਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵਿਰਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸੀ ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਾਤਰ। ਹੈ ਤੋਂ ਸੀ ਦਾ ਸਫਰ ਤਹਿ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਵਡੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਰਗੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਉਂਦਾ। ਨਿੱਘ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਉਸ ਦੀ ਮੁਹੱਬਤੀ-ਪਛਾਣ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਆਖਰੀ ਮਿਲਣੀ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜ਼ਫਰ ਦੇ ਬੇਟੇ ਦੀ ਬਰਸੀ 'ਤੇ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਪਾਤਰ ਦੀ ਮਿੱਤਰ ਮੰਡਲੀ ਉਸ ਦਿਨ ਬਿਨਾ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਵੱਲ ਦੇਖੇ ਮੌਤ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮੌਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਭ ਕੁਝ ਆਮ ਵਾਂਗ ਹੋਈ ਵੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਜੇ ਕੁਝ ਛਿਲਤ ਵਾਂਗ ਚੁਭਿਆ

ਬੁਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਫੋਨ: +91-93163-01328

ਲਗਣ ਲਗ ਪਏ ਤਾਂ ਅਹਿਸਾਸ ਨੂੰ ਬਾਰੀਕੀਆਂ ਨਾਲ ਗੁੱਝਮ-ਗੁੱਝਾ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਦਾ ਸਿੰਗਾਰ ਜੇ ਪਾਤਰ ਵਾਂਗ ਅਚਾਨਕ ਕਿਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਗੁਆਚਣ ਵਰਗੀ ਹਾਲਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਤੋਰੇ ਤੁਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਵਾਪਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਪਾਤਰ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਦੀ ਪਰਤ ਦਰ ਪਰਤ ਰਤਕ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ ਗੱਚ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਨੂੰ ਪਾਤਰ ਦੇ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਵਾਂਗ ਫੜਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਮਾਧੀ ਦੇ ਸੋਝੀ-ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਰੀਗਣ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਾਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਾਤਰ ਵਾਂਗ ਅਨੁਭਵੀ ਵਤਰਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਅਤੇ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿ ਕੇ ਆਮ ਬੰਦੇ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸਦਾ ਸੰਭਾਲੀ ਰਹਿਣੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਉਸ ਦੀ ਉਗਲ ਫੜ ਕੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਪਹੁੰਚਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਪਾਤਰ ਦੀ ਸੋਚ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਜਿਵੇਂ ਪਾਤਰ ਨੇ ਰਾਮੂ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝਾਈ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਮਰਮੀ-ਸੰਦੇਸ਼, ਪਾਤਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ

ਗੂੰਠ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆ, ਉਹ ਸਰੋਤਿਆ ਵਿਚਕਾਰ ਜਿਵੇਂ ਖਿੜਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਮੰਗਣਾ ਤਾਂ ਕੀ ਸੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਆਖੇ ਕੁਝ ਸੁਣਾਉਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਖਿਲਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਪੋਤਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਲਈ ਯਾਦਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਸਵਾਲ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਚੇਤਿਆਂ ਨੂੰ ਫਰੋਲਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪਾਤਰ ਮੈਨੂੰ ਭੀੜ ਵਿਚ ਇਕੱਲਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਮਸਤ-ਮੌਲਾ ਜਗਿਆਸੂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਪਾਤਰ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਨਾਲ ਪਸਰ ਗਈ ਸੁੰਨ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹ ਚੇਤੇ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਰਹੇਗੀ ਕਿ "ਮਿੱਟੀ ਨਾ ਫਰੋਲ ਜੋਗੀਆ, ਨਹੀਂ ਉ' ਲਭਣੇ ਲਾਲ ਗੁਆਚੇ।" ਉਸ ਦੀ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀਆਂ ਵੱਲ ਦੌੜਦੇ ਸਮਕਾਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪਾਤਰ ਬਹੁਤ ਯਾਦ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਰੱਜ ਕੇ ਜਿਉਣ ਵਾਲਾ ਪਾਤਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਹਦੀ ਮੌਤ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਧਨੀ ਰਾਮ ਚਾਤੁਕ ਦੀ ਮੌਤ 'ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਮਰਹੂਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ੇਅਰ, ਸਵਾਲ-ਜਵਾਬ ਵਾਂਗ ਮੇਰੇ ਜਿਹਨ ਵਿਚ ਅਟਕ ਗਿਆ ਹੈ: ਸੂਰਜ ਦੇਵਤਾ ਬੂਹੇ ਤੇ ਆਣ ਢੁੱਕਾ, ਕਿਸੇ ਕਿਰਣ ਨਾ ਉਠਕੇ ਤੇਲ ਚੋਇਆ। ਤੇਰੀ ਮੌਤ ਨੇ ਇਕ ਸਵਾਲ ਪਾਇਆ, ਉਤਰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਰੱਬ ਤੋਂ ਦੇਣ ਹੋਇਆ। ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀ ਇਕ ਦਿਲਚਸਪ ਘਟਨਾ ਸੁਣਾਈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਹੱਸਣ ਲਾ ਦਿੱਤਾ, "ਜਦ ਵੀ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਸਿਫਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ 1994-95 ਦੀ ਇਕ ਘਟਨਾ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨਾਲ ਸਕੂਟਰ 'ਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਅਜੇ ਖਰਾਬ ਹੀ ਸਨ। ਇਕ ਪੁਲ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਹੈ, ਸਾਹਿਤ ਅਕੈਡਮੀ ਇਨਾਮ ਜੇਤੂ ਸ਼ਾਇਰ। ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਨੇ ਬੜੇ ਗੌਰ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਬੋਲਿਆ, "ਕੋਈ ਸਿਹਤ ਖਾਸ ਲੱਗਦੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈਗੀ ਵੈਸੇ, ਚਲੋ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੋਊ ਸਿਹਤ ਅਕੈਡਮੀ ਐਵਾਰਡ"। ਜਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਾ 'ਸਾਹਿਤ' ਨੂੰ 'ਸਿਹਤ' ਸਮਝ ਬੈਠਾ ਸੀ ਅਤੇ 'ਸਿਹਤ' ਦੇ ਇਸ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੇ ਛੀਟਕੇ ਜਿਹੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਆਂਕ ਰਿਹਾ ਸੀ! ਇਸ ਦਾਨਿਸ਼ਵਰ ਅਤੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸ਼ਾਇਰ ਨੂੰ, ਜੋ 11 ਮਈ ਸਵੇਰ ਸੁੱਤਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਸਸਕਾਰ ਵੇਲੇ ਹੁਣ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਮੀ ਦੇਣਗੇ। ਹਾਂ ਸੱਚ, ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਨਮ-ਭੋਇੰ ਪੱਤਰ ਕਲਾਂ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਤਖੱਲੁਸ 'ਪੱਤਰ' ਨੂੰ 'ਪਾਤਰ' ਕਰਨ ਤੇ 'ਪੱਠ' (ਸ਼ਬਦ ਕਲੋਲ) ਕਰਦਾ ਇਕ ਸ਼ੇਅਰ ਵੀ ਸੁਣਾਇਆ--"ਹਮੇਸ਼ਾ ਲੋਚਿਆ ਬਣਨਾ, ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਪਾਤਰ/ਕਦੇ ਨਾ ਸੋਚਿਆ ਆਪਾਂ ਕਿ ਅਹੁ ਬਣਦੇ ਜਾਂ ਆਹ ਬਣਦੇ"! ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ੇਅਰ ਹੈ-- "ਜਦੋਂ ਤਕ ਲਫਜ਼ ਜਿਉਂਦੇ ਨੇ, ਸੁਖਨਵਰ ਜਿਓਣ ਮਰ ਕੇ ਵੀ ਉਹ ਕੇਵਲ ਜਿਸਮ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਜੋ ਸਿਵਿਆਂ ਵਿਚ ਸੁਆਹ ਬਣਦੇ"! ਗੁੱਝੇ ਰਾਜ ਚੰਦ

ਆਓ ਜਗਾਈਏ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ ਇਹ ਤਾਂ ਵਗਦੀਆਂ ਰਹਿਣੀਆਂ ਪੈਣਾਂ ਕੁਪੱਤੀਆਂ

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ ਨਾਲ ਦੋਵਾਂ ਪੰਜਾਬਾਂ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸਿਰਮੌਰ ਕਵੀ 'ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ' ਨੂੰ ਕੁਪੱਤੀਆਂ ਪੈਣਾਂ 11 ਮਈ 2024 ਨੂੰ ਗੁੜੀ ਨੀਂਦ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤੇ ਨੂੰ ਹੀ ਉਡਾ ਲੈ ਗਈਆਂ। ਉਦੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਕੈਲਗਰੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ 10 ਮਈ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਸੀ ਜਦੋਂ ਇਹ ਖਬਰ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਗਮਗੀਨ ਕਰ ਗਈ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਅਜੇ ਉਸ ਦਿਨ ਹੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਹਿਤਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਰਾਤਾਂ ਦੇ ਹਨੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁੱਟੀਆਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ, 'ਹਨੇਰ ਨਾ ਸਮਝੋ ਕਿ ਚਾਨਣ ਡਰ ਗਿਆ' ਏ, ਰਾਤ ਨਾ ਸੋਚੋ ਕਿ ਸੂਰਜ ਮਰ ਗਿਆ ਏ, ਉੱਠ ਜਗਾ ਦੇ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ' ਅਫਸੋਸ! ਉਸ ਰਾਤ ਨੇ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਬੁੱਕਲ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਚੇਤਿਆਂ ਦਾ ਕਵੀ ਕੁੱਝ ਅੰਦਰ ਕੁਰਬਾਨ-ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੰਨ 1975 ਦਾ ਮਈ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸੀ।

ਗੁਰਚਰਨ ਕੌਰ ਬਿੰਦ
ਫੋਨ: 403-402-9635

ਮੇਰੇ ਐਮ.ਏ. (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ) ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਾਲ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦਾ ਸੈਂਟਰ, ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਸਵੇਰੇ ਵੱਡੇ ਵੀਰ (ਜੋ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਐਮ. ਐਸ. ਸੀ. ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ) ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਪੈਰ ਦੇਣ ਲਈ ਗਈ। ਪੈਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਦੇ ਦੋਸਤ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੋਸਨ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, 'ਚਲੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਾਤਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।' ਐਨਾ ਕੀ ਭਾਲ ਦੋ ਔਖਾਂ; ਵੱਡੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਪਾਤਰ ਦੀ ਗਜ਼ਲ 'ਕੋਈ ਡਾਲੀਆਂ 'ਚੋਂ ਲੰਘਿਆ ਹਵਾ ਬਣ ਕੇ' ਗੁਣਗੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੇ ਬੋਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਮਕਬੂਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੀਰੇ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਨੌਬਰ ਗੇਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਚੁਬਾਰੇ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਉਧਰ ਗਏ। ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੀ ਸੀ। ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੋਸਨ ਉਸ ਦੇ ਅੱਡੇ ਨੇੜਲੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਿਨਾਂ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤਿਆਂ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨੋਂ ਅੰਦਰ ਲੰਘ ਗਏ। ਲੰਮ-ਲੰਮਾ, ਪਤਲਾ ਸੁਬਕ ਜਿਹਾ ਨੌਜਵਾਨ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਖਿੜਕੀ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰੀ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਆਹਤ ਸੁਣ ਉਸ ਉੱਲ੍ਹੇ ਭਉ ਕੇ ਵੇਖਿਆ। ਸੰਜੀਦਾ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਪਸਰੀ ਹਲਕੀ ਜਿਹੀ ਮੁਸਕਾਨ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਹਿਜ ਬੋਲਾਂ ਨਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਬ ਹੋਇਆ। ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਚੁੱਕੇ ਨਿਗ੍ਹਾ ਮਾਰੀ। ਕੋਈ ਖਾਸ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਇੱਕ ਅਲਮਾਰੀ ਦੇ ਖਾਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਰੀਬੋਂ ਨਾਲ ਚਿੱਠੀਆਂ ਕਿੱਠੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਖਾਸ ਖਿੱਚ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਈਆਂ। ਮੇਰੇ ਜਿਹਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਕੋਰਸ ਵਿਚਲੀ ਤਾਜੀ-ਤਾਜੀ ਪੜ੍ਹੀ 'ਜੋਹਨ ਸਵਿਫਟ' ਦੀ ਲਿਖੀ ਕਿਤਾਬ 'ਬੈਟਲ ਆਫ਼ ਬੁੱਕਸ' ਘੁੰਮ ਗਈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਤੇ ਨਵੀਨ ਸਾਹਿਤਕ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਕੰਫਲਿਕਟ ਦਾ ਵਰਣਨ ਸੀ। ਮੈਂ ਹੌਲੀ ਜਿਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਆਪਸ ਵਿੱਚ

ਲੜਦੀਆਂ ਨਹੀਂ?' 'ਕਿਉਂ?' ਉਹਦੇ ਬੋਲ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ। ਮੈਂ ਜੋਹਨ ਸਵਿਫਟ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਯਾਦ ਹੈ ਪਾਤਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਇਹ ਤਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਝਗੜੀਆਂ। ਨਾਲੋਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ ਹੈ ਤੇ ਨਵੀਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ। ਜ਼ਿਰੂ ਕਾਹਦੀ?'

ਬੱਸ ਐਨੇ ਕੁ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਸਾਂਝ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਸਾਂਝ ਛੇਤੀ ਹੀ ਹੋਰ ਵਧੇ ਪੈ ਗਈ ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਇਸੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਸਾਇਲ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਿੰਦ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ 1987 ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਸ਼ਿਫਟ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਦੇ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਤੋਂ ਬੋੜ੍ਹਾ ਸੁਰਖੂਰ ਹੋ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਲਿਖਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਮੇਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ ਵਿੱਚ 'ਸਿਰਜਣਧਾਰ' ਨਾਂ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ-ਜਾਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਮੇਲ ਦਾ ਸਬੰਧ ਬਣ ਜਾਂਦੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਿਤਾਬ ਜੋਗੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਸਾਲ 2001 ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ 'ਪ੍ਰਫਾਵਿਆਂ ਦੀ ਮਹਿਕ' ਨਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਿਤਾਬ ਛਪੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇਣ ਗਈ ਅਤੇ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਰਿਲੀਜ਼ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਬੋੜ੍ਹਾ ਝੱਕਦਿਆਂ ਆਖ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸਮਾਗਮ ਦਾ ਦਿਨ, ਸਮਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨ ਨੋਟ ਕਰ ਆਪਣੀ ਪਹੁੰਚ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਸੱਚੀ ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਫਖਰ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਪਲੇਨੀ ਰਚਨਾ ਐਨੇ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਲੋਕ-ਅਰਪਣ ਹੋਈ। ਉਸ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨਾਲ ਵੀ ਮੇਲ ਹੋਇਆ। ਬੜੀ ਸਾਊ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੀ ਮਾਲਕ ਬਾਰੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਗਾਉਂਦੀ ਵੀ ਬੜਾ ਸੁਰੀਲਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਬੈਠਿਆਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਬੇਟਾ ਵੀ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਬੈਟ ਜਾਂ ਸਾਇਦ ਹਾਕੀ ਫੜੀ ਬਾਹਰੋਂ ਅੰਦਰ ਆ ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ।

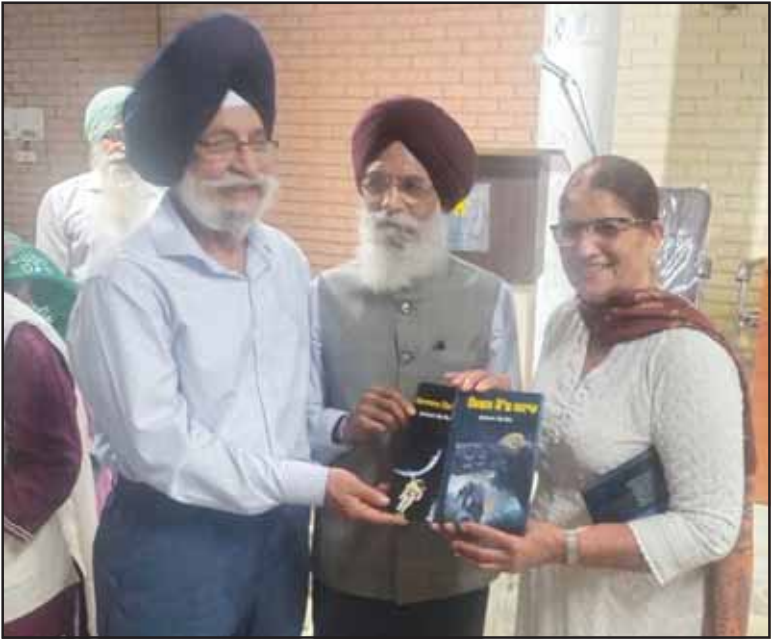
ਇੱਕ ਵਾਰ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਹੁਰਾਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਵਲਕਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰੂਬਰੂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਦਾ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਸਕੂਲ ਜਾ ਕੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਚਲਿਆ। ਮਹਾਨ ਨਾਵਲਕਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਇਰ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦਾ ਇਹ ਸਾਂਝਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਖੁੰਵਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੋ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਛੁੱਟੀ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਲੂਨਾ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ ਅੱਗੇ ਲਿਆ ਪਾਰਕ ਕੀਤੀ। ਮੇਰੇ ਚੇਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਤੱਕ ਉਹ ਸਾਹਿਤਕ ਮੰਜ਼ਰ ਜਿਉਂਦਾ ਤੇ ਤਿਉਂ ਸਜੀਵ ਹੈ। ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦਾ ਮੰਚ ਸੰਚਾਲਨ, ਸਰੋਤਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨਾਲ ਸਵਾਲ-

ਜੁਆਬ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਵੱਖਰਾ ਹੀ ਸਾਹਿਤਕ ਅਨੁਭਵ ਸੀ। ਮੈਂ ਵੀ ਇੱਕ ਪੁੱਛ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਕਿ 'ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਨਾਵਲਾਂ ਦੇ ਪਾਤਰ ਸਾਡੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵਿਚਰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਕਦੇ ਇੰਜ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਕਿਸੇ ਜਾਣੂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਕਿਉਂ ਲਿਖਿਆ?' ਤਾਂ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੁਆਬ ਸੀ, 'ਮੇਰੇ ਪਾਤਰ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ

ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਮਨ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਲੈ ਆਵਾਂ। ਬੱਸ ਸਬੰਧ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ। ਤੇ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਬੇਟੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਕਾਰਡ ਦੇਣ ਗਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਝਾਕਾ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਕਿਵੇਂ ਆਖਾਂ? ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਸਾਇਦ ਅਜੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਉਹ ਲੇਖ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਸੈਨੇਟਰ ਐਸ. ਐਲ. ਖੋਸਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੜਵੰਤਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵਾਹਗਾ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ ਜਗਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਦੀਪ ਸਾਈਦਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਥੇ ਸੀ। ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਦੋਵਾਂ ਰਲ ਕੇ ਪਾਤਰ ਜੀ ਦਾ 'ਆਓ ਜਗਾਈਏ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ', ਇਹ ਤਾਂ ਵਗਦੀਆਂ ਰਹਿਣੀਆਂ ਪੈਣਾਂ ਕੁਪੱਤੀਆਂ' ਗੀਤ ਗਾਇਆ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਪੰਜਾਬਾਂ ਵਿਚਲਾ ਸਰਹੱਦ ਦਾ ਰਾਹ ਮੋਕਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਲੋਕ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਆ-ਜਾ ਸਕਣ ਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਲੈਣ ਦੇਣ ਸੌਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਉਦੋਂ ਹੀ ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਪਾਤਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋਇਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਅਰਤੀਦਰ ਸੰਘ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਰਿਲੀਜ਼ ਸਮਾਗਮ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਜੀਅ ਸ਼ਾਮ ਹੋਏ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਨਾਵਲ 'ਚੰਦਰਯਾਨ ਤਿਸ਼ਕਨ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਨ ਰੈੱਡ ਸਟਾਰ' ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ। ਨਾਵਲਾਂ ਦੇ ਟਾਈਟਲ ਵੇਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਇਸ ਯਤਨ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਹੁਣ ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਜ਼ਰੂਰ' ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਬੜਾ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਪੱਕਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ। ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਕਿਤਾਬ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਹੀ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਵੀ ਪੁਰਾਣੀ ਆਦਤ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਂ ਤੇ ਉਸਦੇ ਪੰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਹੀ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਲਿਖ ਲੈਂਦੀ ਹਾਂ। (ਕਾਲਜ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵੇਲੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਨੋਟਸ ਮੇਰੀ ਕਿਤਾਬ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ) ਹੁਣ ਵੀ ਜਿਸ ਕਿਤਾਬ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਰਾਏ ਦੇਣੀ ਜਾਂ ਲਿਖਣੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਅੱਧੀ ਕੁ ਕਾਲੀ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹਾਂ।

ਮਈ 2023 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਅਰਤੀਦਰ ਸੰਘ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਲੋਕ-ਅਰਪਣ ਮੌਕੇ ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੋ ਨਾਵਲ (ਸਾਇੰਸ ਫਿਕਸ਼ਨ) ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰਚਰਨ ਕੌਰ ਬਿੰਦ।

ਐਨਾ ਨੇੜਿਓਂ ਤੱਕਿਆ ਉਹ ਅਜੀਮ ਸ਼ਖਸ ਐਸ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਲੁਧਿਆਣਾ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮਿਲਣਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸੋਚ ਅੰਦਰ ਖੋਹ ਜਿਹੀ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੁੱਝ ਅਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਵਾਰ, ਬਾਰ-ਬਾਰ ਮਿਲਣਾ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਸੁਹਿਰਦ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ।

ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਨ। ਉਹ ਪੜ੍ਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ?' (ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੇਰੀਆਂ ਦੋ ਕਿਤਾਬਾਂ ਛਪ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਸਾਂ)

ਬੇਰ! ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਆਮ ਵਾਂਗ ਰੂਬਰੂ ਅੱਗੇ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ 'ਤੇ ਪਾਤਰ ਜੀ ਨਾਲ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ, "ਤੂੰ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਸੁਆਲ ਪੁੱਛਿਆ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੰਜ ਆਖਣਾ ਮੇਰੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਨੂੰ ਸਾਰਥਕ ਕਰ ਗਿਆ ਲੱਗਾ। ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੇਖਣੀ ਤੇ ਬੋਲਣੀ 'ਤੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤਾ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਾਤਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਇਦ ਚੇਤਾ ਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਹਾ ਲੱਗੇ, "ਗੁਰਚਰਨ, ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਕਿਤਾਬ ਬਾਰੇ ਆਰਟੀਕਲ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਆ ਕੇ ਲੈ ਜਾਣਾ।" ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਰਿਲੀਜ਼ ਮੌਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਚਿੱਤ ਚੇਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ

ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰ ਪਿਆ ਹੋਣਾ। ਐਨਾ ਸੁਹਿਰਦ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ ਸੁੱਟ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਲੇਖਕ ਹੋਣ ਨੇ ਸਾਡੇ ਘਰੇਲੂ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਵਾਲੇ ਸਬੰਧ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਬੇਟੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਜਾਣਾ ਮਹਿਜ਼ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਨਾ ਰਹਿ ਕੇ ਸਕੀਰੀ ਵਾਂਗ ਹੋ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਕੈਲਗਰੀ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਜਦੋਂ ਵੀ ਇੱਥੇ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸਜਾਈ ਮਹਿਫਲ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਣ ਨੇ ਸਾਡੇ ਆਪਸੀ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖੀ।

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਅਸੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਗਏ। ਉਥੇ ਜਾਣੀ-ਮਾਣੀ ਸੋਸਲ ਐਕਟੀਵਿਟੀ ਦੀ ਪਾਈਦਾ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋਈ। ਉਹ ਬੜੇ ਉਮਾਹ ਨਾਲ ਸਾਲ 2001 ਦੇ 14-15 ਅਗਸਤ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਭਾਰਤ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਤੇ ਸੀਤਾ ਰਾਮ ਯੋਚੁਰੀ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ

ਜੋ ਆਈ ਪੱਤਝੜ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕੀ ਹੈ ਤੂੰ ਅਗਲੀ ਰੁੱਤ 'ਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖੀਂ ਮੈਂ ਲੱਭ ਕੇ ਕਿਤਿਓਂ ਲਿਆਉਣਾ ਕਲਮਾਂ ਤੂੰ ਫੁੱਲਾਂ ਜੋਗੀ ਜ਼ਮੀਨ ਰੱਖੀਂ।

ਬੇਅੰਤ ਇਨਾਮਾਂ ਸਨਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ, ਕਈ ਉੱਚ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਰਹਿ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀ ਲਈ ਸੋਚਦਾ, ਉਲੀਕਦਾ ਤੇ ਕਾਰਜ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹਦਾ, ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਉੱਠਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰੋਣ ਵਾਲਾ ਉਹ ਆਸਾਵਾਦੀ ਕਵੀ ਅਸਾਧਾਰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਬਣ ਸੰਸਾਰਕ ਯਾਤਰਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਬੋਲਾਂ ਦਾ ਤੱਥ, ਸੱਚ ਬਣ ਸਾਡੇ ਰੂਬਰੂ ਹੈ:

ਦੁਨੀਆਂ ਨੇ ਵਸਦੀ ਰਹਿਣਾ ਏ ਸਾਡੇ ਬਗੈਰ ਵੀ

ਤੂੰ ਐਵੇਂ ਤਪਿਆ, ਤਤਪਿਆ ਤੇ ਉਲਝਿਆ ਨਾ ਕਰ।

ਅਲਵਿਦਾ! ਨੇੜਿਓਂ ਤੱਕੇ ਸਾਇਰ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਜੀ ਨੂੰ!

ਅਲਵਿਦਾ ਪਾਤਰ

1968 ਦਾ ਸਾਲ। ਮੈਂ ਗਿਆਰ੍ਹਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦਾ, ਪਾਤਰ ਐਮ.ਏ. ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ। ਲਾਲੀ ਦੀ ਹਵੇਲੀ, ਬਹੋੜਾ ਰੋਡ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਤਬੋਲੇ ਦਾ ਬਾਸ਼ਿਦਾ। ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ, ਸਾਇਰਾਂ, ਰੰਗਕਰਮੀਆਂ ਦੇ ਪੂਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗ ਆਣ ਉੱਤਰਦੇ। ਹਰਪਾਲ ਟਿਵਾਣਾ, ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਤਿਵਾਣੀ, ਸੁਤਿੰਦਰ ਨੂਰ, ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ,

ਪ੍ਰੋ. ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ
ਫੋਨ: +91-94642-51454

ਸੁਰਜੀਤ ਲੀ। ਮੇਰੀ ਡਿਊਟੀ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਣ ਦੀ। ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਢਾਬੇ ਤੋਂ ਦਾਲ ਰੋਟੀ ਲਿਆਉਣ ਦੀ।

ਚਰਖੀਆਂ ਘੁੰਮਦੀਆਂ। ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਰਿਕਾਰਡ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਦੀ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੀ। ਹਰਪਾਲ ਟਿਵਾਣਾ ਲੋਰਕਾ ਦੀ ਅੱਗ ਦੇ ਕਲੀਰੇ ਵਿਚਲੇ ਸੰਵਾਦ ਗੱਜਵੀਂ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ।

ਸੋਮਪਾਲ ਰੰਚਨ ਆਖਦਾ- ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਸੁਹਣੀਆਂ ਹਨ। ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ਼ਕ ਕਰਦੀਆਂ ਜਾਨ ਵਾਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਰਦ ਧਰਮਯੁੱਧ ਵਿਚਕਾਰੇ ਛੱਡ ਕੇ ਘਰੀਂ ਪਰਤ ਆਉਣ ਤਾਂ ਇਹ ਦੁਬਾਰਾ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਚਾਲੀ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤਿਆਂ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਦਿਵਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਕੰਮ ਇਹ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਮੀਰਾਬਾਈ ਵਾਂਗ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਘੁੰਗਰੂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਪੱਥਰ ਦੇ ਬੁੱਤ ਅੱਗੇ ਨਾਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ।

ਕੁਲਵੰਤ ਗੁੱਵਾਲ ਗੀਤ ਦਾ ਸੁਰ ਛੇਤਦਾ- ਨੱਚੀਆਂ ਘੁੱਟ ਗਾਸੇ ਦੇ ਗੱਭਰੂ ਘੁੱਟ ਚਾਨਣ ਦੇ ਕਿਸ ਦੌਰ 'ਚ ਗੁੰਮ ਹੋਈ ਮਹਿਫਲ ਸੁਲਤਾਨਾ ਦੀ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਇਰੀ 'ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ

ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਤੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਅਥਾਹ ਸਮੁੰਦਰ ਸੀ। ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਵਗਦਾ ਦਰਿਆ ਸੀ। ਮਿੱਠ-ਬੋਲਤਾ, ਕੋਮਲ ਦਿਲ। ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਸਰੀਰ 'ਚ ਉਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਤੁਫਾਨ ਲਈ ਫਿਰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ 'ਚੋਂ ਪਿਆਰ ਮੁਹੱਬਤ ਵੰਡਦੀਆਂ, ਸੂਝਵਾਨ, ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਅਤੇ ਰੁਹਦਾਰ ਨਜ਼ਮਾਂ, ਗੀਤ, ਗਜ਼ਲਾਂ ਪੁੰਗਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਵੀ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਇਰੀ ਦੇ ਮੰਚ ਤੇ ਆਇਸਤਾ ਆਇਸਤਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਪਿਆਰ ਮੁਹੱਬਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਸਮਕਾਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਕਵੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਵਰਗੀ ਆਭਾ ਅਤੇ ਮਾਨ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਉਸਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਇਰੀ 'ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਸਮਾਗਮ, ਮੁਸ਼ਾਇਰੇ, ਕਿਤਾਬ, ਰਿਸਾਲੇ ਵਿੱਚ ਉਹ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦਾ, ਉਸਨੂੰ ਚਾਰ ਚੰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ। ਉਸਦੀਆਂ

ਤਰੰਨਮ ਵਿੱਚ ਕਹੀਆਂ ਦੋ ਚਾਰ ਸਤਰਾਂ ਵੀ ਮੁਸ਼ਾਇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਰਾਂ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਹਰ ਕੋਈ ਉਸ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾ ਕੇ, ਕੋਲ ਖਲੋ ਕੇ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ। ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਖਲੋਣ ਦੀ

ਕਾਹਲ ਵਿੱਚ ਕਈਆਂ ਦੇ ਪੈਰ ਮਿਧੇ ਜਾਂਦੇ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਤਤਪਦੇ। ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਜੀ ਜੀ ਕਰਦੇ ਪਰ ਫਿਰਲੇ ਹੋ ਕੇ ਝੁਰਦੇ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਉਲ ਜਲੂਲ

ਲਿਖਦੇ। ਉਸਦਾ ਮਨ ਤਤਪਦਾ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਖਿਚੋਤਾਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਸਨੂੰ 30 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿਲ ਦਾ ਦੌਰਾ ਪਿਆ ਜਿਸਦਾ ਇਲਾਜ ਹੁਣ ਤੱਕ ਚਲਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹੀ ਬਿਮਾਰੀ ਆਖਰ ਉਸਨੂੰ ਲੈ ਗਈ। ਉਸਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਪਉੜੀ ਦਾ ਆਖਰੀ ਡੰਡੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਅਤੇ ਏਨੀ ਦੇਰ ਉਥੇ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਬਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਦਵੈਤ ਰਵੱਈਏ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਅੱਜ ਉਹ ਤੁਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਏਗਾ।

ਉਸਦੀ ਸਾਇਰੀ ਵਿਚਲਾ ਲੋਕ ਮੁਹਾਵਰਾ, ਸਾਇਰੀ ਦੀ ਗਾਉਣ-ਯੋਗਤਾ, ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਮਿਥਿਹਾਸ ਅਤੇ ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਪੀੜੀ ਗੰਢ, ਉਸਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਅਮਰ ਕਰ ਗਈ ਹੈ। ਜਦ ਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਰਹੇਗੀ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਮਨਫੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਬਲਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪੰਜਾਬੀ ਇਤਿਹਾਸ ਮਿਥਿਹਾਸ ਦਾ ਅਨਿਖੜਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

-ਜਗਜੀਤ ਨੌਸ਼ਹਿਰਵੀ

ਤੂੰ ਤਕਿਆ ਤਾਂ ਰੁਖਾਂ ਨੂੰ ਫੁਲ ਪੈ ਗਏ ਸਨ

ਮਹਿਬੂਬ ਸ਼ਾਇਰ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਜਾਦੂ

ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਤੇ ਜੋਖਮ ਭਰਿਆ ਸਿਲਸਿਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਜੋਖਮ ਨੂੰ ਸਹਿਣਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਦਮੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਜ਼ਿਕ ਈਜ਼ਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਜ ਮਹੱਲ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੀ ਵਿਸ਼ਵ ਕੱਪ ਫੁੱਟਬਾਲ ਵਰਗੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਰਲੇ ਇਨਸਾਨ ਮਾਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਹਿਣਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਸਿੱਖ ਦੇ ਪਰਤੋਂ ਮਾਤਰ ਹੀ ਤਾਂ ਹਨ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵ ਕੱਪ ਦੇ ਜਲਵਿਆਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਨੰਦਿਤ ਕਰੀ

ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬੱਲ

ਰੱਖਿਆ। ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸਰੀਰਕ ਫੁੱਟਬਾਲ ਅਤੇ ਖੇਡ ਕਲਾ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਬੇਬੇਰੀ ਹੋ ਗਈ, ਹੁਣ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਮਾਧਿਅਮ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇ।...ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਇਹ ਖਾਹਿਸ਼ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਬਰੈਂਪਟਨ (ਕੈਨੇਡਾ) ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਜੁਬਾਨ ਦੇ ਸਾਡੇ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਸ਼ਾਇਰ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਦੇਵ ਦਿਲਦਾਰ ਨੇ ਕਦੀ ਇਕ, ਤੇ ਕਦੀ ਦੂਜੇ ਰਾਗ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਤੇ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਹਜਮਈ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਗਾ ਕੇ ਧੰਨ-ਧੰਨ ਕਰਵਾ ਦਿਤੀ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਸੁਤਰਧਾਰ ਰੋਡੀਓ ਸ਼ਰਾ ਦੀ ਚਾਰਦੀਵਾਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ,

ਗਜ਼ਲ ਤਾਂ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਤਤਪਣ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਗਜ਼ਲ ਸੀਮਤ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਸਾਜ਼ ਵਿਚੋਂ, ਅਸੰਖਾਂ ਹੀ ਪੁਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰਜਣ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਪਾਤਰ ਤਾਂ ਧਨ ਹੈ ਹੀ, ਡਾ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਵੀ ਕਮਾਲ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਢੁਕਵੀਂ ਗਜ਼ਲ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਦੀ ਸਾਰਥਿਕਤਾ/ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਭਲਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੀ ਕਰੇਗਾ! ਫਿਰ ਡਾ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਨੇ ਦੇਵ ਦਿਲਦਾਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸੁਰਾਅਾਤ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਮੌਤ ਦਸਤਖਤ ਕਰ ਗਈ ਹੈ ਚਿਹਰੇ ਉਤੇ ਯਾਰ ਪੈੜਾਂ ਛੱਡ ਗਏ ਨੇ... ਬੋਲਾਂ ਵਾਲੀ ਆਪਣੀ ਬੋਹੜ ਚਰਚਿਤ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਪਰਤੀ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਦੇਵ ਦਿਲਦਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਪਕਾਰ ਨੇ: ਕੁਛ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਹਨੇਰਾ ਜਰੇਗਾ ਕਿਵੇਂ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਸ਼ਮਾਦਾਨ ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ... ਵਾਲੀ ਪਾਤਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗਜ਼ਲ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਗਜ਼ਲ ਖੁਦ ਪਾਤਰ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੰਸ ਰਾਜ ਹੰਸ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਗਾਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਪਕਾਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਅਤੇ ਸੰਜਮ ਦਾ ਆਪਣਾ ਅਨੁਠਾ/ਅਲੋਕਾਰ ਰੰਗ ਸੀ। ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਦੀ ਮਿਲਿਆ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਵੀ ਪਹਿਲੀ ਹੀ ਵਾਰ ਸੀ, ਤੇ ਲਗਦਾ ਇੰਜ ਸੀ ਕਿ ਕਾਇਨਾਤ ਦੀ ਸਾਰੀ ਆਖੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਜੜੇ ਘਰੀ ਜਾਣ ਹੁਣ ਇਹ ਕਦੋਂ ਤੀਕ ਇਥੇ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹਿਣਗੇ...

ਸ਼ਾਇਰ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਨਿਵੇਕਲਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਸ ਕਰਮ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਛੱਟਾ ਲਗਾਤਾਰ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਸੋਚ ਦੀ ਫਿਰਕੀ ਘੁਮਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਝਰਨਾ ਸਾਵਣ ਦੀ ਝੜੀ ਵਾਂਗ ਫੁਹਾਰਾਂ ਛੱਡਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਜਦੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬਰੈਂਪਟਨ ਵਿਚ 2014 ਵਿਚ ਉਹਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਅਤੇ ਗਾਇਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਚੱਲਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਝਰਨੇ ਦੀ ਸਾਂ-ਸਾਂ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਬਣ-ਬਣ ਉਤਰਦੀ ਰਹੀ। ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਨਾਲ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਜੁੜੇ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬੱਲ ਨੇ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੇ ਇਸ ਜਾਦੂ ਬਾਰੇ ਉਚੇਚੀ ਰਿਪੋਰਟ ਉਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਭੇਜੀ ਸੀ। ਬੱਲ ਦਾ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਾਰੇ ਇਹ ਬਿਆਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਜਿੰਨਾ ਹੀ ਵੇਗਮੱਤਾ ਅਤੇ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ।

ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ; ਅਰਥਾਂ ਅਤੇ ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਸੁਣ ਹੋ ਝਨਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ, ਤੂੰ ਭੁੱਬ ਗਏ ਨਾ ਫਿਰ ਉਹਨੇ ਖੁਦ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਅਨੁਸਾਰ ‘ਅਕੂ ਦੇ ਨਰਸਰੀ ਗੀਤ’ ਵਾਲੀ ਚਰਚਿਤ ਨਜ਼ਮ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਅਮਲ

ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, ਕੋਲੋਂਬੀਆ ਵਿਚ ਪਗੜੀ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਕੋਈ ਦੀੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਪਗੜੀ ਵੇਖ ਕੇ ਇਕ ਨੰਨਾ ਜਿਹਾ ਬੱਚਾ ਉਸ ਕੋਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਜਾਦੂਗਰ ਹੈ।... ਤੇ ਫਿਰ ਬੱਚੇ ਦੇ ਅਸਚਰਜ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਜੋਂ ਬਾਬਿਆਂ ਨੇ ਜੋ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਜਵਾਬ ਬਣਾਇਆ, ਉਹ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰੀ ਕਵਿਤਾ ਸੀ ਉਹ, ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਆਈ; ਬਾਈ ਬਲਜਿੰਦਰ ਲੋਲਣਾ ਜੋ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਵਿਚੋਂ ਸਨ, ਨੇ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਣ ‘ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਹੀ ਇਹ ਆਖੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਕਵਿਤਾ ਰੂਪ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭੇਡ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਪਾਤਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਕਮਾਲ ਦੀ ਸੀ। ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗਏ ਸਾਈ ਹਰਜੀਤ ਗਿੱਲ ਜਗਦੇਵ ਕਲਾਂ ਦੀ ਵੀ ਇਹੋ ਰਾਏ ਸੀ।

ਕੋਲੋਂਬੀਆ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਨੇ ਪਟਿਆਲਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਸਾਲ 1966 ਤੋਂ 68 ਤਕ ਆਪਣੀ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਬਾਰੇ ਯਾਂਦਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੇ ਦੰਤ-ਕਥਾਈ ਭੂਤਵਾਤੋਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਸਤੀਆਂ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਹਰਦਿਲਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਲਾਲੀ ਬਾਬਾ) ਵਰਗੇ ਮਹਾਂ ਭੂਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਕੈਸੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਸੀ।

ਹਾਲ ਵਿਚ ਸਮਾਗਮ ਲਈ ਸਮਾਂ ਮੁਕੱਦਰ ਸੀ। ਦੋ-ਚਾਈ ਘੰਟਿਆਂ ਤਕ ਸਰੋਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਬੱਕੇ-ਅੱਕੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਲੋਕ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬੈਠ ਕੇ ਪਾਤਰ ਕਲਾਮ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ ਪਰ ਹਾਲ ਖਾਲੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸੀ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਦੌਰ ਵਿਚ ਉਪਕਾਰ ਨੇ ‘ਜ਼ਰਾ ਬਚ ਕੇ ਮੋੜ ਤੋਂ’ ਬੋਲਾਂ ਵਾਲਾ ਗੀਤ ਵੱਖਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਾ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ, ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ-ਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੋਆਂ ਚੋਤਿਆਂ ਵਿਚ ਉਭਰ ਗਈਆਂ।

ਉਪਕਾਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਹਿਬੂਬ ਗਾਇਕ ਦੇਵ ਦਿਲਦਾਰ ਨੇ ‘ਜਗਾ ਦੇ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ, ਉਠ ਜਗਾ ਦੇ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ’ ਗਾਇਆ। ਦੇਵ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਐਸਾ ਕਮਲੇ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਕਿ ਹਾਲ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਕੋਈ ਇਲਾਹੀ ਨ੍ਰਿਤ ਕਰਦੇ ਮੁਲੂਮ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਗਾ ਅੱਗੇ ਵੇਖੋ:

ਇਹ ਤਾਂ ਇਥੇ ਵਗਦੀਆਂ ਈ ਰਹਿਣੀਆਂ ਪੌਣਾਂ ਕੁਪੌਤੀਆਂ ਤੂੰ ਜਗਾ ਦੇ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ
...
ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝੋ ਕਿ ਚਾਨਣ ਡਰ ਗਿਆ ਹੈ ਰਾਤ ਨਾ ਸੋਚੋ ਕਿ ਸੂਰਜ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਬਾਲ ਜੋਤਾਂ ਆਸ ਭਰੀਆਂ ਮਾਣਮੌਤੀਆਂ ਤੂੰ ਜਗਾ ਦੇ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ

...
ਪੌਣ ਵਿਚ ਵਧ ਰਹੀ ਵਿਸ਼ ਤੋਂ ਨਾ ਡਰਦੇ ਬਿਰਖ ਬੂਟੇ ਰੋਜ਼ ਆਪਣਾ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਜਹਿਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ‘ਚ ਬਦਲੀ ਜਾਣ ਪੌਤੀਆਂ ਉਠ ਜਗਾ ਦੇ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ ਤੂੰ ਜਗਾ ਦੇ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ ਉਠ ਜਗਾ ਦੇ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ...

... ਪਾਤਰ ਬਾਈ ਜੀ ਦੇ ਦੇਵ ਦਿਲਦਾਰ ਵਲੋਂ ਉੱਚੀ ਕੀਤੇ ਬੋਲ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਬਰੈਂਪਟਨ ਦੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਚੋਤਿਆਂ ਵਿਚ ਨ੍ਰਿਤ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਸੁਰ ਹੋਇਆ ਸ਼ਾਇਰ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ

ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੇ ਸੁਰਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪੁਆ ਰਿਹਾ ਦੇਵ ਦਿਲਦਾਰ

ਬਲਵਿੰਦਰ ਨੇ ਪਾਤਰ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਅਹਿਮ ਵੇਰਵੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਖੁਦ ਆਪਣੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕੁਝ ਗਜ਼ਲਾਂ ਸੁਣਾਉਣ ਦੀ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਸਕਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਗਈ। ਦੁਬਾਰਾ ਖੁਦ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆ ਗਈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਰੈਂਪਟਨ ਵਾਸੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ‘ਤੇ ਬਾਈ ਜੀ ਨੇ ‘ਖਤਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ’ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਮ ਸੁਣਾਈ।

ਦੀ ਪਿਛੋਕੜ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ। ਇਨਸਾਨੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁੱਝ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਲੋਂਬੀਆ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਵਿਤਾ ਉਤਸਵ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ

ਬਰੈਂਪਟਨ ਦੇ ਰੋਜ਼ ਬਿਏਟਰ ਵਿਚ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ

ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਮਕਬੂਲ ਰਚਨਾਵਾਂ

ਸਾਡੀ ਤੁਹਾਡੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋਈ ਜਿਵੇਂ ਸੜਦੇ ਜੰਗਲ ‘ਤੇ ਬਰਸਾਤ ਹੋਈ। ਸੀ ਚਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾ ਰਾਤ ਹੀ ਰਾਤ ਹੋਈ ਤੇਰਾ ਮੁਖੜਾ ਦਿਸਿਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭਾਤ ਹੋਈ।

ਤੂੰ ਤਕਿਆ ਤਾਂ ਰੁਖਾਂ ਨੂੰ ਫੁਲ ਪੈ ਗਏ ਸਨ ਮੇਰੇ ਤੱਕਦੇ ਤੱਕਦੇ ਕਰਾਮਾਤ ਹੋਈ।

ਮੈਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ‘ਚ ਹੀ ਉਸਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜੋ ਰੁਖਾਂ ਤੇ ਪੌਣਾਂ ‘ਚ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ।

ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁ ਖੁਰਿਆ, ਪਿਪਲਿਆ ਤੇ ਰੋਇਆ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਜਿਸ ਜਿਸ ਦੀ ਔਕਾਤ ਹੋਈ।

ਉਹਦੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੇਰੇ ਹੰਝੂ ਸਿੰਮੇ ਉਂਜ ਗੱਲ ਖਵਾਤੀਨੋਂ ਹਜ਼ਰਾਤ ਹੋਈ।

ਰਗਾਂ ਰਾਗ ਹੋਈਆਂ, ਲਹੂ ਲਫਜ਼ ਬਣਿਆ ਕਦੀ ਦੀ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਇਕ ਜਾਤ ਹੋਈ।

ਦੁਖਾਂ ਭਰਿਆ ਦਿਲ ਪੈਮਾਨਾ ਛੱਡ ਪਰੇ ਕੀ ਇਹ ਹਸਤੀ ਦਾ ਮੈਖਾਨਾ ਛੱਡ ਪਰੇ।

ਚਲ ਮੁੜ ਚਲੀਏ ਇਸ ਸਫ਼ਰ ਤੋਂ ਕੀ ਲੈਣਾ ਵੀਰਾਨੇ ਅਗੇ ਵੀਰਾਨਾ ਛੱਡ ਪਰੇ।

ਦੇ ਕੇ ਜਾਣ ਵੀ ਛੁਟ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ ਭਰ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਛੱਡ ਪਰੇ

ਪੰਛੀ ਦਾ ਦਿਲ ਕੰਬੇ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਕੰਬਣ ਤੈਥੋਂ ਲੱਗਣਾ ਨਹੀਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਛੱਡ ਪਰੇ।

ਬੁਢਿਆਂ ਘਾਗਾਂ ਨਾਲ ਸਵਾਲ-ਜਵਾਬ ਨਾ ਕਰ ਖਾ ਪੀ ਲੈ ਕੁਝ ਦਿਹੂ ਜਮਾਨਾ ਛੱਡ ਪਰੇ

ਤੈਥੋਂ ਨਹੀਂ ਉਠਣੇ ਇਹ ਅੱਖਰ ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਤੂੰ ਵਡਿਆ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਛੱਡ ਪਰੇ।

ਬਹੁਤ ਗੁਲ ਖਿਲੇ ਨੇ ਨਿਗਾਹਾਂ ਤੋਂ ਚੋਰੀ ਕੀਧਰ ਜਾਣ ਮਹਿਕਾਂ ਹਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਚੋਰੀ।

ਕਿਧਰ ਗਏ ਓ ਪੁਤਰੇ ਦਲਾਲਾਂ ਦੇ ਆਖੇ ਮਰਨ ਲਈ ਕਿਤੇ ਦੂਰ ਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਚੋਰੀ।

ਕੁਹੂ ਕੁਹੂ ਬੇਸਮਝ ਅਰਥ ਹਰੇ ਬੰਸਰੀ ਨਾਲ ਬਹਿਸ ਕੌਣ ਕਰੇ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਰੁਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਜ਼ਮ ਸੁਣਾ ਡਾਲੀ ਡਾਲੀ ‘ਚੋਂ ਪੁੰਗਰੇ ਹਰਫ ਹਰੇ।

ਖੜਕ ਹੋਵੇ ਜੋ ਡਿਗੇ ਪੱਤਾ ਵੀ ਐਸੀ ਚੁਪ ਹੈ ਤਾਂ ਬਿਰਖ ਅਰਜ ਕਰੇ।

ਰਾਤ ਉਤਰੀ ਜਿਵੇਂ ਪਹਾੜੋਂ ਨਦੀ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹਿਆ ਜਿਵੇਂ ਸਰੂਰ ਚੜ੍ਹੇ।

ਬੂਹਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਕਿ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਕੌਣ ਹੁਣ ਬੰਦ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਕਰੇ।

ਪਲਕਾਂ ਵੀ ਖੂਬ ਲੰਮੀਆਂ ਕਜਲਾ ਵੀ ਖੂਬ ਪਰ ਉਹ ਤੇਰੇ ਸੋਹਣੇ ਨੈਣਾਂ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਕੀਧਰ ਗਿਆ ਇਥੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਵਿਚ ਰੱਬ ਚੁੰਡਾ ਫਿਰਦਾ ਮੇਰਾ ਬੰਦਾ ਕੀਧਰ ਗਿਆ। ਧੁਖਦੀ ਜ਼ਮੀਨੋਂ ਉਠ ਕੇ ਅਰਸ਼ਾਂ ‘ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਧੂਆਂ ਖਿਲਾਅ ਨੂੰ ਪੁਛਦਾ ਅੱਲਾ ਕੀਧਰ ਗਿਆ। ‘ਪਾਤਰ’ ਨੂੰ ਜਾਣ ਜਾਣ ਕੇ ਪੁਛਦੀ ਹੈ ਅਜ ਹਵਾ ਰੇਤਾਂ ‘ਤੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਸੀ ਲਿਖਿਆ, ਕੀਧਰ ਗਿਆ।

ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਾਦੀ ਦੀ ਰੱਖਿਅਕ: ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਬਟਾਲੀਅਨ

ਅਗਸਤ 1947 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਫਸਟ ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਦੇ ਹੁਕਮਾਨ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮਾਗਮਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਾਇਲ ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਅਤੇ ਰਾਇਲ ਇੰਡੀਅਨ ਨੇਵੀ ਦੀਆਂ ਟੁਕੜੀਆਂ ਸਮੇਤ ਫਸਟ ਸਿੱਖ ਬਟਾਲੀਅਨ ਦੀ ਟੁਕੜੀ ਨੇ ਹਥਿਆਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਫਸਟ ਸਿੱਖ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ 15 ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ ਸ਼ਾਮੀ ਫੇ ਵਜੇ ਇੰਡੀਆ ਗੇਟ 'ਤੇ ਅਤੇ 16 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 8 ਵਜੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲਾਲ ਕਿਲੇ 'ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਦਾ ਤਿਰੰਗਾ ਝੰਡਾ ਫਹਿਰਾਉਣ ਦਾ ਮਾਣ ਹਾਸਲ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਅਜੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਦੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੂੰ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਕਰਨਲ ਦੀਵਾਨ ਰਣਜੀਤ ਰਾਏ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਹੇਠ ਗੁੜਗਾਂਠੀ, ਪਲਵਲ ਅਤੇ ਰਿਵਾੜੀ ਕੂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਫਿਰਕੂ ਖਿਚਾਅ ਅਤੇ ਦੰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਕੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮਾ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ। ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਕਾਰਜ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ। ਕਮਾਂਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਦੇ ਆਚਰਨ ਬਾਰੇ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਕਾਰਗਰ ਸਾਬਿਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਚਰਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾਣਮੱਤ ਰਿਹਾ। ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਮਾਂਡਰ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਅਗਲਾ ਸੰਕਟ ਪੇਸ਼ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਿੰਨੀ ਸੱਚ ਸਾਬਿਤ ਹੋਈ ਕਿ ਚੁਣੌਤੀ ਨਾਲ ਸਿੱਝਣ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮਾ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਫਸਟ ਸਿੱਖ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਆਣ ਪਿਆ।

ਹੋਣੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ
ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਿਆਸਤ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਰਲੇਵਾਂ ਕਰ ਲਿਆ ਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ ਹਮਲਾ ਕਰ ਕੇ ਰਿਆਸਤ 'ਤੇ ਜਬਰੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੋਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਬਾਕਬਿਤ ਧਾੜਵੀਆਂ (ਕਬਾਇਲੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੇ ਪਠਾਣ,

ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਉਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਦਾ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਆਰ.ਐੱਸ. ਸੁਜਲਾਨਾ ਦੇ ਇਸ ਲੇਖ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਮੇਜਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਝੱਜ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਇਸ ਬਟਾਲੀਅਨ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਕਰਨਲ ਦੀਵਾਨ ਰਣਜੀਤ ਰਾਏ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਬਾਰੇ ਭਰਪੂਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਚਿਤਰਾਲੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ) ਦੇ ਮੁਕਾਮੀ ਵਿਦਰੋਹ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਰਨਲ ਰਾਏ ਨੂੰ ਦੋਹਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣੀ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਵਾਪਸ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਕਿ ਵਧੀਕ ਦਸਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣਿਆਂ 'ਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਜਦਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਅਤੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਪਈ ਲੜਾਈ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਤ ਸੀ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਲਾਮਬੰਦੀ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਲੈ ਆਈ, 32 ਮੀਲ ਪਹਾੜੀ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਣ ਦੇ ਆਸਾਰ ਦੂਰ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਕਰਨਲ ਡੀ.ਆਰ. ਰਾਏ ਨੇ ਬਦਲਵੀਂ ਪੁਜੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਬੋੜੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੂਰ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਜਵਾਨਾਂ ਸਹਿਤ ਘਿਰ ਗਏ ਅਤੇ ਲੜਾਈ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਲ ਆ ਗਿਆ। ਇੰਝ ਭਾਰਤ ਦਾ ਬਹਾਦਰ ਸਪੂਤ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਉਹ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਤ ਕਰ ਗਏ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਵੱਲ ਅਗਾਂਹ ਨਾ ਵਧ ਸਕੇ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਘਾਟਾ ਸੀ ਪਰ ਲੜਾਈ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਮੇਜਰ ਸੰਪੂਰਨ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਕਮਾਂਡਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਕਰਨਲ ਦੀਵਾਨ ਰਣਜੀਤ ਰਾਏ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਦਾ ਇਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫ਼ੌਜੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਨੇ ਵਖਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ, "ਕੋਈ ਰਿਜ਼ਰਵ ਦਸਤੇ ਜਾਂ ਅਸਲਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਰਾਏ ਨੇ ਹਮਲਾਵਰ ਦਸਤੇ ਉਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਵਾ ਬੋਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਵੇ।" ਕਰਨਲ ਰਾਏ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਬਦਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮਹਾਵੀਰ ਚੱਕਰ (ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ) ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਰੈਗੂਲਰ ਦਸਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ; ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਲੜਾਈਆਂ ਲੜੀਆਂ ਤੇ ਕਈ ਜਿੱਤਾਂ ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਅਹਿਮ ਜਿੱਤ ਸ਼ਾਲਾਤੈਂਗ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀ ਜਿਸ ਨੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦੀ ਕਮਰ ਤੋੜ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਬਾਰਾਮੂੱਲਾ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲਾ ਕੰਮ ਕਰਨਲ ਡੀ.ਆਰ. ਰਾਏ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਬਹਾਦਰ ਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਤਕ ਦੇਹਾਂ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਕਰਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੂਰੇ ਫ਼ੌਜੀ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ 22 ਮੀਲ ਦੀ ਪਹਾੜੀ 'ਤੇ ਫਸਟ ਸਿੱਖ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣਾਈ ਗਈ ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਦੇ ਜਾਂਬਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਜਾਰੀ ਰਹੇ; ਨਾਇਕ ਚੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਲਵਾਰ ਵਿੱਚ ਲੜਾਈਆਂ ਅਤੇ ਮਹਾਵੀਰ ਚੱਕਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਤੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਭੱਟਗਿਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕ੍ਰਾਸ ਜੇਤੂ ਜਮਾਂਦਾਰ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਹਾਵੀਰ ਚੱਕਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਖਰੀ ਮੁਹਿੰਮ ਸਾਬਿਤ ਹੋਈ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗੇ; ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਮੰਡਲ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਾਨਮੱਤੇ ਫ਼ੌਜੀਆਂ 'ਚ ਸ਼ੁਮਾਰ ਇਸ ਮਹਾਂ ਨਾਇਕ ਨੇ ਆਖਰੀ ਸਾਹ ਲਿਆ। ਫਰਵਰੀ 1948 ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਕੁਪਵਾਤਾ ਅਤੇ ਤੁਾਗਰਾਮ 'ਚੋਂ ਖਦੇੜਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਈ 1948 ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਗਾਂਹ ਵਧਦਿਆਂ ਠੀਠਵਾਲ ਅਤੇ ਰਿਚਮਾਰ ਗਲੀ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ। ਅਕਤੂਬਰ 1948 ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਨਿਯਮਤ ਦਸਤਿਆਂ ਨੇ ਛੋਟੀ ਮੁਹਰੈਲ ਚੌਕੀ ਉਪਰ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿੱਥੇ ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸਿਰਫ

ਚਾਰ ਜਵਾਨ ਤਾਇਨਾਤ ਸਨ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਖਦੇੜ ਦਿੱਤਾ। ਬਰਮਾ ਵਿੱਚ ਮਿਲਟਰੀ ਮੈਡਲ ਜੇਤੂ ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਲਈ ਪਰਮ ਵੀਰ ਚੱਕਰ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹਾਦਰੀ ਭਰੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਦਾ ਵਖਿਆਨ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਥਪਥ ਕਾਲੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਖੰਦਕ 'ਚੋਂ ਸੰਗੀਨ ਤਾਣ ਕੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦਿਆਂ ਅਗਾਂਹ ਵਧਦੇ ਦੇਖ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਪਸਤ ਹੋ ਗਏ... ਜੋ ਸੰਕਟ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਅਝਿਕਾ ਜਜ਼ਬੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਡੋਗ ਸਕਦਾ। ਆਖਰਕਾਰ 1948 ਦੀਆਂ ਸਰਦੀਆਂ 'ਚ ਫਸਟ ਸਿੱਖ ਵਾਦੀ 'ਚੋਂ ਵਾਪਸ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ (1947) ਅਤੇ ਠੀਠਵਾਲ (1948) ਲਈ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਸਨਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ 1947-48 ਵਿੱਚ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਬੀਏਟਰ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਵਿੱਚ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ (ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਬਲ ਸੈਨਾ ਮੁਖੀ ਬਣੇ) ਕੇ.ਐਸ. ਬਿਮਈਆ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ- "ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਾਦੀ ਵਿੱਚ 13 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪਰੇਸ਼ਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਿਆਂ, ਤੁਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਲੜਾਕੂ ਬਲ ਵਜੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਵਧਾਇਆ ਹੈ। ਵਾਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੁਹਾਡਾ ਮਹਿਮਾਗਾਨ ਕਰਦੀ ਰਹੇਗੀ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੀਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਪੈਂਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਤੁਹਾਡੇ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਨੇ ਪੱਛਮੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਆ ਲਿਆ ਸੀ... ਤੁਹਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਉੱਜੜ ਗਏ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ 'ਚੋਂ ਕਈਆਂ

ਕੋਲ ਅਜੇ ਤਾਈਂ ਕੋਈ ਘਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਿਦਤ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਹੌਸਲਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਅਤੇ ਇੰਝ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਮਾਣ ਵਧਾਇਆ।"
ਜਨਰਲ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ
ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਲੜਨਾ ਹੀ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਦੀਆਂ ਬਟਾਲੀਅਨਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਧਾੜਵੀਆਂ ਵਲੋਂ ਫੈਲਾਈ ਹਨੇਰਗਰਦੀ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਹੰਢਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੁੜ-ਵਸੇਬੇ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਅੰਜਾਮ ਦਿੱਤੇ। ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਦੇ ਇਹ ਕਾਰਜ ਕੁਪਵਾਤਾ, ਉਤੀ, ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ, ਪੁਣਛ ਅਤੇ ਰਾਜੌਰੀ ਤੱਕ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਬਾਰਾਮੂੱਲਾ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਤਬਾਹ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨਾਥ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਰੀਬ 250 ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬਚਾਇਆ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਜੋਂ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨਾਥ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ 'ਸਿੱਖ ਬਾਇਬਲ ਕੰਪਨੀ' ਵਿੱਚ ਗਠਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਸਬਾਬੂ ਵਿਖੇ ਹੋਸਟਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟਲ ਸੈਂਟਰ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੜਕੇ ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰਨਾਂ ਪੇਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਏ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਬੁਆਇਜ਼ ਹੋਸਟਲ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਬਾਲ ਭਵਨ' ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਇਹ ਕਰਨਲ ਦੀਵਾਨ ਰਣਜੀਤ ਰਾਏ ਅਤੇ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਦੀ 12 ਸਕੂਐਡਰਨ ਨੇ ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਦੇ ਮਾਟੇ 'ਨਿਜ਼ਚੈ ਕਰ ਅਪਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋ' ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਾਦੀ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦਾ ਅਟੁੱਟ ਅੰਗ ਬਣ ਸਕੇ। ਅੱਜ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਦੀ 12 ਸਕੂਐਡਰਨ ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ 27 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਬਲ ਸੈਨਾ ਦਿਵਸ ਮਨਾਉਂਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ।
-ਲੈਫ. ਜਨਰਲ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੁਜਲਾਨਾ

ਮੁਹੱਬਤ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਜੀਵੀ ਆਰਜਾ- ਇਮਰੋਜ਼

ਇਮਰੋਜ਼ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਹੋਰ ਯਾਦ ਕਰੇਗਾ। ਉਹ ਬਿਹਤਰੀਨ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਹੈ, ਸੂਖਮ ਕਵੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਇਸ਼ਕ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿਆ ਕੋਮਲ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਹੱਬਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਣ ਲਈ ਅਗਲੀਆਂ

ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਕਿੰਨੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ-ਕੋਮਰਾ, ਕਵਿਤਾ, ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਬਿਆਨ। ਇਸ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਿਖਰਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਉਹ ਬੁੱਲੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਦੀਆਂ ਕਾਫੀਆਂ ਨੂੰ ਗਵਾਹ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰੰਗ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਘੁਲਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਫਿਲਮ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਚਪਨ ਤੋਂ

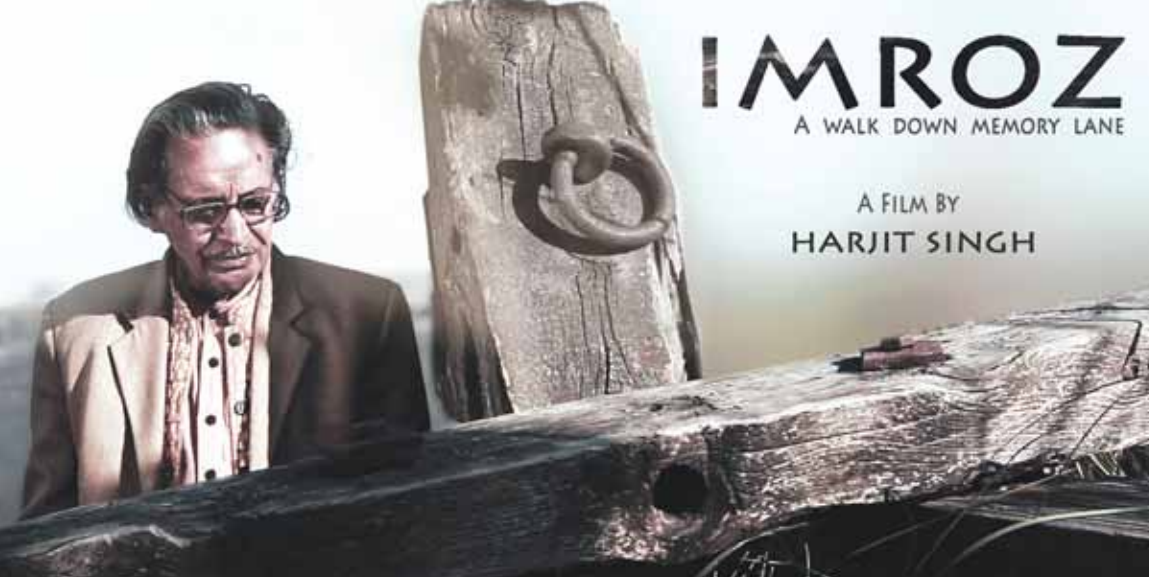
ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। 42 ਮਿੰਟਾਂ ਦੀ ਇਸ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਇਮਰੋਜ਼ ਦੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਕਲਾਤਮਕ ਰੁਤਬਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਮਰੋਜ਼ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਛੁਪਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਉਰਦੂ ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਸ਼ਮਾਂ' ਲਈ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਸ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਤਾਰ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ

ਬੰਬਈ ਆ ਜਾਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਮਰੋਜ਼ ਜਾਣ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿਣ ਗਿਆ ਪਰ ਉਥੋਂ ਬੰਬਈ ਨਾ ਜਾ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਤਾਉਮਰ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਡਾਕੂਮੈਂਟਰੀ ਵਿੱਚ ਇਮਰੋਜ਼ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇਖ ਆ, ਜੇ ਫੇਰ ਵੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਆ ਜਾਵੀਂ। ਤਾਂ ਇਮਰੋਜ਼ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਪੰਜ-ਛੇ ਚੱਕਰ

ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਮਰੋਜ਼ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਸ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੇਂਟਲ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਇਮਰੋਜ਼ ਨਾਂ ਦੀ ਬੁਝਾਰਤ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹਨ, ਇਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਵਹਿ ਰਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਤਰਲ ਚਾਬੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਪਾਤਰ ਸਿਰਜੇ ਹਨ। ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ

ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਣ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਲਜ ਘਨੌਰ

ਪ੍ਰੀਤੀਆਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਇਮਰੋਜ਼ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਕਿੱਸਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਉਹਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਵਕਤੀ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਅਕਸਰ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਲ ਮੁਹੱਬਤ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਉਸਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਕ ਮਜ਼ਾਜੀ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਹਕੀਕੀ ਵੀ। ਇਮਰੋਜ਼ ਦੀ ਕਦਰ ਵੀ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮੁਹੱਬਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਵਧੇਰੇ ਪਾਉਣਗੇ। ਇਮਰੋਜ਼ ਬਾਰੇ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਸੋਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਫਿਲਮ ਫੈਸਟੀਵਲ (ਸਿਨੇ ਵੈਸਚਰ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਣਾਈ ਡਾਕੂਮੈਂਟਰੀ 'ਇਮਰੋਜ਼' ਦੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਇਮਰੋਜ਼ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਆਯਾਮ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਦਬ ਨਾਲ ਸਮਝ ਸਕਣ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਅਸਤਿਤਵੀ ਕਲਪਨਾ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਇਸ ਬਹੁਰੰਗੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪਰਦੇ 'ਤੇ

ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਇਮਰੋਜ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਕਾਵਿਕ ਵਾਅਦੇ 'ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਫੇਰ ਮਿਲਾਂਗੀ' ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਜਾਣ ਤੱਕ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ ਨੌਜਵਾਨ ਗੁਰਮੋਹ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਬੁੱਲੇ ਸ਼ਾਹ, ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਅਤੇ ਇਮਰੋਜ਼ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਇਮਰੋਜ਼-

ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਹੀ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ਮਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਤੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਗੁਰਦੇਵ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਣ ਰਹੀ ਫਿਲਮ ਪਿਆਸਾ ਦੇ ਪੋਸਟਰ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਸ ਦੇ ਇਸ ਕੰਮ ਤੋਂ ਗੁਰਦੇਵ ਇਨਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਤੁਰੰਤ

ਲਾਏ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇਖ ਆਇਆਂ...। ਫਿਰ ਇਮਰੋਜ਼ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕਮਿਕ ਹੋਏ ਕਿ ਇਮਰੋਜ਼ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਰਹੀ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ, ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਮਰੋਜ਼ ਦਿਸਦਾ ਰਿਹਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ

ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸਾਬਣ ਤੇਜਿੰਦਰ-ਹਰਜੀਤ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ-ਵਿਆਹ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਕਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ-ਇਮਰੋਜ਼ ਨੇ ਭਰੀ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਇਸ ਡਾਕੂਮੈਂਟਰੀ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਇਮਰੋਜ਼ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਪਰਦੇ 'ਤੇ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪਾਪੂਲਰ ਗੀਤਾਂ ਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਨੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਰਮਿਆਨ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁਹੱਬਤ ਦੀ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਕਹਿ ਕੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਪਿਆਰ ਦਾ ਇਕ ਉੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਆਦਰਸ਼ ਜੀਉਂਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਦੇ ਇਸ ਸੰਕਲਪ ਵਿੱਚ ਮਰਦ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਤੱਜ ਕੇ 'ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ' ਦੀ ਹਕੀਕੀ ਉਡਾਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਡਾਰੀ ਸਿਰਫ ਵਕਤੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਸ ਆਲਮ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਸਾਥ ਵਿੱਚ ਜੀਵੀ ਹੈ। ਸਾਡੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਅਤੇ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਉਪਭੋਗੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਲਈ ਇਹ ਇਕ ਨਵਾਂ ਸੰਸਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੇਂਟਲ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੀ ਕਾਵਿਕਤਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ-ਇਮਰੋਜ਼ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਰਜਣਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਹਿੰਦੇ ਜ਼ਾਹਰ-ਬਾਤਨ ਰੰਗਾਂ ਨੂੰ ਫਤਨ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਢੰਗ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਮ ਪੰਜਾਬੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਤੱਕ ਪਿਆਰ ਦਾ ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇਗਾ।

ਪੰਜਾਬ ਚੇਤਨਾ ਮੰਚ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਭਖਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਸੈਮੀਨਾਰ 25 ਮਈ ਨੂੰ

ਜਲੰਧਰ: ਪੰਜਾਬ ਚੇਤਨਾ ਮੰਚ ਵਲੋਂ 25 ਮਈ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਲੱਬ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ 'ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਰੋਕਾਰ' ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿੱਚ ਸੀਨੀਅਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹਮੀਰ ਸਿੰਘ ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰੇ ਵਜੋਂ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਡਾ. ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਵਲੋਂ ਇਸੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਪਰਚਾ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਭਖਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨਗੇ। ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਲੱਬ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬ ਚੇਤਨਾ ਮੰਚ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਡਾ. ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ

ਇਲਾਵਾ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਚੇਤਨਾ ਮੰਚ ਦੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕੌਂਸਲ ਵੀ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਡਾ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਘੁੱਮਣ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਮਾਹਲ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਤੂਰ, ਦਵਿੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ ਤੇ ਐੱਸ. ਐੱਲ. ਵਿਰਦੀ ਆਦਿ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਚੇਤਨਾ ਮੰਚ ਦੀ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਡਾ. ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਮਾਣਕ, ਦੁਆਬਾ ਜ਼ੋਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪਲਾਹੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜ਼ੋਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਦੀਪਕ ਸ਼ਰਮਾ ਚਨਾਰਥਲ, ਮਾਲਵਾ ਜ਼ੋਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨਰਪੁਰ ਅਤੇ ਮਾਝਾ ਜ਼ੋਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੁਬੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ।

T|B|F
THE BAINS FIRM

Manpreet S. Bains

Personal Injury and Wrongful Death Attorneys

Case Results*

\$10 MILLION Motorcycle vs. Truck Collision	\$1.1 MILLION Burn Injury
\$8 MILLION Wrongful Death	\$1.1 MILLION Pedestrian vs. Motor Vehicle Collision
\$5.25 MILLION Traumatic Brain Injury	*Past Performance Not a Guarantee of Future Results

Offices in San Francisco and Union City

WILLIAM E. WEISS
Of Counsel

No Fees Unless Recovery for Your Injuries is Made

CONTACT US AT:
Phone: (510) 474-0028 • E-mail: info@thebainsfirm.com
www.thebainsfirm.com

ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਮੇਂ ਹਾਜ਼ਰ !

CALIFORNIA
IMMIGRATION SERVICES INC.
Registered & Bonded

- * FAMILY IMMIGRATION
- * GREEN CARD PETITION
- * CITIZENSHIP
- * BUSINESS/VISITOR VISA
- * RELIGIOUS VISA
- * VARIOUS IMMIGRATION SERVICES
- * ਫੈਮਿਲੀ ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ
- * ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਪਟੀਸ਼ਨ
- * ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ
- * ਬਿਜਨਸ ਵੀਜ਼ਾ/ ਵਿਜ਼ਿਟਰ ਵੀਜ਼ਾ
- * ਰਿਲੀਜੀਅਸ ਵੀਜ਼ਾ
- * ਕਈ ਹੋਰ ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਸੇਵਾਵਾਂ

ROSY (Kanwal) KAUR
Immigration Consultant

☎ 408-422-8585
☎ 510-573-3666

Address:
Fremont Office:
4127 Bay Street, Unit 5, Fremont CA, 94538
Tracy Office:
1660 W Linne Rd. Unit J24, Tracy CA, 95377

Website: www.caials.com e-mail: rosy@caials.com

ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗੱਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

Homeopathicvibes

Harminder Singh Gill
Homeopathic Consultant and Practitioner

D.H.M.S.; B.C.I.H
(Ex Homeopathic Medical officer Punjab Govt.)

Now we have two locations:
940 E. El Camino Real, Sunnyvale, CA 94087
39039 Paseo Padre Pkwy, Suite# 209 (upstairs), Fremont, CA 94538
We also do Virtual appointments for long distance patients.

Ph: (408) 737-7100
www.homeopathicvibes.com

We sell and ship homeopathic remedies through out North America.

ਗਲੋਬਲ ਮਲਟੀ ਸਰਵਿਸਿਜ਼, ਲੈਬਰੋਪ

ਪਿਛਲੇ 15 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ

ਟਰੱਕਾਂ ਵਾਲੇ ਵੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਇੱਕੋ ਛੱਤ ਥੱਲੇ

SAME DAY ਲਾਇਸੈਂਸ ਪਲੇਟ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।	ਹੁਣ ਅਸੀਂ DPF Cleaning ਅਤੇ Baking ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।	STOCKTON ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ALIGNMENT SHOP • 3 Axle Alignment \$199 • Trailer Alignment \$150
--	--	---

REPAIR SHOP
ਟਰੱਕ ਤੇ ਟਰੇਲਰ ਦੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟਾਇਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ Oil Change, Brakes, Engine Work, Tune Up, Transmission & Clutch ਆਦਿ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਅਤੇ Truck Alignment ਦਾ ਕੰਮ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 500+ ਟਰੱਕਾਂ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ-ਭੁੱਲ੍ਹੀ ਪਾਰਕਿੰਗ ਦੇ ਨਾਲ, ਟਰੱਕ-ਟਰੇਲਰ Wash ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ।
TEL: 209.547.9210
FAX: 209.547.9211

REGISTRATION SERVICES
ਟਰੱਕਿੰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਮਿਟ ਜਿਵੇਂ IFTA, CA#, MCP, 2290, ICC, BOC III, NM & Kentucky Permit, DOT Fuel Tax, Corporation Filling ਅਤੇ ਟਰੱਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਇਸੈਂਸ ਪਲੇਟਾਂ Same Day Service ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਪਲੇਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਤੁਰੰਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਅਸੀਂ DOT Compliance, DOT Audit ਵਿੱਚ ਵੀ ਟਰੱਕਿੰਗ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।
TEL: 209.982.9996
FAX: 209.982.9997

Grand Opening
Special Price for Truck Wash

ਗਲੋਬਲ ਮਲਟੀ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਦੀ ਨਵੀਂ ਲੋਕੇਸ਼ਨ **STOCKTON** ਵਿੱਚ **HIGHWAY 4** ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨਜ਼ਦੀਕ
1950 E Miner Ave.
Stockton, CA 95205

Ph: 209.982.9996
FAX: 209.982.9997
www.globalmultiservices.com info@globalmultiservices.com

ਨਿਰਵਿਘਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੇ 25ਵੇਂ ਸਾਲ 'ਚ (ਪਹਿਲੀ ਜਨਵਰੀ 2000-2024)

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ ਬਾਨੀ ਸੰਪਾਦਕ ਸ. ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸਾਥੀਆਂ ਪ੍ਰੋ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਮਦੇਵ, ਸਵਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਗੁਰਿੰਦਰ ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਅਯੋਧਿਆ ਸਲਵਾਨ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੀ 25ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ

‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਨਾਈਟ’

18 ਮਈ 2024 ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਸ਼ਾਮੀ 6:00 ਵਜੇ

Atlantis Banquets

1273 N. Rand Road,
Arlington Heights, IL 60004

ਗੈਸਟ ਆਫ ਆਨਰ

ਮੇਜਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਝੰਜ

ਡਾ. ਵਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ

ਡਾ. ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ

ਯਾਦ ਸਲਾਮਤ ਰਹੇ...

ਸ. ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ

ਗੈਸਟ ਆਫ ਆਨਰ

ਏ ਜੇ ਸੰਧੂ

ਹਰਮਨ ਬਿੰਦ

ਲਵ ਮਿਨਹਾਸ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ	ਡਾ. ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ	ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ	ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ	ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ	ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ	ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ	ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ	ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰੜ	ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ	ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ
ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਘੁੰਨ	ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ	ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ	ਜਸਕਰਨ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ	ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡੇਰ	ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ	ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ	ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ	ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੌੜਾ	ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ	ਗੁਰਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ ਢਿੱਲੋਂ	ਡਾ. ਇਨਕਲਾਬੀ ਥਾਂਦੀ	ਡਾ. ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ ਸੰਧੂ	ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ (ਨਿੱਕੀ) ਸੇਖੋਂ	ਹਰਵਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਲੈਲ	ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ	ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ	ਸੁਖਮੇਲ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ	ਸ. ਹੈਪੀ ਸਿੰਘ ਹੀਰ	ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ	ਜੱਸੀ ਗਿੱਲ

PUNJAB TIMES NIGHT 2024

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਿਮਾਨ

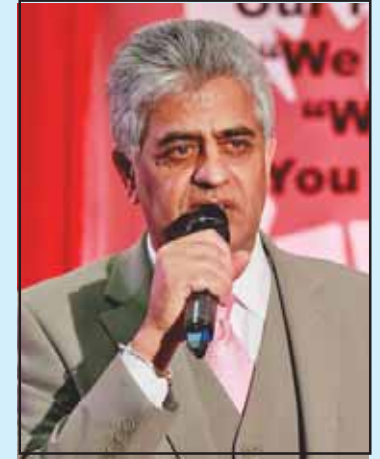
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਚਾਲੀਵਾਲ
(ਚੀਫ਼ ਗੈਸਟ)

ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
(ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰਾ)

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੁੰਨੜ
(ਚੀਫ਼ ਗੈਸਟ)

ਸੁੱਖੀ ਬਾਠ
(ਚੀਫ਼ ਗੈਸਟ)

ਪਹੁੰਚ ਰਹੀਆਂ ਅਦਬੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ

ਡਾ. ਲਖਵਿੰਦਰ ਜੌਹਲ

ਡਾ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲ

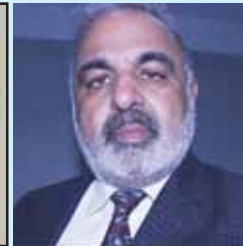
ਡਾ. ਆਤਮਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਰਵਿੰਦਰ ਸਹਿਰਾ

ਭੁਪਿੰਦਰ ਦੁਲੇ

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਖਹਿਰਾ

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ

ਅਸ਼ੋਕ ਭੌਰਾ

ਅਜੇ ਤਨਵੀਰ

ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਦਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੈਕਰਮੈਂਟੋ

ਤਾਹਿਰਾ ਰਿਧਾ ਗੁਰਾਇਆ

ਪੂਜਾ ਚਾਲੀਵਾਲ

ਰਜਿੰਦਰ ਟਾਂਡਾ

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ

ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ

ਇਕਬਾਲ ਜੌਬੋਵਾਲੀਆ

ਆਬਿਦ ਰਸ਼ੀਦ ਕਲੇਰ

ਗੁਲਾਮ ਮੁਸਤਫਾ ਅੰਜੁਮ

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹਿਯੋਗੀ

ਜੈਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ

ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ

ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ

ਸੁਖਪਾਲ ਗਿੱਲ

ਜਿਗਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ

ਪਾਲ ਚਾਲੀਵਾਲ

ਗੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਕਲੇਰ

ਬਨਿੰਦਰ ਕੌਰ ਕਲੇਰ

ਇਮਾਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਗਿੱਲ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੀ 25ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਮੌਕੇ 18 ਮਈ ਨੂੰ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਰਹੀ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਨਾਈਟ' ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਰ, ਸਾਹਿਤਕਾਰ, ਗੀਤਕਾਰ ਅਤੇ ਗਾਇਕ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਨਗੇ।

ਸਹਿਯੋਗੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ: ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ (ਪੀ ਸੀ ਐਸ) ਸ਼ਿਕਾਗੋ; ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਕਲੱਬ-ਸ਼ਿਕਾਗੋ; ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ-ਸ਼ਿਕਾਗੋ; ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ-ਸ਼ਿਕਾਗੋ (ਮਿਡਵੈਸਟ); ਪੰਜਾਬੀ ਹੈਰੀਟੇਜ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ (ਪੀ ਐਚ ਓ) ਸ਼ਿਕਾਗੋ; ਪੰਜਾਬੀ ਅਮੈਰੀਕਨ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਸ਼ਿਕਾਗੋ (ਪਾਓ); ਫਾਈਵ ਰਿਵਰਜ਼ ਐਂਟਰਟੇਨਮੈਂਟ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਚਰਲ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ-ਮਿਲਵਾਕੀ; ਗੁਰੂ ਲਾਧੋ ਰੇ ਸੇਵਾ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਸਿੱਖ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ-ਇੰਡੀਆਨਾ; ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਸਾਊਥਬੈਂਡ, ਇੰਡੀਆਨਾ; ਪੰਜਾਬੀ ਅਮੈਰੀਕਨ ਯੂਥ ਕਲੱਬ ਇੰਡੀਆਨਾ; ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ-ਮਿਸ਼ੀਗਨ; ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ; ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਕਲੱਬ-ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ; ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਕਲੀਵਲੈਂਡ (ਓਹਾਇਓ); ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਕਲੱਬ-ਡੇਅਟਨ (ਓਹਾਇਓ); ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਐਟਲਾਂਟਾ; ਯੂਨਾਈਟਡ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ; ਗਦਰ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ; ਇੰਡੋ ਅਮੈਰੀਕਨ ਕਲਚਰਲ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ; ਇੰਡੋ ਅਮੈਰੀਕਨ ਹੈਰੀਟੇਜ ਫੋਰਮ ਫਰਿਜ਼ਨੋ; ਇੰਡੋ ਯੂ ਐਸ ਹੈਰੀਟੇਜ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਫਰਿਜ਼ਨੋ, ਸਵੇਰਾ ਇੰਕ।
ਮੀਡੀਆ ਪਾਰਟਨਰ: ਰੇਡੀਓ ਚੰਨ ਪ੍ਰਦੇਸੀ, ਦੇਸੀ ਜੰਕਸ਼ਨ, ਢੋਲ ਰੇਡੀਓ, ਪੀ.ਟੀ.ਸੀ।

ਰਾਜ ਕਪੂਰ, 'ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਜੋਕਰ' ਅਤੇ ਰਿਸ਼ੀ ਕਪੂਰ

ਖੱਬਿਓ: ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਫਿਲਮ 'ਮੇਰਾ ਨਾਲ ਜੋਕਰ' ਵਿਚ ਬਾਲ ਕਲਾਕਾਰ ਵਜੋਂ ਰਿਸ਼ੀ ਕਪੂਰ, ਫਿਲਮ 'ਮੇਰਾ ਨਾਲ ਜੋਕਰ' ਵਿਚ ਸਿਮੀ ਗਰੇਵਾਲ ਨਾਲ ਅਤੇ ਬੌਰੋ ਨਾਇਕ ਪਹਿਲੀ ਫਿਲਮ 'ਬੈਂਬੀ' ਵਿਚ।

ਮਸ਼ਹੂਰ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਜੋਕਰ' ਦੀ ਸ਼ੁਟਿੰਗ 1964 ਵਿਚ ਆਰੰਭ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਰਿਸ਼ੀ ਕਪੂਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਪਨ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਪੂਰੀ

ਆਮਨਾ ਕੌਰ

ਹੋਣ ਨੂੰ ਤਕਰੀਬਨ ਛੇ ਸਾਲ ਲੱਗ ਗਏ; ਫਿਲਮ ਕਿਤੇ 1970 ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਈ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਨਾਲ ਹੀ ਰਿਸ਼ੀ ਕਪੂਰ ਦਾ ਬੌਰੋ ਬਾਲ ਕਲਾਕਾਰ ਕਰੀਅਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਫਿਲਮ ਕਾਰਨ ਰਿਸ਼ੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੋਇਆ ਇਉਂ ਕਿ ਫਿਲਮ ਦੀ ਸ਼ੁਟਿੰਗ ਦੇ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਕਾਰਨ ਰਿਸ਼ੀ ਕਪੂਰ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਸਬਰ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇਕ ਦਿਨ ਸਬਰ ਦਾ ਇਹ ਪਿਆਲਾ ਭਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ

ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜਾ ਤੜਫੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ੀ ਕਪੂਰ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਦੁਬਾਰਾ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ।

ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ੀ ਕਪੂਰ ਆਪਣੀ ਇਕ ਅਧਿਆਪਕਾ ਨੂੰ ਇਕਪਾਸਤ ਇਸ਼ਕ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀ ਘਟਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਕ ਅਧਿਆਪਕਾ ਨਾਲ ਇਸ਼ਕ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਨੇ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਹੁਬਹੂ ਆਪਣੀ ਫਿਲਮ 'ਮੇਰਾ ਨਾਲ ਜੋਕਰ' ਵਿਚ ਲੈ ਆਈ। ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਫਿੱਟ ਕੀਤੀ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਬੜੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਰਿਸ਼ੀ ਕਪੂਰ ਨੂੰ ਬਾਲ ਕਲਾਕਾਰ ਦਾ ਕੌਮੀ ਇਨਾਮ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਸੀ।

ਫਿਲਮ 'ਮੇਰਾ ਨਾਲ ਜੋਕਰ' ਬਣਾਉਂਦਿਆਂ ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁੱਭ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰ ਕਰਜ਼ਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਪਰ ਇਹ ਫਿਲਮ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਲਾਪ ਹੋ ਗਈ। ਉੱਝ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਸ ਫਿਲਮ ਨੇ ਕਲਾਸਿਕ ਫਿਲਮ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਫਿਲਮ

ਅੱਜ ਵੀ ਹਿੰਦੀ ਜਗਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਫਿਲਮ 'ਮੇਰਾ ਨਾਲ ਜੋਕਰ' ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਪਟਕਥਾ ਕੇ.ਏ. ਅੱਬਾਸ ਨੇ ਲਿਖੀ ਸੀ ਅਤੇ

ਰਿਸ਼ੀ ਕਪੂਰ ਆਪਣੀ ਆਖਰੀ ਫਿਲਮ 'ਸ਼ਰਮ ਜੀ ਨਮਕੀਨ' ਵਿਚ।

ਇਹ ਫਿਲਮ ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਹੇਠ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਸੀ। ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿਮੀ ਗਰੇਵਾਲ, ਪਦਮਿਨੀ, ਮਨੋਜ ਕੁਮਾਰ, ਧਰਮਿੰਦਰ, ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਆਦਿ ਕਲਾਕਾਰ ਵੀ ਸਨ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਸੰਕਰ ਜੈਕਿਸ਼ਨ ਦੀ ਜੋੜੀ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੀ ਲੰਬਾਈ 4 ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਸੀ। ਇਹ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮ ਜਗਤ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਬੀ ਫਿਲਮ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਦੇ ਪਲਾਟ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ; ਫਿਲਮ ਦੇ ਦੋ ਦੋ ਤਾਂ ਇੰਟਰਵਲ ਸਨ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਫਿਲਮ ਸੁਪਰ ਫਲਾਪ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਅੱਜ ਇਹ ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਸਰਵੋਤਮ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਕ ਅੱਜ ਵੀ ਇਸ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਓਨੇ ਹੀ ਚਾਅ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਦਾ ਛੋਟਾ ਰੂਪ 1980 ਵਿਚ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਰੂਪ ਬਾਕਸ ਆਫਿਸ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਕਮਾਯਾਬ ਰਿਹਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਫਲਾਪ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਇਸ ਫਿਲਮ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਆਪਣੀ

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕਮਾਈ ਮੰਨਦੇ ਸਨ।

ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਚੱਲਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਥੇ ਇਹ ਫਿਲਮ ਵੀ ਚੱਲੀ। ਉਦੋਂ ਉਥੇ ਫਿਲਮ ਦੇ ਵਿਤਰਨ ਅਧਿਕਾਰ 15 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵਿਚ ਵਿਕੇ ਸਨ ਜੋ ਉਸ ਵਕਤ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੀ ਕੀਮਤ ਸੀ। ਸੋਵੀਅਤ ਰੂਸ ਵਿਚ ਇਹ ਫਿਲਮ 1972 ਵਿਚ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਲਮ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਾਰ ਸੁਪਰ ਹਿੱਟ ਹੋ ਗਈ। ਉਥੇ ਇਹ ਫਿਲਮ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਇਹ ਮਿਸਾਲੀ ਫਿਲਮ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਂ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਨਾਥ ਕਪੂਰ ਸੀ, ਦਾ ਜਨਮ 14 ਦਸੰਬਰ 1924 ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ 63 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ 2 ਜੂਨ 1988 ਨੂੰ ਫੌਤ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸਿਨੇਮਾ ਦਾ ਚਾਰਲੀ ਚੈਪਲਿਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਕੌਮੀ ਅਤੇ 11 ਫਿਲਮਫੇਅਰ ਇਨਾਮ ਜਿੱਤੇ। ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਰਾਓ ਬਣਿਆ ਮਾਹੀ

ਫਿਲਮ 'ਮਿਸਟਰ ਐਂਡ ਮਿਸੇਜ਼ ਮਾਹੀ' ਵਿਚ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਰਾਓ ਅਤੇ ਜਾਨਹਵੀ ਕਪੂਰ।

ਉਘੇ ਫਿਲਮ ਅਦਾਕਾਰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਰਾਓ ਦੀ ਨਵੀਂ ਫਿਲਮ 'ਮਿਸਟਰ ਐਂਡ ਮਿਸੇਜ਼ ਮਾਹੀ' 31 ਮਈ ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਰਾਓ ਦੀ ਮੁੱਖ ਸਾਥੀ

ਗੁਰਨਾਜ਼ ਕੌਰ

ਕਲਾਕਾਰ ਜਾਨਹਵੀ ਕਪੂਰ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਦਾ ਨਾਇਕ ਕ੍ਰਿਕਟ ਵਿਚ ਫੇਲੂ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬੜਾ ਤੜਫਦਾਰ ਹੈ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ

ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਕਟ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਜਨੂੰਨ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਖਿਡਾਰੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਅਗਾਂਹ ਇਸੇ ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਜੋ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸ਼ਰਨ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਬੁਣੀ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸ਼ਰਨ ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਨਿਖਿਲ ਮਹਿਰੋਤਰਾ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਰਾਓ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਵਾਂਗ ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਵੀ ਖੂਬ ਨਵੇਂ ਤਜਰਬੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸੋਨਾਕਸ਼ੀ ਸਿਨਹਾ ਦਾ ਵਿਆਹ!

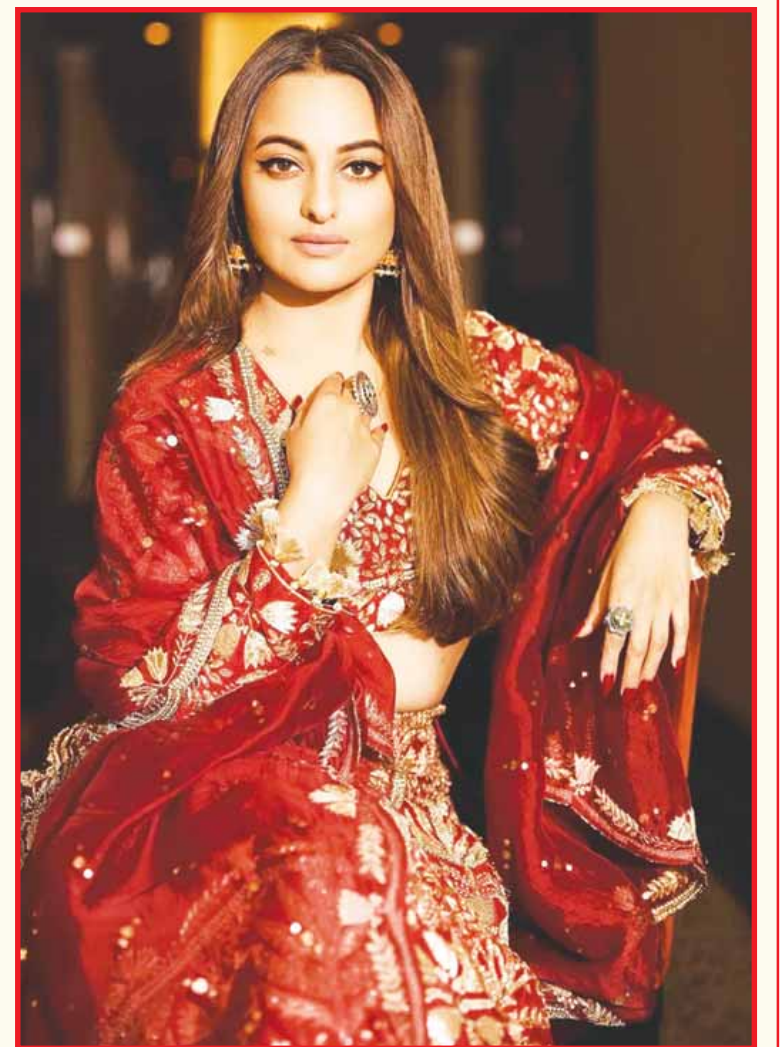
ਸੋਨਾਕਸ਼ੀ ਸਿਨਹਾ ਦੀ ਵੈੱਬ ਸੀਰੀਜ਼ 'ਹੀਰਾ ਮੰਡੀ' ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਈ ਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਚੱਲ ਪਈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਖੂਬ ਹਾਸਾ-ਠੱਠਾ ਹੋਇਆ। ਸੋਨਾਕਸ਼ੀ ਸਿਨਹਾ 36 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਉਸ ਨੇ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਹੋਇਆ ਇਹ ਕਿ 'ਕਪਿਲ ਸ਼ਰਮਾ ਸ਼ੋਅ' ਵਿਚ 'ਹੀਰਾ ਮੰਡੀ' ਬਾਰੇ ਐਪੀਸੋਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਕੁਦਰਤ ਕੌਰ

'ਹੀਰਾ ਮੰਡੀ' ਵਿਚ ਸੋਨਾਕਸ਼ੀ ਸਿਨਹਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਨੀਸ਼ਾ ਕੋਇਰਾਲਾ, ਅਦਿਤੀ ਹੈਦਰੀ, ਸ਼ਰਮਿਨ ਸੋਗਲ, ਸੰਜੀਦਾ ਸ਼ੇਖ, ਐੱਮ. ਹੈਦਰੀ ਆਦਿ ਨੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।

'ਕਪਿਲ ਸ਼ਰਮਾ ਸ਼ੋਅ' ਦੌਰਾਨ ਸੋਨਾਕਸ਼ੀ ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਥੀ ਕਲਾਕਾਰ ਸ਼ਰਮਿਨ ਅਤੇ ਸ਼ੁਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਵਿਆਹ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਛੇੜੀ ਤਾਂ ਕਪਿਲ ਦੇ ਇਹ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀਰੋਇਨਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ; ਇਸ 'ਤੇ ਸੋਨਾਕਸ਼ੀ ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਕਪਿਲ ਜ਼ਖਮਾਂ 'ਤੇ ਲੁਣ ਛਿੜਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਪਰ ਅਜੇ ਕਰਵਾ ਨਹੀਂ ਰਹੀ।" ਇਸ 'ਤੇ ਹਾਸਾ ਮੱਚ ਗਿਆ।

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹੋਏ ਹੀਰੋਇਨਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਚੱਲ ਪਈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਆਲੀਆ ਭੱਟ, ਰਿਚਾ ਚੱਢਾ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਆਇਆ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਸੋਨਾਕਸ਼ੀ ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮਾਪੇ ਵੀ ਵਿਆਹ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਲਈ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਲੱਭ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਅਜੇ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਤਣ-ਪੱਤਣ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਹੈ।

Golden State Realty

ਸ. ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ ਵਲੋਂ, 25 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਵਿਹੜੇ 'ਚ ਲਾਇਆ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਨਾਮ ਦਾ ਬੂਟਾ ਭਰ-ਜੋਬਨ 'ਚ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਅਖਬਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਛਪਣ ਵਾਲੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਮਾਜ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਉੱਧੜ ਰਹੀਆਂ ਵਿਰੋਧਤਾਈਆਂ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਇੰਨ-ਬਿੰਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਜੂਝ ਰਹੀ ਲੋਕਾਈ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ/ਲਹਿਰਾਂ ਦਾ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਨੇ ਡੱਟ ਕੇ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ ਸਮੂਹ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ 25ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ!

Time to buy new home in Tracy, Manteca, Lothrop and Stockton

Pinnacle Award Winner 2014, 2015, 2016 & 2017
Grand Master Award Winner: 2018-2021, Platinum Award 2022

Call for Listing Special 2024

Ph: 510-304-9292 or 408-666-8279

Anmol Singh Gill
REALTOR
Bre. # 02062952

Armaan Singh Gill
Sales Agent
Bre. # 02161166
Ph: 510-709-7987

Jaswinder (Jassi) Gill
M.Sc (PAU)
CA BRE# 00966763
Broker/Owner

Harjot Singh Gill
REALTOR
Bre. # 02036421
Ph: 408.413.8350

Rakesh Pabla
REALTOR
Lic no: 01507068
Ph: 408.531.5464

Fremont Office: 86 Pilgrim Loop, Fremont CA 94539
Tel: 510-440-9292

Visit us @ www.jassigill.com
for hot listings

1. 1777 Osage Ave
Hayward CA 94545
2. 2249 moody ave
Hayward ca 94545
3. 9714 Fall Valley Way
Sacramento CA 95829
4. 3597 Skyline dr
Hayward CA 94542
5. 1549 -1561 Landess Ave
Milpitas CA 95035

Recent Sales

6. 11401 Rampart Dr
Dublin CA 94568
7. 7790 Squirrel Creek Cir
Dublin CA, 94568
8. 2798 Tostalinda Dr
Tracy CA 95377
9. 1216 Cliff Swallow Dr
Patterson CA
95363-8732
10. 25210 century oaks Cir
Castro valley, CA, 94552
11. 15583 via vega
San Lorenzo, CA, 94580

12. 3626 Platt ct S
Pleasanton CA 94588
13. 1401 Angus St
Patterson, CA, 95363
14. 1548 Spring St
Mountain View, CA, 94043
15. 1978 Catalpa Way
Hayward, CA, 94545

Purchase Loan and Refinance

Call Sukhveer (Sukhi) Gill Ph: 510-207-9067 CA BRE Lic.#01180969
DHMS, Loan Broker NMLS# 352095